

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Sourozenecká rivalita a její odraz ve školní úspěšnosti na prvním stupni ZŠ
Sibling's rivalry and its influence in success at elementary school

Radka Hánová

Vedoucí práce: PhDr. Jana Kropáčková Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sourozenská rivalita a její odraz ve školní úspěšnosti na prvním stupni ZŠ vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 4.12.2015

.....

podpis

Děkuji PhDr. Janě Kropáčkové Ph.D za odborné vedení, připomínky a mnoho cenných rad, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Dále děkuji všem, kteří byli ochotni sdělit své osobní a praktické zkušenosti týkající se tématu mé diplomové práce.

.....

podpis

ABSTRAKT:

Diplomová práce *Sourozenecká rivalita a její odraz ve školní úspěšnosti na prvním stupni ZŠ* v teoretické části charakterizuje dítě mladšího školního věku, vymezuje pojem školní úspěšnost, sourozenecká rivalita a podrobněji se zabývá specifickými vlivy, které mohou rivalitu podporovat. Teoretická část je dále věnována výchovným stylům v rodině a chybám rodičů, které mohou sourozeneckou rivalitu rozdmýchávat.

V praktické části si klade za cíl dekodovat projevy sourozenecké rivality a na základě trojkombinace rodič – žák – učitel zjistit, zda jsou sourozenci srovnáváni ve školní úspěšnosti. Šetření probíhalo kombinací kvalitativního a kvantitativního výzkumu a některé výsledky byly porovnány v závěru práce.

Výsledky práce mohou být podkladem pro další výzkum a také mohou sloužit rodičům při hledání informací o vztazích mezi jejich dětmi.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Rodina, sourozenectví, sourozenecké konstelace, rivalita, školní úspěšnost, dítě mladšího školního věku, rodiče, učitel 1. stupně ZŠ

ABSTRACT:

In its theoretical part, the thesis „*Sibling rivalry as reflected in primary school success*“ provides a description of the primary school pupil and definitions of sibling rivalry and scholastic success. Further attention is given to parenting practices which foster sibling rivalry.

The aim of the practical part of the thesis is to decode the tokens of sibling rivalry and to correlate it with scholastic success in the context of parent – pupil – teacher relationships. Both qualitative and quantitative approaches were employed and their results compared.

The results of this thesis can serve as the basis for further research and be used by parents to better understand their children's interactions.

KEYWORDS:

Family, sibling, sibling constellation, rivalry, scholastic success, preschool aged child, parents, primary school teacher

Obsah

Obsah	6
1 Úvod.....	8
2 Teoretická část	9
2.1 Období mladšího školního věku	9
2.1.1 Vývojové předpoklady pro vstup do školy	9
2.1.2 Školní dětství	10
2.1.3 Školní úspěšnost	11
2.2 Rodina, rodinné vztahy	12
2.2.1 Výchovné styly rodičů	13
2.2.2 Rodinné konstelace	16
2.2.3 Sourozenecké konstelace	16
2.2.4 Vliv pořadí narození	19
2.2.5 Vliv věkového rozdílu mezi sourozenci	24
2.2.6 Vliv pohlaví sourozenců	26
2.3 Sourozenecká rivalita a žárlivost	27
2.3.1 Projevy sourozenecké rivality.....	28
2.3.2 Reakce sourozenců na konflikt.....	30
2.3.3 Rodičovské omyly rozdmýchávající rivalitu	31
2.4 Závěr teoretické části	35
3 Výzkumná část.....	36
3.1 Cíle práce a úkoly práce.....	36
3.2 Výzkumné otázky	36
3.3 Charakteristika souboru	37
3.4 Organizace výzkumného šetření	37
3.5 Metody výzkumných šetření.....	38
3.5.1 Dotazník.....	39
3.5.2 Polostrukturovaný rozhovor	39
3.5.3 Komunitní kruh.....	41
4 Výsledky průzkumu a jejich interpretace	43
4.1 Rozbor kvalitativního sběru dat	43

4.1.1	Dílčí zpracování rozhovorů	43
4.1.2	Komplexní zpracování rozhovorů	66
4.2	Rozbor kvantitativního sběru dat	70
4.2.1	Vyhodnocení dotazníku	70
4.3	Porovnání výsledků obou šetření	76
4.4	Diskuze	76
5	Závěr	79
6	Seznam použitých zdrojů.....	81
6.1	Tištěné zdroje.....	81
6.2	Internetové zdroje	82
	Seznam grafů	84
	Seznam tabulek	85
	Přílohy.....	I
	Příloha č. 1 - Přepis rozhovorů	I
	Příloha č. 2 - Přepis dotazníku	XIV

1 Úvod

Sourozenecká rivalita je téma, které zajímá jak odbornou pedagogickou veřejnost, tak širokou laickou, konkrétně rodiče. Rivalita zajímá samotné sourozence, primárně ty, kteří chtěli být, stejně jako já, jediným zájmem svých rodičů. Jenže po takové výsadě touží každý ze sourozenců. Prvorozenému se to plní do doby, než přijde druhé dítě. Druhorozený má před sebou pro něj lepšího prvorozeného a za sebou roztomilého benjamínka. Děti nemusí sourozenectví brát vždy kladně, naopak. Velmi často se rodiče setkávají s boji mezi svými ratolestmi. Sourozenecká rivalita může být zapříčiněna více faktory. V diplomové práci jsem se zaměřila především na pozici narození, věkový odstup a pohlaví. Cílem práce je zjistit, jak se rivalita konkrétně projevuje, jak se odráží ve školních výsledcích sourozenců, zda rodiče děti srovnávají a jestli ke srovnání tíhnou učitelé.

Teoretická část je věnována problematice rodiny, výchovným stylům, dále sourozenecké konstelaci a samozřejmě sourozenecké rivalitě, jejím příčinám a ovlivňujícím faktorům. Protože je mým oborem učitelství pro první stupeň, zacílila jsem práci na děti mladšího školního věku, proto je jejich vývoj zanesen do teoretické části. Sourozeneckou rivalitu mohou ale ovlivňovat i rodiče svým přístupem, hlavně chybami, kterých se při výchově dopouštějí.

Praktická část se již konkrétněji zaměřuje na rivalitu sourozenců s odrazem na studijní výsledky, úspěšnost. Kombinací kvantitativního a kvalitativního výzkumu jsem zjišťovala, zda si učitelé a rodiče uvědomují možný vliv rivality na školní úspěšnost sourozenců. V závěru diplomové práce prezentuji výsledky šetření, jak rodiče, učitelé i sami sourozenci rivalitu vnímají a zda si uvědomují vliv rivality na školní úspěšnost dětí na prvním stupni základní školy.

Jsem přesvědčena, že výsledky výzkumu mohou být nápomocny hlavně rodičům a mohou jim připomenout, že každé z jejich dětí je jedinečná bytost. Zároveň může výzkum vést k zamyšlení učitelů, kteří mohou někdy, i nevědomky, rivalitě napomáhat.

2 Teoretická část

2.1 Období mladšího školního věku

Podle Vágnerové (2012) lze chápat školní věk jako období oficiálního vstupu do společnosti. Onu společnost v tomto období představuje škola. Ve škole žák plní úkoly a vztah k vlastnímu výkonu se v průběhu docházky mění. Školák už je kritičtější než dítě předškolního věku, nejde mu jen o to, aby úkol zvládl, chce také, aby ho zvládl dobře. Osmi – devítileté dítě svůj výkon posuzuje podle dospělých a jejich kritérií, a také už jsou děti schopny porovnat svůj výkon s vrstevníky.

2.1.1 Vývojové předpoklady pro vstup do školy

Vstup do školy je velmi důležitým sociálním obdobím. Dítě získává novou roli, stává se z něj školák. Doba, kdy tuto roli získá, je jasně časově vymezena a významně ritualizována. Dítě projde rituálem zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, který potvrzuje začátek nové životní fáze. Škola ovlivní další rozvoj dětské osobnosti, ovlivní prožití zbývajících dětského věku a zásadně se projeví i v oblasti sebehodnocení. (Vágnerová, 2012)

Trpišovská, Vacínová (2006) uvádí, že k tělesným předpokladům školní docházky patří dosažení takové úrovně, aby návštěva školy nezpůsobovala dítěti újmu na zdraví. To znamená nejen určitou hmotnost a výšku dítěte (růstový věk je poměrem výšky a hmotnosti, odpovídá věku kalendářnímu), ale také vyvinutost kostry a svalstva v souvislosti s možnými deformacemi. Předpokladem je dokončení tzv. první strukturální přeměny. V tomto období dítě ztrácí tělesné znaky typické pro malé děti (větší hlava a trup, kratší končetiny). Dítě se začíná více podobat dospělému člověku, hlava roste pomaleji než končetiny.

K předpokladům intelektuálního vývoje patří zájem o nové poznatky, úmyslné soustředění pozornosti, omezování živelného chování. Důležitým předpokladem pro výuku čtení a psaní je percepční zralost (tj. analytické vnímání), pro pojmové myšlení je důležité analytické myšlení (schopnost postihnout podstatné znaky a vztahy mezi jevy). Dítě se orientuje v sociálním prostředí, v přírodě, v prostoru a v čase. Předpokladem je

dostatečné množství slov a správná výslovnost, dítě musí nejen rozumět řeči učitele, ale zároveň má srozumitelně vyjadřovat svá přání, city a poznatky.

2.1.2 Školní dětství

Trpišovská a Vacínová (2006) definují školní dětství jako vývojovou etapu v rozmezí mezi šestým až desátým, jedenáctým rokem života dítěte. Začíná vstupem do školy, kterým se velmi zásadně mění způsob života malého školáka. Hry ustupují do pozadí, činností číslo jedna se stává učení, žák se musí podřizovat životu a požadavkům školy, na dítě je kladeno velké množství povinností, jeho denní režim se mění a s ním i postavení dítěte v rodině.

„Erikson (1963) označil toto období jako fázi píce a snaživosti, jejímž hlavním cílem je uspět, prosadit se svým výkonem. Z širšího hlediska jde o obecnější potvrzení vlastních kvalit v různých sociálních skupinách, tj. nejenom ve škole, ve vztahu k požadavkům dospělých, ale i mezi vrstevníky. S tím souvisí rozvoj mnoha kompetencí i celé osobnosti dítěte. Školní věk lze posuzovat i jako fázi vytvoření horizontálního společenství, tj. zařazení do vrstevnické skupiny, která má svou vlastní hierarchii a řídí se vlastními pravidly. Dítě potřebuje uspět v obou oblastech, být za své výkony pozitivně hodnoceno a ostatními akceptováno.“ (Vágnerová, M., 2012, s. 255)

Vágnerová (2012) dále uvádí, že školní věk, tj. období, kdy dítě navštěvuje základní školu, můžeme rozdělit na tři fáze:

- a) Raný školní věk, který trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6 do 9 let. Pro toto období je charakteristická změna sociálního postavení stimulující další vývoj dětské osobnosti i různých dílčích schopností a dovedností. Dítě si osvojuje novou sociální roli a základy vzdělanosti: učí se číst, psát a počítat.
- b) Střední školní věk trvá od 9 do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň ZŠ a začíná dospívat. Dítě si vytváří určitou pozici ve škole, která mu předurčuje budoucí sociální postavení, ale i ve skupině vrstevníků, která ovlivňuje jeho další osobnostní vývoj.

Erikson (1963) o této době mluví jako o fázi citové vyrovnanosti, jde o období relativního klidu a pohody, které ale mohou narušovat tlaky vycházející ze školy, z rodiny či z vrstevnického prostředí.

- c) Starší školní věk neboli období 2. stupně základní školy, trvá do ukončení povinné školní docházky, tj. přibližně do 15 let.

Diplomová práce bude zacílena na první dvě fáze raného školního věku.

2.1.3 Školní úspěšnost

Pojetím úspěšného a neúspěšného žáka se zabývá velké množství výzkumů, ale význam slova „úspěšný“ může být chápán odlišně. Úspěch nebo neúspěch ve škole není záležitostí pouze školy, ale také zasahuje do rodinných vztahů, do budoucích plánů žáka i rodiny, do představ o dalším studiu. V širším smyslu je školní úspěšnost chápána jako školní výkon a zahrnuje i subjektivní prožívání výkonu žákem. Také ale zahrnuje učitelovy představy o tom, jaký by měl žák být. (Kosíková, 2011)

Školní úspěšnost u nás definuje i Helus (2007) a to jako „ideální školní zdatnost“. To znamená, jak moc je dítě úspěšné v naplnění cílů školy.

Pedagogický slovník (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s.) předkládá následující definice:

- *„Zvládnutí požadavků kladených školou na jednotlivce, které se projevuje v pozitivním hodnocení žákova prospěchu.“*
- *„Produkt kooperací učitelů a žáků vedoucí k dosažení určitých vzdělávacích cílů, tzn., že školní úspěšnost není pouze dílem žáka, jeho schopností, píle aj., ale také dílem učitele, resp. součinností obou aktérů.“*

Školní úspěšnost je dle Kosíkové (2011) citlivě vnímána i mimo školní prostředí, a sice v rodině.

Na školní úspěšnost má vliv i sourozenecký vztah. A to v případě, když mladší sourozenec napodobuje staršího v situacích, kdy je starší úspěšný, jako například ve škole, mladší jej v tomto případě vnímá jako vzor. A tam, kde rodičovský apel nepomáhá, může být hybnou silou touha být stejně úspěšný jako starší sourozenec. (Helus, 2007)

S Helusem (2007) souhlasí i Vágnerová (2012) a přidává, že role školáka se často promítne i do vztahů mezi sourozenci. Každá rodina má svou představu o vzdělání a jeho významu. Tato představa se může specifikovat ve vztahu k jednotlivým dětem: dle pořadí narození, pohlaví atd. Pro dítě je velmi důležité, zda je doma považováno za úspěšné nebo naopak za neúspěšné. To znamená jakým způsobem je jeho reálný školní

výkon interpretován, co se od něj doma očekává. Dítě školního věku, především raného, automaticky přijímá názor rodičů, jejich hodnocení a bude se podle toho chovat.

2.2 Rodina, rodinné vztahy

Rodina je základní sociální skupina, ve které se dítě připravuje na věci a okolnosti příští, dostává zde základní citovou výbavu. Tohle je v první řadě a v prvním plánu záležitostí a povinností rodičů. Rodiče ale ne vždy staví své rodičovství na vrchol hierarchie hodnot. Sourozenecké vztahy jsou někdy prvkem rodinné pomoci. Bratr či sestra nahrazuje sourozencům to, co jim chybí u rodičů. Vliv sourozenců je nenápadný. Snadno dosažitelný, lákavý vrstevnickým pochopením, a tudíž všestranně dobře přijatelný. (Novák, 2007)

Helus (2001) souhlasí s Novákem (2007) a definuje rodinu jako základní životní prostředí dětí. Dítě rodina obklopuje, zároveň se do něj promítá v povaze, vlastnostech, v jednání. Dítě zvnitřňuje klima rodinného soužití.

Děti si v rodině tvoří předobrazy svých budoucích rolí a vztahů. Osvojují si první návyky, pravidla slušného chování atd. Základ lidské osobnosti je tvořen ve velmi raném dětství a za normálních okolností je místo, kde se osobnost utváří, rodina.

Leman (2006) v souvislosti s rodinou ukazuje na několik skutečností:

- a) *„Nejtěsnější vztahy, jaké v životě můžeme mít, jsou v rámci rodiny – té, v níž jsme vyrůstali, a té, kterou si sami vytváříme po sňatku.*
- b) *Na malé dítě, které vyrůstá, má největší vliv jeho vlastní rodina.*
- c) *Vztah mezi rodiči a dětmi je proměnlivý, dynamický a určující. Vždy, když se narodí další dítě, celé rodinné prostředí se promění. Budoucí osud každého nového dítěte určuje do značné míry způsob, jak s ním rodiče jednají.“* (Leman, K., 2006, s. 20)

Je důležité tedy shrnout, že výše uvedení autoři chápou rodinu jako nejdůležitější prostředí, které má značný vliv na jednání a povahu dítěte. Zároveň si uvědomit, že dítě neovlivňují jen rodiče, ale velký vliv mají také sourozenci.

2.2.1 Výchovné styly rodičů

Následující kapitola je zaměřena na to, v čem jednotlivé styly spočívají, k čemu vede používání konkrétního stylu vzhledem k tomu, jak se bude dítě v budoucnu prosazovat. (Čáp, Čápová, 2010)

„V praxi může být často výhodné, jestliže všechny záměrné i spontánní způsoby chování rodiče vůči dítěti, které ovlivňují jeho vývoj, klasifikujeme podle nějakého schématu, například do určitých typů, které můžeme souhrnně označit jako celkový výchovný styl.“ (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006, s. 269).

Styl výchovy přebíráme nevědomky, (Čáp a Čápová 2010) od svých rodičů a své děti později vychováváme podobně, jak nás vychovávali rodiče. Vzory výchovy, kdy otec byl hlavou rodiny a všichni ho museli poslouchat, jsou již přežitkem. Někteří se tyto metody snaží aplikovat, ale výsledky se často míjejí účinkem. V dnešní době se propaguje heslo – rovnocenná práva pro všechny. Rodiče na tuto vlnu reagují tak, že preferují povolující nebo nezdravě ochraňující výchovu.

Často se užívá dělení na tři základní styly výchovy. K tomuto poměrně staršímu rozdělení se přiklání i Langmeier a Krejčířová (2006)

Styl autoritativní

Autoritativní styl vychází z bezvýhradné poslušnosti, klade důraz na uposlechnutí všech příkazů, pokynů a zákazů a to bez diskuse. *„Vychovatel příliš nebere ohledy na vnitřní podmínky vychovávaného. Uvedený styl může vést až k chápání výchovy spíše jako manipulace s vychovávaným.“* (Dvořáková, Kolář, Tvrzová, Váňová, 2015, s. 37).

Podobně o autoritativním stylu píše i Kolář, (2012) který rozvádí, že jde o styl, jenž klade na dítě a jeho chování jasné požadavky a důrazně očekává jejich plnění. Autoritativní styl je přímo úměrný věku a schopnostem dětí. Vychovatel je přesvědčený, že jeho výchova pozitivně přispívá k rozvoji vychovávaného.

Dvořáková a kolektiv (2015) dále poukazují na to, že důležitou roli může hrát povaha rodiče (vychovatele), popřípadě způsob, jakým byl on sám v minulosti vychováván. Tento styl výchovy může ale přinést negativní důsledky, kterými jsou např. nesamostatnost vychovávaného (i v období dospělosti), nebo např. stále přibývajícím odpor k vedení. To se může projevit zvýšenou agresivitou, podvody...

Čáp a Čápková (2010) se domnívají, že tento styl výchovy může vést ke vzpouře proti rodičům, vede děti k hněvu, pomstě, snaze vše oplatit. Dítě vychováno autoritativně v budoucnu bojuje s autoritami.

Styl liberální

Jde o styl, který je kontrastně k autoritativnímu, založen na přeceňování sebevýchovných aktivit, a že výchova může vše jen pokazit. „*Protože v člověku je již vše předem dáno a v průběhu života se to stejně projeví.*“ (Dvořáková, M. a kol, 2015, s. 37).

Dítě vychovávané v liberálním stylu si dělá, co uzná za vhodné, někdy může až dirigovat – nejčastěji – rodiče. (Dvořáková a kolektiv, 2015)

Liberální styl vychází z přesvědčení schopnosti dítěte se svobodně rozhodovat a samostatně rozvíjet. Tento styl výchovy je častokrát založen na nezájmu o dítě nebo naopak na přehnané emocionální fixaci na dítě. Liberální výchova u dítěte často vede k nerespektování skupinových i obecných norem, k přeceňování své vlastní svobody bez ohledu na odpovědnost k sobě, k ostatním. (Kolář, 2012)

Shrnutí důsledků liberálního stylu zformuloval kolektiv autorů takto: „*Důsledkem pak může být sobec, egocentrista, který neuznává potřeby a svobodu jiných.*“ (Dvořáková, M. a kolektiv, 2015, s. 37).

Čáp a Čápková (2010) ještě dodávají, že rodiče své děti chrání před důsledky jejich jednání, děti se neučí podílet na chodu rodiny, rodiče jim slouží. V případě, že chce rodič u dítěte něčeho dosáhnout, musí využít metodu „úplatků“. Děti vychovávané tímto stylem ovšem bývají stejně nešťastné i přes to, že všechno mají. Jejich sobectví jim v životě brání navazovat kontakty a zcela jistě jim zabraňuje i ve spolupráci v kolektivu.

Styl demokratický

Demokratický styl je způsob vedení, který za nejdůležitější pokládá respektování dítěte jako samostatného jedince s důležitou výsadou o sobě poměrně svobodně rozhodovat. To ale v závislosti na věku a na následcích jednání. Současně se svobodou rozhodování se musí dítě naučit poznávat odpovědnost vůči druhým lidem. Rodiče jsou bráni jako zkušenější a spolupracující partneři, se kterými děti společně hledají řešení

konfliktů a problémů. Velký důraz je kladen na společný rozhovor. (Dvořáková a kolektiv, 2015)

„Je založen na vzájemném chápání a respektování, na spolupráci a dohodě. Pokud je nezbytný určitý 'tlak' na vychovávaného, je to tlak racionálně založený a zhodnocující vzájemné pozitivní vztahy vychovatele a vychovávaného. (Dvořáková a kolektiv, 2015, s. 38)

Dvořáková a kol. (2015) zařazují mezi základní prostředky demokratického stylu výchovu příkladem rodičů a organizovanou spolupráci. Zároveň ale tento výchovný styl podporuje samostatnost vychovávaných.

Výše uvedení autoři Langmeier a Krejčířová (2006), Dvořáková a kolektiv (2015) a Kolář (2012) se ale shodují, že není možné výchovný styl přiřadit k určité rodině, není tedy zcela jednoznačný. Styly se mohou navzájem prolínat, někdy převažují prvky toho či onoho výchovného stylu.

„Existují situace, kdy nejdemokratičtější učitelka musí 'bouchnout do stolu', či situace, kdy můžeme (ba musíme) ponechat rozhodování i případné provedení na samotných dětech.“ (Dvořáková a kolektiv, 2015, s. 38)

Podle Čápa a Čáповé (2010) je tato výchova založena na povzbuzování, nikoli na kritice. Rodič vidí dítě takové, jaké je a důvěřuje mu. Dítě tak může vyzkoušet škálu činností, aby zjistilo, co chce dělat. V případě, že rodič chybuje, je důležité, aby vyjádřil dítěti omluvu. Dítě se tak učí, že chybovat je lidské a že chybu může udělat každý. Pokud spolu rodiče a děti komunikují s respektem, děti se učí vážit si sebe samých, naslouchat ostatním a v budoucnosti bude snadněji navazovat kontakty s vrstevníky, snadněji bude řešit konflikty atd.

Langmeier a Krejčířová (2006) doplňují charakteristiku výchovných stylů o důležité uvědomění si, že toto rozdělení stylů výchovy bylo získáno na základě pozorování vedení v dětských experimentálních skupinách, pod vedením psychologa Kurta Lewina. Nevychází konkrétně z pozorování rodičovské výchovy.

2.2.2 Rodinné konstelace

Podle Lemana (2002) je rodinná konstelace tvořena charakteristikou osobnostní, citovou vzdáleností všech příslušníků rodiny, pořadím narození a pohlavím dětí, pozicí členů z hlediska submisivity a dominance a počtem členů rodiny.

Sobotková (2001) formuluje, že rodinný systém je složen z několika subsystémů. Nejzákladnější je manželský subsystém, další jsou subsystémy rodič-dítě a dítě-dítě (sourozenecký). Tyto subsystémy se vzájemně ovlivňují, propojují a udržují tak stabilitu rodinného systému.

Uvědomění si pozic každého právoplatného člena rodiny pomůže porozumět jeho osobnosti i různým zvláštnostem týkajících se fungování rodiny. Vrozené osobnostní charakteristiky jako je temperament a emotivita, představující základ duševních jevů a vystupování, reakcí na vnější podněty v sociálních vztazích, dohromady ovlivňují další směr vývoje, společně se sourozeneckou konstelací. (Vágnerová, 2012)

Sobotková (2001) definuje konstelace jako sociálně-psychologickou organizaci rodiny, do které řadí charakteristiku jednotlivých osobností, citovou vzdálenost členů rodiny, stejně tak pořadí narození, pohlaví sourozenců, kolik členů rodina má a další.

Dále uvádí, že znalost pozice členů rodiny může vést k výraznějšímu porozumění osobnosti a zároveň, i když v menší míře, vede k porozumění některých zvláštností fungování rodiny. Sobotková (2001) formuluje hlavní myšlenku rodinných konstelací jako tzv. duplikační teorém:

„Člověk opakuje ve svých vztazích a zejména v manželství a rodičovském chování ty vzorce chování, které se mu zafixovali v původní rodině.“ (Sobotková, I., 2001, s. 38.)

Připojuji se k názoru výše uvedené autorky, že s podobnými úvahami musíme operovat velmi opatrně. Faktorů, které ovlivňují rodinné vztahy je totiž mnohem víc.

2.2.3 Sourozenecké konstelace

Sourozeneckými konstelacemi se podrobně zabývá Kevin Leman, (2006) který zformuloval, že se jedná o pořadí narození ovlivňující naši osobnost, naše děti i výběr zaměstnání. Jde o problematiku známou již od počátku století, ale teprve v posledních asi třiceti letech je seriózně zkoumána.

Dle Hartla, Hartlové (2000) jde o výklad, v jakém pořadí se děti narodí do rodiny, jakou roli v rodině zaujímají a co z toho vyplývá pro utváření dětské povahy. Sourozenci si nejsou rovni, i mezi dvojčaty je vždy jeden starší a své role se drží.

„Básně se o sourozenectví obvykle nepiší, ale citu v něm může být na rozdávání, též ovšem řevnivosti, žárlivosti, rivalry a hlídání si vlastních zájmů. Je to vztah předem nevypočitatelný. Může být tím nejsilnějším a jediným, který vydrží. Může být i synonymem pro lhostejnost. Sourozenectví je prostě své, svérázné i pokaždé jiné.“
(Novák, T., 2001, s. 10)

Přínos sourozenectví

Sourozenectví vytváří určité možnosti pro formování partnerských vztahů. S partnerstvím je úzce spjat smysl pro společná tajemství, důvěrnost. Díky sourozenecké důvěrnosti děti eliminují strachy a úzkosti, které nechtějí říct rodičům, tají je před nimi z různých důvodů. Má to samozřejmě svá rizika, ale za předpokladu funkční harmonické rodiny je toto sourozenecké soužití pozitivní faktor socializace a kultivace osobnosti. V partnerství dvou sourozenců dokáže starší v jednání s mladším sourozencem dát najevo trpělivost, která mu jinak není vlastní, projevuje ohleduplnost a je na sebe hrdý, že to dokáže. Uvědomuje si, že si toho rodiče všimají a chválí jej. Vzniká tedy silné pouto, specifická vztahová osa, podél které se mohou dále rozvíjet vlastnosti osobnosti. (Helus, 2001)

Podle Vágnerové (2012) se sourozenci ovlivňují i nepřímo. Ve vztahu k sourozencům získává dítě své postavení, z něj vyplývá i hodnocení a očekávání rodičů, ve vztahu ke škole či obecně. Vztahy mezi dětmi bývají vřelejší, pokud k nim jsou rodiče dostatečně citově vřelí a pokud se k dětem chovají stejným způsobem.

O vzájemné výchově sourozenců píše také Novák (2007) a uvádí názor Teyschla a Bruneckého. Ti tvrdí, že se sourozenci ve vývoji jistě ovlivňují, nicméně nejde o žádné záměrné působení, nemůže se tedy hovořit o vychovatelích.

„Jiný klasik Zdeněk Matějček konstatoval: 'Nejvíce vychováváme, když nevychováme!' Měl na mysli právě důležitost nenápadného, cílem nesešňovaného ovlivnění sdílením každodenního života. Podobné vzájemné formování v sourozeneckých vazbách nastat může a nastává.“ (Novák, T., 2007, s. 24)

Helus (2001) dodává, že nápodoba a ztotožňování může někdy znamenat problémy, ale v zásadě mají velkou výchovnou hodnotu. Možnost napodobovat staršího je velmi lákavé a touha vyrovnat se mu je v jistých situacích hybnou silou prvních projevů seberození. Často je tato nápodoba silnější, než všechny snahy rodičů.

Helus (2001) dále rozvádí i negativní stránku sourozenectví jakou je např. vztek, závist, žárlivost, vzájemné konflikty apod. V tomto případě je nutný zásah rodičů. Ti mají v dětech navozovat potřebu a dovednost negativní afekty usměrňovat a ovládat. V tomto případě se mezi sebou sourozenci učí být trpěliví, shovívaví, velkorysí, hledají kompromisy. Učí se vymezit pravidla, která jim pomohou případným konfliktům předcházet.

„Takto navozované kvality vzájemného styku se posléze upevňují v charakterových vlastnostech a přenáší se i do mimorodinné sféry.“ (Helus, Z., 2001, s. 139.)

Sourozenci si navzájem přirozeně zprostředkovávají vstup do okolního světa. Díky kamarádům a jejich rodinám si pomáhají překonávat uzavřenost do rodinného okruhu, společně si utváří vlastní vztahy. I proto sourozenectví napomáhá rozšiřování socializačního horizontu, pomáhá získat větší zkušenost s poznáváním lidí. (Helus, 2001)

Počet dětí v rodině – problémy a intenzita vazeb

Pokud překročí počet dětí v rodině určitou hranici, znamená to v našich kulturních poměrech pro průměrnou rodinu jisté specifické problémy. Jedná se o problémy ekonomické, ale také o problémy spojené s psychickým vývojem dětí a se školní neúspěšností. Toto nebezpečí narůstá u jedinců později narozených. (Helus, 2001)

Autor udává dvě hlavní příčiny:

- a) Rodiče často nemají dostatek kapacit se dětem naplno věnovat v případě, že počet dětí v rodině přesáhne například tři. Rodičovská péče je více věnována starším sourozencům, ve vztahu k nim se upevnily přetrvávající formy interakce.
- b) Ve větších, početnějších rodinách jsou mladší děti často přenechány v péči starších sourozenců. V tu chvíli vzniká něco jako dětské společenství. Hlavně u mladších dětí se dětské společenství odráží takto: zabydlují se v dětském světě, nemají dost kontaktů s dospělými, a proto se v dětech prohlubuje infantilismus.

Rozvoj dětské osobnosti je, na základě nedostatečného přejímání aktivizačních podnětů, zpomalen.

Autor se ale zamýšlí i nad druhou stranou problému a tvrdí, že intenzita vazeb mezi dětmi má pro socializaci jedince významnou potenciaální hodnotu.

„Každé dítě zde má možnost čerpat podněty pro svůj vývoj z rozdílů pohlavních i věkových, z řešení problémů vzájemné pomoci, seskupování a přeskupování do podskupin a koalic, respektování pravidel a ohledů... Důležité ale je mít na zřeteli, že tyto potenciaální hodnoty početné rodinné skladby se nerealizují automaticky: Je třeba, aby rodiče vynaložili poměrně značné výchovné úsilí. Tam, kde jsou rodiče unavení a vyčerpaní a ponechávají vztahům mezi početnými sourozenci volný průchod, kde jsou rodiče prchliví a impulsivně zasahují, jen aby byl klid a nedošlo k nejhorsšímu, kde si rodiče nevšímají vznikání negativních jevů a neví si s nimi rady (jako je např. žárlivost, pocity křivdy, utlačování starších mladšími) – tam je nebezpečí deformujícího vlivu početných sourozeneckých vztahů na vývoj osobnosti poměrně značné.“ (Helus, Z. 2001, s. 139-140)

Problematiku početnějších rodin otevřel i Novák (2001) a sice z pohledu matek. Konfrontuje názor Teyschla a Bruneckého, kteří tvrdí, že výchova více dětí je do jisté míry snadnější, jelikož se děti vychovávají navzájem, se svou psychologickou praxí. Poradenská praxe totiž ukázala několik matek, které byly po deseti letech mateřské dovolené traumatizovány a přestaly si věřit, že dokáží něco jiného než mateřské služby.

2.2.4 Vliv pořadí narození

Pořadí narození je pouze vlivem, nikoli skutečností, kterou nelze změnit. Žádné pořadí narození není výhodnější, záviděníhodnější než ostatní. Informace o pořadí narození, které výzkumy zprostředkovávají, nepodávají celkový psychologický obraz osobnosti. Pochopení základních principů pořadí nám tedy dává možnost porozumět signálům, které dítě prostřednictvím chování vysílá. (Kubcová, 2000)

Leman (2006) a Helus (2001) se věnují nejvíce základnímu typu rozdělení a to – prvorození (včetně jedináčků), druhorození, benjamínci.

Pořadí narození ovlivňuje jisté psychologické odlišnosti mezi jedinci. Starší z dětí si musí chránit, obhajovat svou roli v rodině, často se cítí unáhleně zatížený a je nucen dělat na úkor sebe ústupky. Oproti tomu je mladší ze sourozenců vnitřní motivující silou

nakloněn k soutěživosti a chce překonávat překážky, co možná nejdříve. (Šulová, Zauche-Gaudron, 2003)

Novák (2007) dodává, že pořadí narození se může zkomplikovat věkovým rozdílem a mírou kontaktu mezi dětmi. Další roli hrají také neočekávané faktory v rodině.

Helus (2001) využil k pochopení problému v souvislosti s pořadím narození výzkum S. Schachtera (1959). Výzkum měl vyvolat pocit ohrožení u testovaných osob a měl monitorovat, jak se tyto osoby, v závislosti na pozici narození, chovají. Tento výzkum dělil zkoumané osoby podle dvou různých způsobů chování. Jedna část se shromažďovala do skupin, kde se utěšovali, snažili se nastolenou situaci pochopit, protestovali. Navozená situace tedy v těchto jedincích vyvolala potřebu sdružování, neboli afiliace. Do této skupiny patří velké množství prvorozených.

Druhou část testovaných tvořili lidé, kteří v situaci ohrožení vyhledávali spíše potřebu sociální izolace. Do této skupiny, jak ukázal výzkum, patří velké množství druhorozených. Tento výzkum je podložen i dalšími zajímavými nálezy a je vysvětlen takto: *„Narození prvního dítěte je pro rodinu zcela výjimečnou událostí. Vše je na něm poutavé, nové, líbezné, rodiče čekají na každý jeho projev, aby se jím potěšili – nemohou se nasytit radosti z pečování o ně. Chybí-li dítěti něco, vyvolá to v nich pocity maximální účasti a pohotovost pomoci mu. V dítěti se tak upevňuje určitá bazální/základní zkušenost, která orientuje jeho vztah vůči druhým lidem i jeho pohled na sebe sama a okolí.“* (Helus, Z., 2001, s.141-142)

Dítě tedy získává pocit, že se o něj ostatní zajímají a nenechají ho samotného. Podle výzkumu má tento postoj pozitivní důsledky, zároveň může být pro okolí zatěžující. Naopak u druhorozence už rodiče ví, že nadměrná pozornost je pro ně do budoucna zátěžová, uvědomují si také, že nadměrná pozornost může v dítěti ukotvit negativní vlastnosti. *„Zcela vědomě či mimoděk, pod tlakem zkušenosti i nových okolností, jsou rozhodnuti postupovat nadále jinak, poučeněji; nehodlají už navozovat mezi sebou a druhým dítětem tak silnou vzájemnou vázanost. Utvrzují se například, že když usíná a pláče, nebudou už k němu spěchat, aby u něho seděli, ale spíše je ponechají, aby si zvyklo usnout samo.“* (Helus, Z., 2001, s. 142)

Z toho vyplývá, že dítě dospívá k názoru, že se s nastoleným problémem raději vyrovná samo.

Helus (2001) ale poukazuje na to, že tento příklad nemusí platit za každých okolností, jde pouze o odhalení pravděpodobnosti.

Dalším výzkumem se zabýval Frank Sulloway, jehož výsledky popisuje Prekop (2002). Sulloway zjišťuje, že prvorození jsou častokrát schopnější než mladší z dětí a to ne proto, že by měli vyšší IQ ale proto, že jsou cílevědomější, pilnější. Neprvorození to v životě nedotáhnou daleko proto, že se nesnaží. Dále se zabývá pohlavně specifickými charakteristikami v souvislosti s pořadím narození. Zjišťuje, že prvorození jsou víc „mužštití“ ve smyslu dominance, agrese a ctižádosti.

Prvorozený a jedináček

Novák (2007) poukazuje na tři přístupy k jedináčkům. Tradiční píše o rozmazlenosti, sobeckosti přemoudřelých jedináčků obklopených zájmem dospělých, kteří je ale zároveň drží daleko od vrstevníků. Modernější přístup připouští některé nevýhody oproti sourozenectví. Také ale připomíná dobrou péči rodičů, věnovanou pouze jednomu. Zejména časové, finanční a zájmové výhody. Podle tohoto pojetí se jedináček vyvíjí rychleji než děti v jiných pozicích, dříve mluví i chodí.

Leman (2006) souhlasí s Novákem (2007) a přidává, že prvorození a jedináčci opravdu chodí dřív, než později narozené děti a udává důvod, že za to mohou rodiče a prarodiče svým pobízením, popoháněním a děti to pak dělají v sebeobraně. A třetí přístup, tzv. handicap jedináčků. Tato výchova se snaží předjímat rizika egoismu. Dítě je pak velmi skromné, není asertivní a nedokáže si obhájit svá práva. To, že dítě nemá dostatečný sociální trénink, může vést ke snaze kupovat si přízeň vrstevníků. Na problém u jedináčků poukazuje Vágnerová (2012) a tvrdí, že jedináček může porovnávat své zážitky jen s dospělými, nemá tedy rovnocenného partnera a nemůže získat zkušenost s řešením konfliktů. Dospělí jsou autoritou, která stejně rozhodne, proto nemají příležitost k hledání kompromisů.

Mezi typické rysy prvorozených a jedináčků patří: perfekcionista, svědomitý, systematický, vážný a kritický, snaživý a cílevědomý, studijní typ. Jedná se o člověka, který se snaží prosadit, je konzervativní, loajální, spoléhá sám na sebe, důležitý je pro něj řád. Prvorození často zaujímají vedoucí postavení, jsou totiž známí velkou schopností soustředit se, jsou trpěliví, svědomití, snaží se, aby nedělali chyby, jsou rozvážní a mají úctu k zákonům.

Všechna ta pozornost a odpovědnost vede ale také k velké nevýhodě prvorozených – ke vzniku stresu. Prvorození zažívají ze všech dětí nejvíce disciplíny, musí poslouchat. Většinou totiž platí, že s každým dalším dítětem se režim v rodině oslabuje. Kromě disciplíny dostávají prvorození také nejvíc práce. Nejvíce si stěžují na to, jak museli hlídat své mladší sourozence, zatímco si chtěli hrát s kamarády. (Leman, 2006)

Podle Nováka (2006) vznikají ze strany nejstarších dětí boje a rivalita. Starší je totiž ohrožen ze strany mladšího sourozence. Co kdyby měli rodiče raději mladšího? Mezi sourozenci vypukne boj, i když třeba ne otevřený.

„Starší dítě buď chce ubránit svoji převahu, nebo alespoň zabránit převaze druhého dítěte.“ (Novák, T., 2006, s. 41)

Autor popisuje příchod druhého sourozence jako „sesazení z trůnu“ jedináčka. Dítě se cítí odsunuté na druhou kolej – bere to jako trest, i když nic neprovedlo. Žárlí.

V případě, že se sourozenci perou, je pro rodiče snazší oslovit staršího, protože on přesněji rozumí jejich slovům. (Klimeš, 2000)

Zároveň ale Vágnerová (2012) přisuzuje staršímu dominantní pozici. Může být pro mladší sourozence vzorem, ale mladší může na staršího žárlit a cítit se jím odstrčen. Na staršího je kladeno více nároků a tyto rodičovské požadavky stimulují rysy, jako jsou ambicióznost a sebeprosazení.

Druhorozený

Druhorozené a prostřední dítě je nejtěžší definovat. Prostřední může znamenat druhé ze tří, třetí ze čtyř atd... (Leman, 2006)

„Narodili se příliš pozdě, aby se jim dostalo zvláštních privilegií a zacházení, které po právu získali prvorození. A také se narodili příliš brzy, aby se jim dostalo toho daru, z něhož se těší mnozí benjamínci – uvolnění otěží disciplíny, které se odráží v tom, že 'jim všechno projde'.“ (Leman, K., 2006, s. 87)

Pro účely své diplomové práce jsem spojila druhorozené a prostřední děti dohromady a budu je dále nazývat „druhorozené děti, druhorození“, i proto, že většina rodin nemá více než tři děti a proto, že tyto dvě skupiny mají dle Lemana (2006) hodně společného.

Autor rozvádí, že druhé narozené dítě bude ovlivněno prvním, třetí narozené bude ovlivněno druhým. Zkrátka každé dítě, když hledá vzor, vidí staršího sourozence. Například prvorozený je vzorem pro druhorozeného a druhorozený si podle něj vytváří svůj styl chování. „*Když vycítí, že může se svým bratrem soupeřit, udělá to. Ale když je starší bratr nebo sestra silnější, chytřejší atd., druhorozený zpravidla vyrazí jiným směrem.*“ (Leman, K., 2006, s. 88)

Velký počet výzkumů o pořadí narození ukazuje, že druhorození jsou často protiklady prvorozených. Prostřední děti charakterizuje jejich rozporuplnost. Můžou být samotářští i přátelští, soupeřiví, zároveň tolerantní, agresivní, bojovní, ale také se mohou vyhýbat konfliktům. (Leman, 2006)

Z druhorozených se mohou stát velmi dobří vyjednavací, učí se uzavírat kompromisy, přizpůsobit se a to také proto, že nemohou mít rodiče jen pro sebe.

Helus (2001) připomíná v závislosti na druhorozených dvě možné situace. První je socializační mechanismus tzv. závislého připodobňování, který spočívá v napodobování chování prvorozeného druhorozeným. Mladší dítě žije v jakémsi ochranném krytu, vždy ví, co a jak dělat. Tento postoj ale snižuje potřebu tvořivého projevu a omezuje chuť a odvahu umět si sám poradit. V druhém případě může druhorozenec propadat rezignaci a to tehdy, je-li prvorozený stále připomínán a mladší dítě se cítí „až jako to druhé, horší, slabší...“ Až jako druhé, horší a slabší si může podle Nováka (2001) připadat i ve chvíli, kdy je tzv. „dojízďčem“ věcí po starším sourozenci. I pozice druhorozeného je třeba občas zviditelnit, proto opatrně s „dědictvím“ šatů, knih, hraček. Zbytečně vyvolává v mladším žárlivost a konflikty. I u dětí ve třídě vyvolávají obnošené věci posměch.

Benjamínek

Nejmladší děti mohou být typičtí extroverti a baviči, kteří umí manipulovat lidmi kolem sebe. Jsou srdeční a nekomplikovaní, mají nadšený přístup k životu a to často vyvolá v lidech úsměv. Mohou být i trošku praštění a někdy duchem nepřítomní. Benjamínci se chtějí stát baviči za každou cenu. Typickým znakem nejmladších dětí je jejich bezstarostnost, jsou společenští, okouzlující, srdeční a často oblíbení ve společnosti. Kromě těchto vlastností mohou benjamínci disponovat i ne příliš

pozitivními vlastnostmi jako je vzpurnost, netrpělivost. Mohou být kritičtí, temperamentní a rozmazlení. (Leman, 2006)

Helus (2001) uvádí tendenci přistupovat k nejmladšímu se zvýšenou pozorností, něhou. Rodiče vyjadřují benjamínkovi podporu a maximálně ho chrání. Více, než ostatní děti. K této tendenci se ale mohou přidávat i odrůstající sourozenci a benjamínek je titulován jako „mazánek rodiny“. Může ale nastat i varianta druhá, kdy se starší sourozenci cítí opomenuti, cítí se tak, jakoby se na ně zapomínalo, žárlí a sourozencům a rodičům situaci vyčítají.

Na druhou stranu ale mohou žárlit i benjamínci a to proto, že chtějí dělat stejné věci jako jejich starší sourozenci.

Ve vztahu starší – mladší sourozenec je možné setkat se s žárlivostí. Hlavně v případech, kdy jsou rodiče na straně benjamínků a věří, že se při konfliktu děje mladšímu nezaviněné příkoří. Věty typu: Proč jí to nemůžeš půjčit? Oblékni svou panenku do něčeho jiného. Cos mu zase udělal?“ mohou ve starších dětech vyvolat pocity nevraživosti vůči mladšímu sourozenci. (Kramulová, 2009)

2.2.5 Vliv věkového rozdílu mezi sourozenci

Důležitou roli hraje také věk sourozenců. Čím menší je mezi dětmi věkový odstup, tím větší soupeření nastává. Pokud je rozdíl tři, čtyři roky, rivalita je menší, než když jsou děti od sebe jen např. jeden rok. (Leman, 2006)

Daloz (2002) formuluje, že žárlivost mezi sourozenci existuje, ať je mezi nimi jakýkoliv věkový rozdíl. Proto není vhodné vyhnout se rivalitě jakýmsi vypočítáváním. S tímto názorem souhlasí i Novák (2007) a dodává, že když je věkový rozdíl malý, dejme tomu jeden dva roky, bude kontakt hodně intenzivní, nemusí být však přátelský. Oproti tomu větší věková vzdálenost kontakty sice omezuje, avšak sporů a hádek bývá méně.

Šulová, Zauche-Gaudron (2003) se přidává k oběma názorům a zároveň udává, že pocit rivality slábne s rostoucím věkovým rozdílem. S rozdílem 4 roky není mladší dítě soupeřem, ale zároveň má starší sourozenec obavy a bojuje o přízeň rodičů. Při věkovém odstupu nad 6 let je zpravidla mladší dítě chápáno jako jedináček, ale i přes to starší na mladšího žárlí, považuje ho za „vetřelce“. Kontaktů mezi nimi je málo, každý má své kamarády.

Věkový rozdíl 1 rok

Prekop (2002) vidí v tomto rozdílu pozitiva i negativa. Nevýhodou je další těhotenství v krátké době, jde o zatěžkávací zkoušku nejen pro matku, ale pro celou rodinu, hlavně pro prvorozené dítě. Prvorozený je totiž v tzv. orálním vývojovém stádiu, což je období, kdy by dítě mělo využívat bezpečí a jistoty ve vztahu k matce. I pro matku a otce je nastalá situace psychicky i fyzicky náročná, obě děti potřebují maximální péči. Může se stát, že velká únava přispěje k nedůslednosti ve výchově a to následně může vést k vzniku žárlivosti.

Později se ale může malý věkový rozdíl stát výhodou, děti si jsou velmi blízké, mají podobné zájmy, jsou přibližně ve stejné vývojové etapě a kromě problémů mohou vznikat i pozitivní projevy chování.

I když jsou děti podobně staré, je důležité vědět, že jsou rozdílné. Každé dítě je osobnost a rodiče by měli z rozdílnosti udělat výhodu a děti nesrovnávat. Může se stát, že totožným přístupem akorát rozdmýchají rivalitu, někdy se může objevit ve formě různých poruch jako je např. pomočování, koktání... (Daloz, 2002)

Šulová, Zaouche-Gaudron (2003) vidí tento věkový odstup z pohledu rodičů jako nejsnazší, protože si děti vystačí jeden s druhým.

Podobný pohled na roční věkový odstup má i Regenermelová (2011), která mezi výhody řadí fakt, že dětem se líbí tytéž příběhy, hračky, vyhrají si spolu, konflikty rychle vyřeší, aby si zase mohly hrát... Autorka dále uvádí, že zhruba do tří let staršímu sourozenci tolik nevadí, že se mu narodila „konkurence“.

Regenermelová (2011) souhlasí s Prekop (2002) a dodává, že hlavně pro matku je tato situace velmi náročná.

Věkový rozdíl 3-5 let

Krejčířová (2000) tvrdí, že ideální rozdíl mezi dětmi je individuální v každé rodině. Tomuto tvrzení oponuje Matějček (2005) který říká, že jako přirozený věkový rozdíl můžeme brát dva až tři roky a spíše se přiklání k rozdílu 3 let.

V tomto případě se spíše přidávám k názoru paní Krejčířové a souhlasím s tvrzením, že ideální věkový rozdíl mezi dětmi je individuální.

Věkový rozdíl tří let stále nahrává kamarádství, a když starší překoná počáteční žárlivost, mohou si velmi dobře rozumět. Pokud je rozdíl pětiletý, může být starší dítě

pro mladší jakýmsi hnacím motorem a motivovat ho k pokrokům ve vývoji. Při věkovém rozdílu dva roky je mladší dítě trošku šizeno, není tolik času se mu věnovat, jako dříve prvorozenému. Při rozdílu 3-5 let to zase může jít. Starší většinou chodí do školky a mladšímu se může matka dopoledne plně věnovat.

Autorka dále rozvádí, že tři až pětileté děti už si velmi dobře uvědomují, že je mladší sesadil z postu jedináčka, kolem kterého se vše točí. Často tedy rodiče musí řešit žárlivé scény, boje a nevraživost. (Regenermelová, 2011)

Věkový rozdíl nad 5 let

Psychologové se shodují, že pětiletý sourozenecký odstup zamezuje dětem, aby si vytvořily bližší vztah. Starší dítě navíc vyrůstá tak dlouho samo, že je bráno jako jedináček. Vztah tedy nepovažují za typicky sourozenecký. S tím souhlasí i Regenermelová (2011) a přidává, že zájmy a potřeby obou dětí jsou hodně vzdálené a tvoří sourozenecký tandem „velký šéf a mrňous“.

Problém ale může nastat v případě, kdy se snaží starší dítě s mladším identifikovat, odmítá vyrůst a nerozvíjí tak plně svou vlastní osobnost. I toto může být projev rivality a autorka připomíná, že není věkového rozdílu, který by mohl žárlivost eliminovat. (Daloz, 2002)

Tento věkový rozdíl je asi nejsnazší pro rodiče. Starší dítě už může hlídat mladšího, vozit v kočáře atd... Ale není to zárodek pro rivalitu? Důležitou roli zde hraje osobnost rodičů, oni musí správně odhadnout a určit hranici, do jaké míry je možné přesunout povinnosti na staršího sourozence. Pokud ale rodiče dobře staršího sourozence na jeho roli připraví, může být starší dítě pro mladší velkým vzorem, může se mu svěřovat, starší může mladšímu pomoci se školou atd... (Regenermelová, 2002)

2.2.6 Vliv pohlaví sourozenců

Vedle vlivu sourozeneckých konstelací hraje důležitou roli také pohlaví sourozenců. Děti, které vyrůstaly se starším sourozencem stejného pohlaví, se v dospělosti projevovaly genderově stereotypněji než chlapci a dívky narození v jiných konstelacích. Jinak je tomu u chlapců, kteří prožili dětství se starší sestrou. Bylo u nich zjištěno méně maskulinních vlastností, jako je například schopnost sebeprosazení, houževnatost, potlačování emocí. Taktéž děvčata, která měla staršího bratra, se chovala

méně feminně. Podobně, jako se snaží druhorození odlišit od prvorozených, se snaží některé dívky, které vyrůstají mezi sestrami, chovat více maskulinně a naopak. Jedináček – dívky mají tendenci chovat se méně femininně a to proto, že rodiče do nich vštěpují své ambice, které jsou tradičně spojovány s rodem mužským, podobně je to u jedináčků – chlapců, ti se projevují přehnaně maskulinně. (Janošová, 2008)

Novák (2007) formuluje, že v Čechách je jako prvorozený žádaný chlapec. Díky Matějčkovým výzkumům víme, že se rodičům jejich sny o pohlaví dítěte více plní než neplní. Pohlaví sourozenců ovlivňuje postavení, projevy a i přijímání v sourozenecké nadřazenosti. Dochovaly se staré lidové zvyky, které měly odhalit pohlaví budoucího potomka. Když žena na otázku „Co držíš v ruce?“ ukázala pravou, měl se narodit chlapec. Z toho vyplývá, že dívky se jevily jako druhořadé, levé...

Rivalitu způsobuje kromě jiného i rozdílné pohlaví. (Syn může žárlit na sestru, protože se k ní otec chová něžněji než k němu a opačně – dcera žárlí na bratra, protože chodí s otcem na ryby.) (Hanzlovský, 2012)

2.3 Sourozenecká rivalita a žárlivost

„Rivalita (rivalry) soupeření; vztah soupeření mezi dvěma nebo více jedinci, skupinami či institucemi se snahou získat tytéž nebo větší výhody, hodnoty aj. než druhá strana.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 511)

Hartl a Hartlová (2000) dále odkazují i na rivalitu sourozeneckou, vysvětlují ji jako termín pro agresivní, závistivé a hádavé vztahy mezi sourozenci, odkazují na pohádku např. O Popelce. Jde o nedořešené sourozenecké konflikty. Autoři dodávají, že nedořešená rivalita z dětství může vést v dospělosti k touze po moci.

Rivalitu vyvolávají pocity omezení práv, které dítě nechápe, pocity nedostatku lásky a bezmocnosti v dovolání ochrany. (Vágnerová, 2014)

Na rivalitu se nahlíží ze dvou úhlů a používá se v naučné a populární literatuře ve dvou významech.

- 1) Sourozenecká rivalita sensu lato jako označení všech konfliktů a hádek mezi sourozenci. Jde o velmi široký jev, sourozenci se učí vymezovat se vůči druhému. Hájí své zájmy a hledají kompromis.

- 2) Sourozenská rivalita sensu stricto jako výrazné nepřátelství vůči nově narozenému sourozenci. Starší bere mladšího jako nebezpečný objekt, vzájemně se neznají (na rozdíl od prvního případu). (Klimeš, 2000)

Dalloz (2002) uvádí, že žárlivost je přirozený pocit, který se ale nějak musí projevit. Žárlivost nebereme jako „zlou ani nepatřičnou“, nemohou za ni rodiče, ani děti. Jde o přirozený pocit, povinnou cestu, kterou má projít každý, kdo se má potkat s jinou bytostí.

Autorka se vrací k žárlivosti, kterou dítě cítí úplně poprvé. První člověk, na kterého dítě žárlí, je totiž otec. V této spojitosti dítě zjišťuje, že se musí o matčinu lásku dělit. Proto je důležité, aby měl v rodině každý své místo, není-li to tak, žárlivost se může snadno rozbíjet.

Spory mezi sourozenci mohou vzniknout z různých důvodů; například je jeden ze sourozenců unavený a tak ho snadno něco vyvede z míry. Příčinou může být i to, že si naštvání, hněv přinese jeden z dětí odjinud. Většinou jsou ale důvody spjaty s potřebami, například s potřebou přijetí nebo obdivu. A proto bývají sourozenské pře často spojené se čtyřmi cíli chování. Nejčastější je boj o moc. Boj o moc spočívá v soupeření o pozici v rodině a vyvolá tak konflikty mezi starším a mladším sourozencem o to, kdo bude mít rozhodující slovo. Tento boj se nemusí vztahovat jen k moci, ale také k prostoru, jedná se i o boj o hračky, předměty, kdo a kde si s nimi bude hrát. Dalším důvodem konfliktu je snaha o upoutání pozornosti rodičů nebo druhého sourozence. Často se to děje v případě, že je mezi dětmi větší věkový rozdíl, starší si hraje sám náročnější hry a mladší se do hry chce zapojit. Zapojí se ale tak, že hru začne ničit, bořit. Důvod použití msty pak vychází z pocitu žárlivosti a nespravedlnosti a objevuje se častěji u mladších sourozenců ve vztahu k starším. (Čapek, Čapková, 2010)

2.3.1 Projevy sourozenské rivality

Člověk se má naučit vyvíjet různé strategie a vytvářet taktiky přizpůsobené situaci, s ohledem na rivalitu. Bez strategií zůstávají totiž některá vývojová poslání nevyřešena a některé oblasti vlastního já jsou tak nestrukturované. (Oehler, 2007)

„Žárlivost a rivalita mohou svým způsobem dokonce pozitivně stimulovat sociální i kognitivní vývoj dítěte, přispívat k diferenciaci jeho osobnosti a k utváření jeho

identity atd. V rodinném soužití jsou vyvažovány, zušlechťovány a sváděny do sociálně užitečných kolejí zmíněnými pozitivními stranami sourozeneckého vztahu. Nepříjemné a nebezpečné jsou tehdy, když překročí zdravou míru. Pak se mnohdy stávají poradenským případem.“ (Matějček, 2005, s. 367)

Zdravá sourozenecká rivalita

Na základě soupeření, kdo bude mít navrch nad druhým, se posiluje a utváří osobnost dítěte. Z častých pranic si děti odnáší hbitost, rychlost, ze slovních při si odnáší povědomost o tom, jaký je rozdíl mezi tím být chytrý a hrubý. Z všedních překážek si odnáší, jak být asertivní, jak sám sebe bránit a jak dělat kompromisy. Pokud se objeví závist na jedno z dětí, vyprovokuje ho to k intenzivnější práci, snaží se uspět, být vytrvalý. (Faber, Mazlish, 2009)

Mertin (1998) srovnává sourozenecký vztah nadneseně k manželství. Sourozenci jsou spolu totiž pořád a v sourozeneckém vztahu napořád zůstanou, oproti vztahu vrstevnickému. Jde tedy o velmi složitou školu tolerance a porozumění.

Zemanová (1999) uvádí, že starší sourozenec je velkou výzvou pro sourozence mladší. Pozor ale, aby nedošlo k velkému neúspěchu, kdy mladší zjistí, že na starší dítě nemá, z vývojového hlediska ani mít nemůže. A to se často stává. Pak mladším nezbyvá než přesunout těžiště soustředění jinam, protože stejně nebude tak dobrý, jako starší dítě. Starší děti jsou pro mladší osoby číslo jedna. Podle nich se učí a často orientují, i proto jsou pak mladší tak sociálně obratní. ... *“vždyť měli čas v klidu okouknout všechny dovednosti ještě dřív, než si sami nabili nos.“ (Zemanová, A., 1999, s. 8)*

Vlivem sourozenecké rivality, sporů a konfliktů je dítě nuceno více uvažovat o potřebách a přáních druhých. Prostřednictvím konfliktů se starší děti učí mladšího vychovávat, starat s o něj, u sourozenců s větším věkovým odstupem je vidět role řídit druhého, ochraňovat ho a stavět mu limity. (Krejčířová, 2000)

Američtí psychologové upozorňují na fakt, že sourozenci velmi dobře znají kvality a slabosti protějšku, a proto mají možnost většího plánování a kontroly vlastní agresivity. Hádky jsou podle nich užitečné, upevňují morálku i odvalu a lojalitu. Konflikty v dětství jsou přípravou na ty v dospělosti. Hádky jsou projevem zdravé síly dítěte. Pokud dítě v sourozeneckém vztahu rivalitu neprojeví, těžko později uspěje v boji o projevy vlastní osobnosti mezi jinými lidmi.

Nezdravá sourozenecká rivalita

Mezi negativní příznaky patří tzv. regrese – návrat na již překonané vývojové období. Starší dítě se chová, jako by se vývojově vrátilo zpátky. Zhorší se mu úroveň řeči, problémy s udržováním čistoty, změny v chování, které mohou být doprovázeny hysterickými projevy. Autor dále uvádí, že nejdramatičtější jsou žárlivé postoje chlapce vůči mladší sestře. Takovéto chování ale považuje za patologické, stejně jako negativismus, fyzické napadání, neposlušnost a také zhoršení školního prospěchu. (Novák, 2006)

Psycholožka Míková (2001) za nezdravou rivalitu považuje takovou, která s sebou nese agresivitu, hysterii, slovní a fyzické napadání. Některé příznaky je možné poznat navenek, jako právě zmíněnou agresivitu, některé se ale dají rozpoznat jen velmi těžko. Tyto příznaky většinou postihnou uzavřenější děti, které prožívají vše v sobě. Strach z konkurence se může projevit tělesnými problémy, jako je např. ekzém, bolesti břicha, počůrávání.

Jako nezdravou sourozeneckou rivalitu je možné klasifikovat také různé formy difcility a otevřeného nepřátelství, mohou se ale objevit i neurotické krádeže. Jejich cílem není obohatit se, jsou zcela naivní. Děti často vědí, že budou odhaleny. Předměty nebo peníze, které dítě krádežemi získá, často rozdává vrstevníkům. Vyžaduje tím totiž ocenění a přijetí jinde než doma, zároveň také testuje, zda to rodiče ještě snesou. Tyto projevy jsou spíše na úrovni patologie, v běžné realitě se objevují problémy zvladatelné. (Novák, 2006)

Tomáš, Marková a kolektiv (2014) hovoří o tzv. poruše sourozenecké rivality. Jedná se o poruchu, která se objevuje bezprostředně po narození mladšího sourozence, projevuje se již zmiňovanou regresí na nižší vývojové stádium a emočními výbuchy s cílem získat pozornost rodičů.

2.3.2 Reakce sourozenců na konflikt

Možné reakce sourozenců na vzájemný konflikt popisuje Čapek a Čapková (2002). Čtyři skupiny reakcí formulují Rita McLeodová a Lynne Panasiuková:

1. **Pasivita nebo únik.** Reakce spočívá v ustoupení a neřešení situace proto, aby sourozenec nikoho neurazil, bojí se, že bude poražen, a proto utíká. Zároveň nevyjadřuje pocity ani přání, jeho potřeby nejsou uspokojeny, je zahořklý,

vzteklý, má pocit, že je obětí. Toto reagování se může později odrazit ve sníženém sebevědomí, projevuje se stresem. Ostatní sourozenci nejednají s tímto dítětem s respektem.

2. **Agrese** je reakce, která se projevuje napadáním a ponižováním druhého sourozence. Dítě má strach z porážky, a proto se snaží za každou cenu vyhrát. Vychází z myšlenky, že když něco chce, má na to právo. Upírá práva druhým a vyjadřuje své názory ponižujícím způsobem. Nejdůležitější je pro něj to, co si myslí on a cílem je porazit ostatní, ovládnout je. Ostatní sourozenci často odpovídají také agresivně, popřípadě unikají.
3. **Pasivní agrese** je považována za kombinaci obou předcházejících reakcí a je zřejmě tou nejhorší. Tito sourozenci mají vztek, ale s hněvem nedokážou patřičně naložit. Druhému dají ránu pod pás, když to nečekají, mají nízké sebevědomí, místo uspokojení svých potřeb vymýšlejí msty. Nesvěří se se svými pocity, chtějí nad druhými zvítězit, ale nemají dostatek odvahy, proto volí lest a jednání za zády.
4. **Asertivita** je reakce, která umožňuje sourozencům otevřeně hovořit o svých potřebách, aniž by porušovali práva druhých. Dítě vstupuje do konfliktu a důvěřuje si, věří, že se mu podaří najít konstruktivní řešení. Jeho snahou je pochopit ostatní sourozence, porozumět jejich názorům, respektovat je a přitom zachovávat své postoje. Své potřeby vyjadřuje tak, aby nezranil a neponižoval ostatní.

Právě proto, že je tato reakce jediná pozitivní, je důležité učit děti vyjednávat a konflikty řešit. Ukázat jim například, jak asertivně řeší konflikty dospělí. Rodiče by měli své děti učit, vzájemně sdílet své pocity, aby se děti ozvaly, když se jim něco nelíbí a aby přemýšlely, jak se cítí druhý, když mu někdo křivdí. Tak mohou nacvičit asertivní způsob řešení problémů. (Čapek, Čapková, 2010)

2.3.3 Rodičovské omyly rozdmýchávající rivalitu

Omyly a chyby rodičů při výchově sourozenců jsou v literatuře, kterou jsem si vybrala popisovány velmi konkrétně na vzorku rodin. Je nutné brát tedy v úvahu individualitu problematiky. V odborných časopisech a literatuře jsem se setkala

s několika chybami rodičů ve výchově sourozenců, vybrala jsem některé a v další části práce je podrobněji rozepsala.

Preferování jednoho dítěte

Kozoňová (2012) uvádí, že v tom, které dítě si rodič oblíbí, hraje roli několik aspektů, může to být věk, fyzické rysy, vlastnosti nebo například pohlaví.

Někteří rodiče dávají přednost určitému pohlaví. Chlapce už měli a chtěli holčičku a naopak. Důvodem může být i to, že když se narodili, jejich vlastní rodiče byli zklamaní, pohlaví svých dětí jim příliš nevyhovovalo. Pokud tato touha doprovází narození druhého dítěte, může to ve starším dítěti vyvolat zmatek. Už tak má strach, že o lásku rodičů přijde, bude se o ni muset dělit, a ještě má přemýšlet o výhodách nebo nevýhodách svého pohlaví. U dětí to následně může vyvolat otázky typu: „Je lepší být klukem? Měli by mě rádi víc, kdybych byla kluk?“ V tomto případě musí zasáhnout rodiče a vysvětlit dítěti jaké jsou výhody jeho pohlaví, a že by ho rozhodně nevyměnili. Pokud sami rodiče preferují jedno pohlaví, což je běžné a přirozené, měli by si to nechat pro sebe. (Daloz, 2002)

Janošová (2008) na základě výzkumů tvrdí, že v naší společnosti je nejběžnějším přáním rodičů narození syna jako prvorozeného a dcery druhorozené. Odpovídá totiž nejvíce současnému postavení muže a ženy. Chlapec se dostává do dominantního postavení, zatímco dívka se učí přijímat podřízenější roli ochránitelství a zároveň si osvojuje techniku prosazení se ze zdánlivě druhé pozice.

Catherin Congerová během svého výzkumu navštívila několik rodin a sledovala je. Z výzkumu zjistila, že 65% matek a 70% otců preferuje jedno ze svých dětí, většinou prvorozeného. Teorii Congerové podporují i čeští psychologové, např. Irena Beranová a tvrdí, že tíhnout k jednomu z dětí je přirozené a nemusí jít o žádnou vztahovou patologii. Je ovšem důležitá míra a také to, aby si to rodič uměl přiznat a pracovat s tím. Další výzkum Clare Stockerové ukazuje, že upozadované děti byly více úzkostné, depresivní a trpěly nedostatkem sebeúcty. Odborníci zdůrazňují, že preference jednoho ze sourozenců je pro ostatní děti traumatizující a stojí za vznikem problémů; například za vznikem sourozenecké rivality. (www.tyden.cz)

Na základě výzkumu z roku 2015, kdy autorka Navrátilová (2015) zjišťovala, jakým způsobem se podílí rodičovská výchova na vzniku rivality u sourozenců různého

pohlaví, je možné formulovat, že ve zkoumaném vzorku – sestra a dva mladší bratři – se rivalita projevila ze strany starší sestry proto, že otec vyjadřoval větší náklonnost k synům, nositelům mužského pohlaví. Bratři neměli potřebu žárlit, protože měli zájem rodičů, převážně otce, zajištěný.

Srovnávání sourozenců

Faber, Mazlish, (2009) zdůrazňují důležitý fakt v oblasti rivality, kterým rodiče přilévají olej do ohně, je jím srovnávání sourozenců. Věty typu: „Proč si to nechal na poslední chvíli? Podívej se na svého bratra, ten to má vždy včas. Líza se na rozdíl od tebe umí hezky chovat. Co to máš na sobě? Proč si neučeš vlasy tak, jak to má sestra? Radost se na ni dívat...“ vyvolávají v dětech přívaly zoufalství a agresivity, pocity méněcennosti, zbytečnosti a samozřejmě i rivality. Odpovědi sourozenců bývají věty podobné těmto: „Všechno zvořu. Nemáš mě ráda! Nikdy nebudu jako on, tak proč se snažit. Nesnáším ho!“ Nejenže tím rodiče vráží klín mezi své děti, ale zasazují semínko srovnávání i do dospělosti. I dospělí se následně mají nutkání s někým srovnávat a většinou to končí bolestivě. Podle autorek se rodiče snaží srovnáváním děti motivovat, často tak ale jen rozdmýchávají nevraživost. Psycholožky radí rodičům, aby mluvili konkrétně jen k tomu dítěti, kterého se informace týká, doporučují popis, ještě lépe popis pocitů, které může dítě mít; například: „*Musíš být na sebe hrdý. Chtělo to asi hodně práce a péle, abys vyhrál tu medaili.*“ (Faber, A., Mazlish, E., 2009, s. 50)

Rodiče si často žárlivost sourozenců kladou za vinu. Namlouvají si, že jsou si děti stejně rovné, zatímco opak je pravdou. Nutné je si uvědomit, že věk dětí je odlišný, každé dítě je jedinečná osobnost, a proto i přístup musí být jiný. Individuální. V případě dvou sourozenců je dobré dát staršímu pocit, že je dospělejší než mladší sourozenec, a že z jeho postavení plynou i výhody jako např. může chodit později spát atd... (Kubcová, 2005)

Problematika je výraznější, když se jedná o školní úspěšnost. Faber, Mazlish (2009) vypráví příběh jedné rodiny, kdy děti mamince ukazují žákovskou knížku, chlapec přinesl dvojku z matematiky, on i matka mají velkou radost. Následně přinese žákovskou knížku dcera a ukazuje jedničku z matematiky. Takže synova dvojka okamžitě ztrácí na významu. Psycholožky radí, ukazovat známky jeden po druhém, ne

společně a klidně nechat děti, ať se navzájem známkami pochlubí, ne ale za přítomnosti rodičů.

Srovnávání výsledků sourozenců a jejich schopností nikdy nemůže být objektivní, vzhledem k tomu, že každé dítě je hodnoceno v jiné vývojové fázi a v rozdílné situaci. Ovšem pro dítě má tato informace velmi jasný význam. (Vágnerová, 2012)

Srovnávání sourozenců z hlediska školní úspěšnosti

Školní úspěšnost staršího sourozence ovlivňuje postoj rodičů, vytváří normu výkonu, která predeterminuje jejich nároky na další děti. Mladší z dětí automaticky bývá srovnáváno se starším a manipulováno do doplňkové pozice. Starší dítě se tak může stát nedosažitelnou konkurencí, ale i odstrašujícím příkladem. V době nástupu do školy bývá pro malého školáka nejčastěji obdivovaným vzorem, který má velkou sociální prestiž. Tato prestiž je dána příslušností k vyššímu ročníku a svými zkušenostmi. Ovšem v průběhu vývoje je mladší sourozenec kritičtější. (Vágnerová, 2012)

Novák (2007) doporučuje vyhnout se srovnávání i takovým způsobem, že děti nebudou jezdit na společný letní tábor, ani k babičce není nutno jezdit naráz. A co se týká školy, děti často navštěvují stejnou základní školu. Autor ale doporučuje poprosit učitele, aby se srovnání vyhnuli.

Kropáčková (2013) uvádí vliv starších sourozenců, kteří navštěvují základní školu, na mladší. Tvrdí, že pokud je starší sourozenec ve škole úspěšný, může dítě motivovat, pokud má ale problémy, straší ho a odrazuje. O škole by ani rodiče neměli mluvit negativně; například věty: „Jen počkej, oni tě ve škole srovnají.“ pro děti znamenají stres a demotivaci.

Vztahům mezi dětmi neprospívá, když je jeden úspěšnější než druhý, který je brán jako černá ovce rodiny. Úkolem pro rodiče je hledat pro každé dítě oblast, ve které vynikne. Například ve škole. Když jednomu jde matematika, druhému ne, třeba mu půjde český jazyk atd...Je tedy velmi důležité, aby rodiče citlivě pozorovali a vnímali, co děti vůbec sdělují. (Mertin, 1998)

2.4 Závěr teoretické části

Rodiče by měli pro každé dítě hledat oblast, ve které vynikne. (Mertin, 1998) To samé, by ale měl dělat učitel, se kterým jsou děti v každodenním kontaktu. Dle mého názoru by měl hodiny sestavovat podle typů inteligence, aby si v hodině našel každý žák něco, co mu jde. Tak učitel děti lépe pozná.

Sourozenectví vytváří a formuje partnerské vztahy, se kterými je spjata důvěrnost, pocit společenství, vzájemně se od sebe učí. Zároveň má sourozenectví svá rizika, jako je například žárlivost, závist a vzájemné konflikty. V tomto případě by měl rodič zasáhnout a pomoci dětem roztržky vyřešit. (Helus, 2001) Rodiče do hádek vstupují, ale ne vždy pomohou konflikt vyřešit, a když, tak jen na oko. Často požádají staršího, aby ustoupil a to jen proto, aby měli rodiče klid. Starší ze sourozenců může tuto zkušenost pochopit po svém a třeba si myslet, že mají rodiče raději mladšího z dětí. Preferování jednoho z dětí si častokrát rodiče ani neuvědomují. V tom, které dítě je rodiči bližší, hraje roli několik aspektů, může to být věk, vlastnosti nebo třeba pohlaví. (Kozoňová, 2012)

Dalším přešlapem rodičů bývá srovnávání. Srovnávání nejen ve školním úspěchu vede srovnávané dítě k pocitům méněcennosti, zbytečnosti, rivality a také preferování druhého dítěte. (Faber, Mazlish, 2009)

Rodiče si žárlivost sourozenců kladou za vinu, domnívají se, že si jsou děti stejně rovné, ale tak to není. Obě děti jsou jinak staré, každé dítě má jiné vlastnosti, jiný charakter, jedná se o individualitu. Proto musí být přístup rodičů k dětem jiný. (Kubcová, 2005)

3 Výzkumná část

3.1 Cíle práce a úkoly práce

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, jak vnímají sourozeneckou rivalitu pedagogové, rodiče a samotné děti a zda si uvědomují vliv rivality na školní úspěšnost na prvním stupni základní školy.

Sekundární cíle jsem si zvolila tři:

- 1) Zjistit, zda rodiče a učitelé srovnávají školní výsledky sourozenců.
- 2) Zda sourozenci pociťují srovnávání ve školních výsledcích.
- 3) Zjistit, co je nejčastějším projevem sourozenecké rivality.

Úkoly výzkumu vyplývají z jeho cílů a možností:

- 1) Pomocí dotazníkového šetření a rozhovoru výzkumníka s rodiči, učiteli a žáky zhodnotit, zda pedagogové a rodiče sourozence srovnávají, a zda děti srovnávání vnímají.
- 2) Prostřednictvím rozhovorů a dotazníku zhodnotit, co je nejčastějším projevem sourozenecké rivality.

3.2 Výzkumné otázky

O1: Co je nejčastějším projevem sourozenecké rivality?

Odpověď na tuto výzkumnou otázku byla zjištěna z kvantitativně – kvalitativního výzkumu. Výsledky z obou typů šetření byly porovnány.

O2: Jak vnímají děti přítomnost sourozence? Jsou za něj rády?

K získání odpovědi na tuto výzkumnou otázku byl využit kvalitativní sběr dat, formou rozhovoru.

O3: Srovnávají rodiče sourozence ve školních úspěších?

K získání odpovědi na tuto výzkumnou otázku byl použit kvantitativně – kvalitativní sběr dat, kterým byly zjišťovány odpovědi pomocí metody anonymního dotazníku pro rodiče a také pomocí polostrukturovaného rozhovoru s rodiči.

O4: Srovnávají učitelé sourozence ve školních úspěších?

Odpověď na tuto výzkumnou otázku byla vyhodnocena na základě polostrukturovaného rozhovoru, jedná se o kvalitativně orientovaný přístup.

O5: Pociťují sourozenci, že je rodiče srovnávají ve školní úspěšnosti?

K získání odpovědi na tuto otázku byl použit kvalitativně orientovaný přístup, odpovědi byly získány z polostrukturovaného rozhovoru s dětmi v komunitním kruhu, ve družině, na konci hodiny.

3.3 Charakteristika souboru

Do výzkumného souboru byli zařazeni jak rodiče, tak děti a učitelé na prvním stupni ZŠ. Pro účely kvantitativní části jsem oslovila několik rodičů, žijících se svými dětmi v úplných rodinách. Pro získání výzkumných dat bylo potřeba danou problematiku zkoumat z rozličných úhlů.

Kvalitativní výzkum jsem prováděla na ZŠ Brána jazyků s rozšířenou výukou matematiky v Praze a oslovila jsem rodiče – zvláště otce a matku, kteří na této škole mají své děti. Školu jsem si vybrala proto, že je orientovaná pouze na první stupeň ZŠ. Na této škole sama vyučuji, proto vím, že řada dětí má sourozence ve vyšších ročnících. Škola má velmi dobré jméno, je prezentována široké rodičovské veřejnosti jako výběrová. Navštěvuje ji přibližně 900 žáků a zaměstnáno je 20 kantorů. Po dotazníku a rozhovoru s rodiči jsem oslovila učitele ze ZŠ Brána jazyků, kteří učili děti, s jejichž rodiči jsem vedla rozhovor. I s nimi jsem uskutečnila rozhovor. Na jednoduché otázky jsem se zeptala i dětí již oslovených rodičů.

Celkový počet dotazovaných rodičů byl 113, validních dotazníků jsem použila 67. Rozhovor jsem vedla s pěti páry rodičů, pěti učiteli a s pěti sourozeneckými páry. Průměrný věk matek je 36,6, otců 42,2 let. Průměrný věk učitelů je 43,2 roky.

3.4 Organizace výzkumného šetření

Nejprve byl sestaven dotazník pro rodiče, kteří žijí se svými dětmi v úplných rodinách. Dotazník byl odpilotován v září roku 2015. Na základě pilotáže byly v dotazníku zpřesněny některé otázky, dle výsledků pilotáže bylo nutné některé dotazy doplnit, po pilotáži dotazníku jsem pochopila, že některé otázky do dotazníku zařazovat

nemusím, proto jsem je následně vypustila. Pilotáž dotazníku posloužila i k lepší orientaci v dané problematice.

Příprava otázek a podkladů k rozhovorům byla založena na otázkách v dotazníku, otázky pro učitele byly přeformulovány, otázky pro děti zjednodušeny. Rozhovory probíhaly celý říjen 2015. Nechala jsem na rodičích i učitelích, ať si místo rozhovoru vyberou sami. Rodiče vybírali nejčastěji kavárny, s učiteli jsem vedla rozhovory ve sborovně po vyučování.

Dotazníky byly distribuovány jak elektronicky, tak papírově. V papírové podobě ovšem nebyla návratnost tak vysoká, jako návratnost dotazníků elektronických. Pro dokončení výzkumného šetření zbývalo realizovat rozhovory s dětmi vybraných rodičů. Rozhovory probíhaly ve družině, před zájmovým kroužkem, na konci vyučovací hodiny. Rozhovory s dětmi trvaly nejkratší dobu. Pro děti bylo připraveno sedm otázek. V říjnu a listopadu 2015 došlo ke sbírání dotazníků a jejich vyhodnocení. Začátkem listopadu byly zpracovány rozhovory a následně vyhodnoceny.

3.5 Metody výzkumných šetření

Empirická část je založena na kombinaci kvantitativního a kvalitativního šetření. Výzkum je podložen dvěma metodami sběru dat: dotazník a rozhovory.

Výzkumné otázky jsou zaměřeny na tři skupiny aktérů: rodiče, jejich děti a učitelé z prvního stupně, jež byli/jsou učitelé oslovených dětí. Samotný výzkum je utvořen ze čtyř částí. První výzkumná metoda byla dotazník pro rodiče týkající se sourozenecké rivality. Dotazník zahrnoval otevřené, polouzavřené a uzavřené otázky. Následoval polostrukturovaný rozhovor s vybranými rodiči dvou a více dětí. Při rozhovorech byly kladeny otázky týkající se rivality, se zaměřením na školní úspěšnost sourozenců a srovnávání jejich výsledků rodiči. Jako doplnění výzkumu jsem zvolila rozhovory s prvostupňovými učiteli základních škol, které zjišťovaly, zda je učitel ovlivněn starším ze sourozenců a zda sourozenece srovnává. Poslední částí výzkumu byl jednoduchý rozhovor se sourozenci, s každým zvlášť. Rozhovor byl realizován formou komunitního kruhu, ve třídě, ve družině, děti byly nahrávány. Otázky k rozhovoru měla autorka připraveny předem, dle situace a odpovědí je doplnila o další otázky.

3.5.1 Dotazník

Nástrojem zkoumání byl mnou vytvořený dotazník. Otázky byly sestaveny tak, aby odpovídaly výzkumným cílům práce. Dotazník byl vybrán proto, že je krátký, anonymní a jeho rozesláním je možno obsáhnout velké množství respondentů. Díky anonymitě jsou aktéři otevřenější při jeho vyplňování.

V hlavičce dotazníku jsem se představila, seznámila respondenty s tématem práce a požádala o chvilku času, stráveném při jeho vyplnění. V hlavičce jsem dále uvedla, že je dotazník určen pouze pro rodiče, jejichž potomci navštěvují základní školu.

Druhá část dotazníku obsahuje otázky a třetí poděkování respondentům.

Smyslem dotazníku bylo:

- Zjistit zda dávají rodiče druhého sourozence za vzor.
- Zjistit, zda rodiče sourozence srovnávají.
- Zjistit, zda studijní úspěch staršího motivuje mladšího sourozence.
- Porovnat výsledky s výsledky rozhovoru.

Vyhodnocení dotazníku proběhlo následovně: otevřené otázky byly kategorizovány a následně byly stejně jako ostatní otázky prezentovány v podobě grafu, doplněny komentářem.

3.5.2 Polostrukturovaný rozhovor

Z důvodu podrobnějšího zjištění, zda se rivalita odráží ve školní úspěšnosti dětí, jsem zvolila metodu rozhovoru, kde měli vybraní rodiče větší prostor se vyjádřit.

Realizace výzkumu byla provedena v říjnu roku 2015. Všechny dotazované jsem seznámila s tématem diplomové práce, s průběhem výzkumu a obeznámila je, s jejich souhlasem, s nahráváním na diktafon. Požádala jsem o souhlas zpracovat a využít poskytnuté informace k účelům výzkumu.

Rozhovory byly prováděny v prostředí, které si respondenti vybrali z důvodu pozitivní, pohodové atmosféry. Po úvodním krátkém a vedlejším nezávazném rozhovoru jsme přistoupili ke kladení připravených otázek týkajících se výzkumu.

Délka rozhovorů byla různá, záviselo na sdílnosti odpovědí respondentů a nutnosti doplňujících otázek výzkumníka. Trvaly zhruba hodinu. Někteří respondenti vnímali otázky velmi citlivě a bylo vidět, že se jim nechce odpovídat. Bylo žádoucí tedy

rozhovory přerušit, připomenout diskrétnost výzkumníka a anonymitu aktérů. Po krátké přestávce jsme mohli v rozhovoru pokračovat.

Závěrem rozhovorů nechybělo poděkování aktérům za jejich čas a spolupráci. Rozhovory byly transkripčně přepsány do psané podoby. (příloha)

Pro větší přehlednost jsem zjednodušené odpovědi dotazovaných vepsala do mnou vytvořených tabulek. Rodiny jsou označeny písmeny A – E, starší dítě je označeno číslem 1, mladší číslem 2. Všichni oslovení rodiče nemají třetí dítě. Učitelé jsou také označeni písmeny A – E. Otázky jsem kategorizovala do čtyř skupin, které mi pomohou odpovědět na výzkumné otázky.

1. Kategorie: projevy sourozenecké rivality
2. Kategorie: vztahy mezi sourozenci
3. Kategorie: srovnávání sourozenců
4. Kategorie: školní úspěchy sourozenců

Otázky pro všechny aktéry výzkumu jsem vložila do tabulky. V tabulce je křížkem označeno, pro koho je otázka určena. (tabulka č. 1)

Tabulka 1: Otázky a podklady pro rozhovor

Otázky a podklady pro rozhovor:				
č.	Otázka	Rodiče	Učitelé	Děti
1.	Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?	x	x	
2.	Objevuje se rivalita u Vašich dětí? Jak se projevuje?	x		
3.	Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?	x		
4.	Považujete sourozeneckou rivalitu za problém? Proč?	x	x	
5.	Jsi rád/ráda, že máš bratra/sestru?			x
6.	Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi/Kvůli čemu se často hádáš se svým sourozencem?	x		x
7.	Kdo ze sourozenců/z vás při hádkách ustupuje? (Starší, mladší, nejmladší, pokaždé jinak?)	x		x
8.	Vstupujete do sourozeneckých hádek/Vstupují rodiče do vašich hádek?	x		x
9.	Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech/Dávají ti rodiče za vzor sourozence? V jakých oblastech?	x		x
10.	Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody/nevýhody výběru stejné či jiné školy?	x		
11.	Pocítíte, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech, činnostech/Chceš být stejně dobrý jako starší sourozenec? Jak se to projevuje?	x	x	x
12.	Jsou mladší úspěšní ve stejných předmětech jako starší děti či naopak?		x	
13.	Zapíšíte/zapíší rodiče své děti na stejné zájmové kroužky? Je to podle Vás dobře?	x	x	
14.	Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		x	
15.	Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Proč? Při jaké příležitosti/Srovnávají rodiče vaše známky např. po vysvědčení, po schůzkách?	x	x	x
16.	Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?	x	x	
17.	Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? Jak se snažíte eliminovat srovnávání sourozenců?		x	
18.	Vyrůstal/a jste Vy sám/sama jako prvorozený/á, druhorozený/á, benjamínek? Jak vás to ovlivňuje ve výchově dětí?	x	x	
19.	Domníváte se, že v problematice srovnávání, sehrává roli zkušenost rodiče jako jedináčka, mladšího či staršího sourozence?		x	

3.5.3 Komunitní kruh

Komunitní kruh jsem zrealizovala na ZŠ Brána jazyků, kde krom toho, že učím, vedu kroužek německého jazyka pro tři skupiny: první třídy, druhé a třetí třídy a čtvrté a páté třídy. Znam tedy starší i mladší sourozence. Ve skupině musel být tedy jen jeden ze sourozenců, jehož výpověď byla nahrávána. V komunitním kruhu byla dodržována následující pravidla: pravidlo naslouchání, právo nemluvit, pravidlo úcty, zachování

soukromí, diskrétnost. Komunitní kruh byl realizován ve družině nebo ke konci hodiny. Bylo pro mě důležité, aby ve skupině nebyli oba sourozenci, chtěla jsem vést rozhovor s každým z nich zvlášť, aby se navzájem neovlivňovali.

4 Výsledky průzkumu a jejich interpretace

Úkolem práce bylo pomocí rozhovorů a dotazníku odpovědět na položené výzkumné otázky, následně porovnat výsledky rozhovorů s rodiči a výsledky z dotazníkového šetření a vyvodit závěr.

4.1 Rozbor kvalitativního sběru dat

Každá rodina je krátce charakterizována. V charakteristice nechybí věk obou rodičů i dětí, věkový rozdíl mezi dětmi, vzdělání rodičů a výchovný přístup rodičů k dětem.

Jak je již výše uvedeno, odpovědi každé rodiny jsou kategorizovány do čtyř skupin: projevy sourozenecké rivality, vztahy mezi sourozenci, srovnávání sourozenců a školní úspěchy sourozenců. Rozhovory byly přepsány do tabulek, vždy otázka po otázce. V každé rodině jsou dvě děti, dítě 1 (starší), dítě 2 (mladší) a učitel, který děti učil/učí. Do první kategorie patří otázky 1, 2 a 3, do druhé kategorie spadají otázky 5, 6, 7. Ve třetí kategorii jsou otázky číslo 9, 10, 11, 15, 17 a do poslední kategorie náleží otázky číslo 12, 13 a 16. Pod čísly kategorií (1 – 4) najdeme shrnutí týkající se každé rodiny k určité kategorii, pod jednotlivým shrnutím jsou doloženy tabulky s rozhovorem. Ostatní otázky jsou přepsány a vloženy v přílohách. Využila jsem je v diskuzi.

Tabulky mají vždy dva sloupce proto, aby byly přehlednější a stejné. Některé otázky mají doplňující dotaz, který je vepsán právě do druhého sloupce.

4.1.1 Dílčí zpracování rozhovorů

Rodina A

Ve společné domácnosti žijí rodiče a dvě děti – dcery. Starší B. je 11 let, mladší A. je 7 let. Věkový rozdíl mezi sourozenci je 4 roky. Matce je 33 let, vyrůstala jako prvorozená, otcí 45 let a vyrůstal jako prvorozený. Matka má vysokoškolské, otec středoškolské vzdělání. V rodině více výchovně působí matka, je zastánce partnerského přístupu k dětem, dává dětem prostor, ale vyžaduje i povinnosti. Otec je pracovně

vytížený, pracuje v zahraničí. Výchovné situace řeší spíše direktivně, zvýší hlas. Otce poslechnou dcery více než matku.

- 1) Oba rodiče si jsou vědomi, že se v jejich rodině mezi sourozenci rivalita objevuje. Nejčastěji ji sourozenci dávají najevo vytahováním se před sebou a záviděním si hraček. Matka si ale rivalitu dále spojuje se soutěžením a s bojem o lepší pozici před rodiči a před kamarády. Učitelka se domnívá, že sourozenecká rivalita je zapříčiněna bojem o lásku rodičů, bojem o jejich pozornost. Matka uvedla, že boj o pozornost v této rodině nastal hned po narození mladšího dítěte, starší dívka reagovala regresivně a toužila po pozornosti. Otec si takového chování ale nevšiml, podle něj se dcera těšila. Vzhledem k situaci, že otec je velmi pracovně vytížený, můžeme usoudit, že si dceřiného chování nevšiml.

Tabulka 2: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RA)

1. Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?		
Matka A	soutěžení, boj o lepší pozici před rodiči, před kamarády	
Otec A	boj o hračky	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	boj o lásku rodičů, boj o to, být s rodičem sám	

Tabulka 3: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RA)

2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí?		
Matka A	ano	vytahují se před sebou
Otec A	ano	závidění si hraček
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	x	

Tabulka 4: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RA)

3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?		
Matka A	citlivě, regresí, vynucovala si pozornost	
Otec A	těšila se, chtěla se starat	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	x	

- 2) Na základě výpovědí dětí, obou dcer, můžeme zhodnotit, že starší dítě dříve sestru nechtělo. Až od doby, kdy začala starší navštěvovat základní školu, názor na sestru přehodnotila. Mladší ze sourozenců uvedla důvody pro i proti. Váhala, jak odpovědět, a nakonec se rozhodla, že je ráda - jak kdy. Hádky jsou často způsobeny při o hračky. Starší dcera vypověděla, že mladší „...*mohla chodit ven a s mamkou na hřiště.*“ Z toho usuzuji, že mladší trávila více času s rodiči. I to, byl důvod hádek. Z přenic často, podle dětí, ustupuje mladší, otec uvádí spíše starší dceru a matka nevěděla.

Tabulka 5: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RA)

5. Jsi rád/a, že máš bratra/sestru?		
Matka A	x	
Otec A	x	
Dítě 1	už ano	
Dítě 2	jak kdy	
Učitel A	x	

Tabulka 6: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RA)

6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?		
Matka A	o hračky	
Otec A	provokace, o povinnosti	
Dítě 1	o chvíli s rodiči, o hračky	
Dítě 2	o hračky	
Učitel A	x	

Tabulka 7: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RA)

7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?		
Matka A	jak kdy	
Otec A	starší	
Dítě 1	mladší	
Dítě 2	mladší	
Učitel A	x	

- 3) Oba rodiče sice uvádějí, že druhého sourozence za vzor nedávají, nicméně obě dcery to vnímají jinak. Starší dcera odpověděla, že za vzor dávají rodiče druhého sourozence nejčastěji na vysvědčení, mladší dcera si myslí, že ji rodiče dávají za vzor starší sestru v oblasti úklidu. Možná i proto, že se snaží mladší dcera vyrovnat starší v několika oblastech, přeřadili rodiče starší dceru na jinou školu a uvádí, že jednou z výhod je snazší prosazení starší dcery. Ve srovnávání

sourozenců rodina odpovídala odlišně. Matka si myslí, že nesrovnává, otec spíše ano, nejčastěji ve školních úspěších, starší dcera pocítuje, že ji rodiče srovnávají s mladší nejčastěji při vysvědčení. Mladší z dcer srovnávání nepocítuje. Učitelka odpověděla, že rodiče své děti srovnávají hlavně na třídních schůzkách v matematice a českém jazyce. Sama učitelka srovnává chování a prospěch, a to i před rodiči.

Tabulka 8: Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech? (RA)

9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?		
Matka A	ne	
Otec A	ne	
Dítě 1	ano	vysvědčení
Dítě 2	ano	úklid
Učitel A	x	

Tabulka 9: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RA)

10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?		
Matka A	už ne	mladší je samostatnější, odpočinou si od sebe, starší se může prosadit
Otec A	už ne	vyzvedávání na jiných místech
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	x	

Tabulka 10: Pocítujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RA)

11. Pocítujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech?		
Matka A	ano	zájmový kroužek flétny
Otec A	ano	sport a školní úspěchy
Dítě 1	x	
Dítě 2	ano	matematika
Učitel A	ne	

Tabulka 11: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RA)

14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		
Matka A	x	
Otec A	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	ano	třídní schůzky, matematika a český jazyk

Tabulka 12: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RA)

15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?		
Matka A	ne	
Otec A	spíše ano	studijní úspěchy
Dítě 1	ano	vysvědčení
Dítě 2	ne	
Učitel A	ano	chování i prospěch

Tabulka 13: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RA)

17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech?		
Matka A	x	
Otec A	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	Spíše ano	manuální zručnost, školní úspěšnost

- 4) Učitelka odpověděla, že dle jejího názoru sourozenci většinou nejsou stejně úspěšní ve stejných předmětech. Spíše naopak. Rodiče ale i přes to zapisují děti na stejné kroužky. Oba tvrdí, že mladší dcera chce dělat to samé jako starší. Učitelka uvádí, že stejný výběr zájmových kroužků je snazší pro rodiče. Rodiče uvedli, že mají zkušenost s ovlivňováním učitelova mínění o mladším sourozenci na základě úspěchu či neúspěchu staršího dítěte. I sama učitelka uvedla, že si je ovlivnění vědoma.

Tabulka 14: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší? (RA)

12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší?		
Matka A	x	
Otec A	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	ne	

Tabulka 15: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RA)

13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč?		
Matka A	ano	mladší chce to samé jako starší
Otec A	ano	mladší chce to samé jako starší
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel A	spíše ano	snazší pro rodiče

Tabulka 16: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RA)

16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?		
Matka A	ano	
Otec A	ano	
Dítě 1		x
Dítě 2		x
Učitel A	ano	

Shrnutí dle výzkumných otázek rodiny A:

Na základě rozhovorů s rodinou a s učitelkou rodiny A jsem došla k následujícím odpovědím na výzkumné otázky: Nejčastějším projevem sourozenecké rivality je v této rodině vytahování, boj o pozornost rodičů, přetahování se o hračky. Starší dítě je v současné době rádo, že má sourozence, mladší – jak kdy. Matka sourozence nesrovnává ve školní úspěšnosti, otec ano. Učitelka srovnává výsledky obou dcer a starší dcera toto srovnávání pocítuje při vysvědčení, mladší srovnávání nepocítuje.

Rodina B

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žije otec 42 let, matka 38 let. Otec vyrůstal jako jedináček, matka jako druhorozená. Staršímu synovi je 9 let, mladší dcera oslavila sedmé narozeniny. Věkový rozdíl mezi sourozenci je 2 roky. Matka má vysokoškolské, otec středoškolské vzdělání. Rodina působí harmonicky. Oba z rodičů se snaží děti motivovat k dobrým školním výsledkům, projevuje se perfekcionalistický způsob vedení.

- 1) I matka i otec si u svých dětí všimli rivalitního chování. Nejčastěji se projevuje vynucováním pozornosti, hádkami o hračky, často se děti perou a dělají si naschvály. Oba rodiče vnímají rivalitu jako žárlivost a boj o lepší pozici před rodiči. Učitelka se domnívá, že rivalita mezi sourozenci může znamenat žárlivost na upřednostňované dítě. Starší dítě reagovalo, dle matky, velmi citlivě na příchod sourozence. Matka si všimla regresivního chování a vyžadování pozornosti po rodičích. Otec nevnímal žádný podobný problém, podle něj byl starší syn připravený.

Tabulka 17: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RB)

1. Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?		
Matka B	boj o lepší pozici před rodiči, boj o hračky	
Otec B	žárlivost na rodiče, žárlivost na hračky	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	žárlivá reakce rodičů na děti, žárlivost na upřednostňované dítě	

Tabulka 18: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RB)

2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí?		
Matka B	ano	pře o hračky, vynucování pozornosti
Otec B	ano	naschvály, perou se
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	x	

Tabulka 19: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RB)

3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?		
Matka B	citlivě, vyžadoval stejnou pozornost jako novorozeně, regresí	
Otec B	byl připravený	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	x	

- 2) Na otázku, zda je dítě rádo, že má sourozence, mi mladší velmi jasně odpověděla, že ne. Starší syn odpověděl, že je to - jak kdy. Hádky jsou často způsobeny, dle rodičů, srovnáváním, také se děti hádají o pozornost rodičů. Staršímu synovi vadí, když sestra udělá v pokoji nepořádek a on ho musí uklízet. Na mladší je také naštvaný za to, že ho zdržuje, když společně odchází do školy. Na základě odpovědí mohu usoudit, že z hádek ustupuje mladší dítě, jen otec je toho názoru, že neustupuje ani jeden.

Tabulka 20: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RB)

5. Jsi rád/a, že máš bratra/sestru?		
Matka B		x
Otec B		x
Dítě 1	jak kdy	
Dítě 2	ne	
Učitel B		x

Tabulka 21: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RB)

6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?		
Matka B	o čas strávený s rodiči, srovnávání	
Otec B	o rodičovskou pozornost	
Dítě 1	nepořádkem v pokoji, uklízením po mladší	
Dítě 2	zdržováním mladšího	
Učitel B		x

Tabulka 22: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RB)

7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?		
Matka B	mladší	
Otec B	ani jeden	
Dítě 1	mladší	
Dítě 2	mladší	
Učitel B		x

3) Matka dává druhého sourozence za vzor, nejčastěji v úklidu a cílevědomosti. I děti pocítují, že rodiče dávají druhého sourozence za vzor. Nejčastěji je to v oblasti lhaní, úklidu a ve školních úspěších. Otec uvedl, že srovnává známky s druhým sourozencem a i děti odpověděly, že je tomu tak nejčastěji při vysvědčení.

Učitelka srovnává sourozence před rodiči v oblasti školních úspěchů a zároveň si myslí, že i rodiče své děti srovnávají.

Tabulka 23: Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech? (RB)

9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?		
Matka B	ano	úklid, cílevědomost
Otec B	ne	
Dítě 1	ano	lhaní
Dítě 2	ano	školní úspěchy, úklid
Učitel B		x

Tabulka 24: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RB)

10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?		
Matka B	ano	výhoda - péče staršího o mladší
Otec B	ano	výhoda - vyzvedávání na stejném místě
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	x	

Tabulka 25: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RB)

11. Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech?		
Matka B	ne	
Otec B	ne	
Dítě 1	x	
Dítě 2	ne	
Učitel B	ano	v tom, co řeší rodiče, školní úspěchy

Tabulka 26: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RB)

14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		
Matka B	x	
Otec B	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	ano	školní úspěchy

Tabulka 27: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RB)

15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?		
Matka B	ne	
Otec B	ano	známky, ve snaze motivovat
Dítě 1	ano	vysvědčení
Dítě 2	ano	vysvědčení
Učitel B	ne	

Tabulka 28: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RB)

17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech?		
Matka B	x	
Otec B	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	ano	školní úspěchy

- 4) Rodiče děti zapisují na stejné kroužky, je to podle nich snazší a očekávají, že vybraný zájmový kroužek bude bavit oba sourozence. Učitelka ale vyhodnotila, že mladší dítě není úspěšné ve stejných předmětech jako starší chlapec. Oba rodiče se domnívají, že učitel je ovlivněn starším sourozencem a přenáší tak své mínění o starším i na mladšího sourozence. Učitelka toto tvrzení potvrdila.

Tabulka 29: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšné ve stejných předmětech jako starší? (RB)

12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšné ve stejných předmětech jako starší?		
Matka B	x	
Otec B	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	ne	

Tabulka 30: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RB)

13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč?		
Matka B	ano	očekává, že kroužek bude bavit obě děti
Otec B	ano	je to snazší
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	ano	je to snazší

Tabulka 31: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RB)

16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?		
Matka B	ano	
Otec B	spíše ano	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel B	ano	

Shrnutí dle výzkumných otázek rodiny B:

Na základě rozhovorů s rodinou a s učitelkou rodiny B jsem došla k následujícím odpovědím na výzkumné otázky: Nejčastějším projevem sourozenecké rivality je v této rodině boj o pozornost rodičů, přetahování se o hračky a fyzické násilí. Starší syn je v současné době rád – jak kdy, že má sourozence, mladší dcera ráda není. Matka

sourozence nesrovnává ve školní úspěšnosti, otec ano. Učitelka srovnává výsledky obou dětí a děti toto srovnávání pocítují nejčastěji při vysvědčení.

Rodina C

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žije otec 38 let, matka 37 let. Matka vyrůstala jako jedináček, otec jako benjamínek. Starší dceři je 12 let, mladšímu synovi je 9 let. Věkový rozdíl mezi sourozenci je 2 roky. Otec má středoškolské vzdělání, matka vysokoškolské. Otec vykonává zaměstnání z domova, proto má větší přehled o dění v domácnosti. Matka je velmi pracovně vytížená.

- 1) Otec si uvědomuje, že se v rodině rivalita objevuje, matka tvrdí, že spíše ne. Oba rodiče se shodnou na tom, že rivalitní chování je potřeba jednoho být lepší než druhý. Dále si pod pojmem představí žalování a hádky o rodičovskou lásku. Učitelka uvádí, že rivalita je potřeba hledání důležitějšího místa v rodině. Chování starší dcery po narození sourozence se změnilo, otec tvrdí, že se zklidnila, matka zase dodává, že se ujala pečovatelské role a o malého brášku se snažila starat.

Tabulka 32: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RC)

1. Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?		
Matka C	hádky o rodičovskou lásku, spory o to, kdo je lepší	
Otec C	potřeba jednoho být lepší než druhý, žalování	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	překonávání se ve výsledcích, hledání důležitějšího místa v rodině	

Tabulka 33: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RC)

2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí?		
Matka C	spíše ne	
Otec C	ano	hádky
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	x	

Tabulka 34: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RC)

3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?		
Matka C	pečovatelská role, starala se	
Otec C	zklidnila se, před narozením byla živější	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	x	

- 2) Mladší z dětí jasně odpověděl, že není za svou sestru rád, starší odpověděla, že - jak kdy. Většina hádek mezi sourozenci je způsobena provokací mladšího syna, starší dívku rozčiluje, že musí uklízet po mladším bratrovi, mladší chlapec se se sestrou hádá nejčastěji proto, že mu nechce vrátit hračku. Ze všech pří a hádek nejčastěji, dle celé rodiny, ustupuje starší sourozenec.

Tabulka 35: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RC)

5. Jsi rád/a, že máš bratra/sestru?		
Matka C	x	
Otec C	x	
Dítě 1	jak kdy	
Dítě 2	ne	
Učitel C	x	

Tabulka 36: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RC)

6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?		
Matka C	provokace staršího mladším, lži	
Otec C	provokace staršího mladším, hádky o povinnosti	
Dítě 1	hádky o povinnosti, úklid po mladším	
Dítě 2	pře o hračky, nevrácení hraček	
Učitel C	x	

Tabulka 37: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RC)

7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?		
Matka C	starší	
Otec C	starší	
Dítě 1	starší	
Dítě 2	starší	
Učitel C	x	

- 3) Matka odpověděla, na rozdíl od otce, že dává starší dceru synovi za vzor, hlavně ve školních úspěších, dcera tuto výpověď nepotvrdila, ale potvrdil ji právě mladší z dětí, jen uvedl oblast stravování, ve které je konfrontován se sestrou. Matka i otec se domnívají, že se mladší syn netouží v ničem vyrovnat sestře, ovšem učitelka na otázku odpověděla, že ano, že se mladší snaží být zodpovědnější a mít lepší výsledky, jako jeho sestra. Matka i obě děti pociťují srovnávání v oblasti školního úspěchu. Dcera je vyzdvihována před synem na základě lepších známek. Učitelka sourozence zásadně nesrovnává.

Tabulka 38: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RC)

9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?		
Matka C	ano	školní úspěchy
Otec C	ne	
Dítě 1	ne	
Dítě 2	ano	stravování
Učitel C	x	

Tabulka 39: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RC)

10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?		
Matka C	ano	známe učitele - výhoda
Otec C	ano	vyzvedávání na stejném místě, starší hlídá mladšího
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	x	

Tabulka 40: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RC)

11. Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech?		
Matka C	ne	
Otec C	ne	
Dítě 1	x	
Dítě 2	ne	
Učitel C	ano	zodpovědnost, školní úspěchy

Tabulka 41: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RC)

14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		
Matka C	x	
Otec C	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	ano	škola, úklid, chování

Tabulka 42: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RC)

15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?		
Matka C	ano	když syn přinese špatnou známku
Otec C	ne	
Dítě 1	ano	při pohledu do žákovských knížek
Dítě 2	ano	v případě špatné známky
Učitel C	spíš ne	

Tabulka 43: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RC)

17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech?		
Matka C	x	
Otec C	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	ne	

- 4) Rodiče i učitelka se shodli v otázce 13. a odpověděli, že své děti na stejné kroužky nezapisují z důvodu jinakosti každého dítěte. I dle učitelky jsou děti úspěšné v různých předmětech. Mladší vyniká v jiných předmětech než starší. Rodiče se ale domnívají, že učitelka má ovlivněné své mínění na základě toho, že zná staršího sourozence. I v tomto tvrzení se rodiče shodli s paní učitelkou.

Tabulka 44: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší? (RC)

12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší?		
Matka C	x	
Otec C	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	ne	

Tabulka 45: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RC)

13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč?		
Matka C	ne	každý je jiný
Otec C	ne	každý je jiný
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	ne	rodiče ví, co každého z dětí baví

Tabulka 46: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RC)

16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?		
Matka C	ano	
Otec C	spíš ano	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel C	ano	

Shrnutí dle výzkumných otázek rodiny C:

Na základě rozhovorů s rodinou a s učitelkou rodiny C jsem došla k následujícím odpovědím na výzkumné otázky: Nejčastějším projevem sourozenecké rivality je v této rodině boj o rodičovskou lásku a pozornost, potřeba jednoho být lepší než druhý. Starší dítě je v současné době rádo – jak kdy, že má sourozence, mladší rádo není. Matka sourozence srovnává ve školní úspěšnosti, otec ne. Učitelka nesrovnává výsledky obou dětí, ovšem obě děti srovnávání ze strany rodičů pociťují, nejčastěji v případě špatné známky.

Rodina D

Rodina je úplná. Ve společné domácnosti žije otec 38 let, matka 33 let. Matka vyrůstala jako jedináček, otec také jako jedináček. Rodiče mají středoškolské vzdělání. Staršímu synovi je 11 let, mladší dceři je 6 let. Věkový rozdíl mezi sourozenci je 5 let. Rodiče jsou pracovně vytíženi, přesto se snaží dětem věnovat. Děti jsou často samy doma.

- 1) Oba rodiče ví, že se u nich v rodině rivalita objevuje. Nejčastěji ji charakterizují jako boj o místo v rodině, předhánění, kdo je lepší a také se objevuje v podobě

pří o hračky. Učitel sourozeneckou rivalitu charakterizuje jako boj o pozornost rodičů. Starší syn se na příchod sestry těšil, jak vypověděli oba rodiče.

Tabulka 47: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RD)

1. Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?		
Matka D	hádky o hračky, boj o místo v rodině	
Otec D	předhánění, kdo je lepší	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	soutěživost o přízeň, boj o pozornost rodičů	

Tabulka 48: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RD)

2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí?		
Matka D	ano	hádky
Otec D	ano	hádky o pozornost rodičů
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	x	

Tabulka 49: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RD)

3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?		
Matka D	těšil se	
Otec D	těšil se	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	x	

- 2) Na otázku, zda jsou děti rády, že mají sourozence, byly odpovědi obou dětí rozličné. Starší odpověděl, že ne, mladší, že ano, je za svého bratra ráda. Hádky mezi dětmi jsou často způsobeny provokací staršího syna mladší dcerou, otec i matka tvrdí, že další hádky se rodí na základě povinností v domácnosti. Mladší dívka si stěžuje na bratra a tvrdí, že ji nemá rád. I to je podle dívky důvod k hádkám. Ze sourozeneckých pří často ustupuje mladší z dětí.

Tabulka 50: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RD)

5. Jsi rád/a, že máš bratra/sestru?		
Matka D		x
Otec D		x
Dítě 1	ne	
Dítě 2	ano	
Učitel D		x

Tabulka 51: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RD)

6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?		
Matka D	mladší provokuje staršího, hádky o povinnosti	
Otec D	hádky o povinnosti	
Dítě 1	žaluje, vymýšlí si	
Dítě 2	nemá mě rád	
Učitel D		x

Tabulka 52: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RD)

7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?		
Matka D	ani jeden	
Otec D	mladší	
Dítě 1	mladší	
Dítě 2	mladší	
Učitel D		x

- 3) Rodiče dávají dceři bratra za vzor, důvodem jsou lepší známky ve škole, hlavně tedy v matematice. Vzhledem k tomu, že je vzorem pro mladší dítě starší syn, jsou spolu velmi často konfrontováni. Oba rodiče srovnávají děti ve školní úspěšnosti, často po vysvědčení, po třídních schůzkách a po testech. Učitelka sourozence nikdy nesrovnávala.

Tabulka 53: Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech? (RD)

9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?		
Matka D	ano	v matematice
Otec D	ano	ve školní úspěšnosti
Dítě 1	ano	ve školní úspěšnosti
Dítě 2	ano	ve školní úspěšnosti
Učitel D		x

Tabulka 54: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RD)

10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?		
Matka D	ano	je to snazší
Otec D	ano	je to snazší
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	x	

Tabulka 55: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RD)

11. Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech?		
Matka D	ano	ve školních výsledcích
Otec D	ano	ve školních výsledcích
Dítě 1	x	
Dítě 2	ano	v matematice
Učitel D	ano	ve všem ve škole

Tabulka 56: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RD)

14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		
Matka D	x	
Otec D	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	ano	ve školní úspěšnosti

Tabulka 57: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RD)

15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?		
Matka D	ano	na vysvědčení
Otec D	ano	po testu, na vysvědčení
Dítě 1	ano	po třídních schůzkách
Dítě 2	ano	po třídních schůzkách, po vysvědčení
Učitel D	ne	

Tabulka 58: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RD)

17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech?		
Matka D	x	
Otec D	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	ne	

- 4) Rodiče nezapisují děti na stejné kroužky, jejich tvrzení potvrdila i učitelka. Důvodem je to, že každé z dětí je jiné. S jinakostí dětí souvisí i zkušenost učitele s úspěšností sourozenců ve stejných předmětech. Učitelka vypověděla, že každé z dětí vyniká v jiných předmětech. Také dodala, že si je vědoma ovlivňování svého mínění na základě znalosti staršího dítěte. Tuto zkušenost má s paní učitelkou matka i otec.

Tabulka 59: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší? (RD)

12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší?		
Matka D	x	
Otec D	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	ne	

Tabulka 60: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RD)

13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč?		
Matka D	ne	každý je jiný
Otec D	ne	každý je jiný
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	ne	rodiče ví, co děti baví

Tabulka 61: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RD)

16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?		
Matka D	ano	
Otec D	ano	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel D	ano	

Shrnutí dle výzkumných otázek rodiny D:

Na základě rozhovorů s rodinou a s učitelkou rodiny D jsem došla k následujícím odpovědím na výzkumné otázky: Nejčastějším projevem sourozenecké rivality je v této rodině boj o lepší pozici u rodičů, předhánění, hádky o hračky. Starší syn v současné době není rád, že má sourozence, mladší ráda je. Oba rodiče sourozence srovnávají ve

školní úspěšnosti, nejčastěji při vysvědčení. Učitelka nesrovnává výsledky obou dětí. Syn i dcera srovnávání pociťují, často je rodiče srovnávají po třídních schůzkách.

Rodina E

Rodina je úplná. Ve společné domácnosti žije otec 48 let, matka 42 let. Matka vyrůstala jako benjamínek, otec jako prvorozený. Rodiče mají vysokoškolské vzdělání. Staršímu synovi je 12 let, mladšímu 8 let. Věkový rozdíl mezi sourozenci je 4 roky. V rodině je velkou autoritou otec, kterého děti značně respektují.

- 1) Sourozenecká rivalita se objevuje i v této rodině. Rodiče si pod pojmem rivalita představí fyzické boje, boj o prosazení a hádky mezi dětmi. Učitel charakterizuje rivalitu jako žárlivost na upřednostňované dítě. Starší syn se na bratra moc těšil, po narození mu ale začal ubližovat, podle otce vyžadoval pozornost a často se vztekal. Toto chování můžeme klasifikovat jako regrese.

Tabulka 62: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RE)

1. Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?		
Matka E	hádky mezi dětmi, fyzické boje	
Otec E	způsob prosazení před rodiči, fyzické boje	
Dítě 1		x
Dítě 2		x
Učitel E	žárlivost na upřednostňované dítě	

Tabulka 63: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RE)

2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí?		
Matka E	ano	hádky
Otec E	ano	hádky o rodičovskou pozornost
Dítě 1		x
Dítě 2		x
Učitel E		x

Tabulka 64: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RE)

3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?		
Matka E	těšil se, pak mladšímu ubližoval	
Otec E	vyžadoval pozornost, vztekal se	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	x	

- 2) Mladší dítě vnímá sourozence pozitivně, je rád, že má bratra, starší syn by byl naopak raději jedináček. Jejich hádky jsou často způsobeny provokací mladšího dítěte, velmi často se hádají o povinnosti. Staršímu synovi vadí, že ho syn napodobuje a žaluje, i proto se hádají. Mladší syn si stěžuje, že ho bratr mlátí. Ze sporů často vychází vítězně starší syn, mladší ustupuje.

Tabulka 65: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RE)

5. Jsi rád/a, že máš bratra/sestru?		
Matka E	x	
Otec E	x	
Dítě 1	ne	
Dítě 2	ano	
Učitel E	x	

Tabulka 66: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RE)

6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?		
Matka E	hádky o povinnosti	
Otec E	provokace, nevrácení hračky	
Dítě 1	napodobuje mě, žaluje	
Dítě 2	mlátí mě	
Učitel E	x	

Tabulka 67: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RE)

7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?		
Matka E	ani jeden	
Otec E	mladší	
Dítě 1	mladší	
Dítě 2	mladší	
Učitel E	x	

- 3) Rodiče sice druhého sourozence za vzor dětem nedávají, starší syn ale pociťuje, že ho dávají za vzor mladšímu, častokrát v matematických olympiádách. Na základě odpovědí všech oslovených můžeme shrnout, že se mladší syn touží

vyrovnat staršímu bratrovi, často ve školních úspěších a zároveň ve sportu. Tento názor podpořila i paní učitelka obou dětí. Matka srovnává výsledky sourozenců v případě, když si známky porovnávají oni sami. Jinak se rodina shodla, že školní výsledky neporovnávají. Učitelka ale odpověděla, že ve škole na schůzkách rodiče děti srovnávají, učitelka se tomu chce vyhnout.

Tabulka 68: Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech? (RE)

9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?		
Matka E	ne	
Otec E	ne	
Dítě 1	ano	v olympiádě, v matematice
Dítě 2	ne	
Učitel E	x	

Tabulka 69: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RE)

10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?		
Matka E	ano	neshledávám
Otec E	ano	šetří to čas
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	x	

Tabulka 70: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RE)

11. Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech?		
Matka E	ano	sport, školní úspěchy
Otec E	ano	školní úspěchy
Dítě 1	x	
Dítě 2	ano	sport
Učitel E	ano	školní úspěchy

Tabulka 71: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?

14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?		
Matka E	x	
Otec E	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	ano	ve škole

Tabulka 72: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RE)

15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?		
Matka E	spíše ano	když sami známky porovnávají
Otec E	ne	
Dítě 1	ne	
Dítě 2	ne	
Učitel E	ne	

Tabulka 73: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RE)

17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech?		
Matka E	x	
Otec E	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	ne	

- 4) Rodiče děti většinou zapisují na stejné zájmové aktivity a to z toho důvodu, že oba syny baví podobné aktivity, mladší jde ve stopách staršího. I přesto, že se rodiče domnívají, že syny baví podobné aktivity, ve škole je každý úspěšný v jiných předmětech. Matka se domnívá, že má učitelka ovlivněné mínění o mladším sourozenci na základě staršího syna, otec neví, nedokáže říci. Učitelka souhlasí s matkou a uznává, že starší ze sourozenců mínění ovlivní.

Tabulka 74: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší? (RE)

12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší?		
Matka E	x	
Otec E	x	
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	ne	

Tabulka 75: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RE)

13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč?		
Matka E	ano	mladší si to sám vybral
Otec E	ano	baví je stejné věci
Dítě 1	x	
Dítě 2	x	
Učitel E	spíše ne	ubližují tím mladšímu

Tabulka 76: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RE)

16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?		
Matka E	ano	
Otec E	nevím	
Dítě 1		x
Dítě 2		x
Učitel E	ano	

Shrnutí dle výzkumných otázek rodiny E:

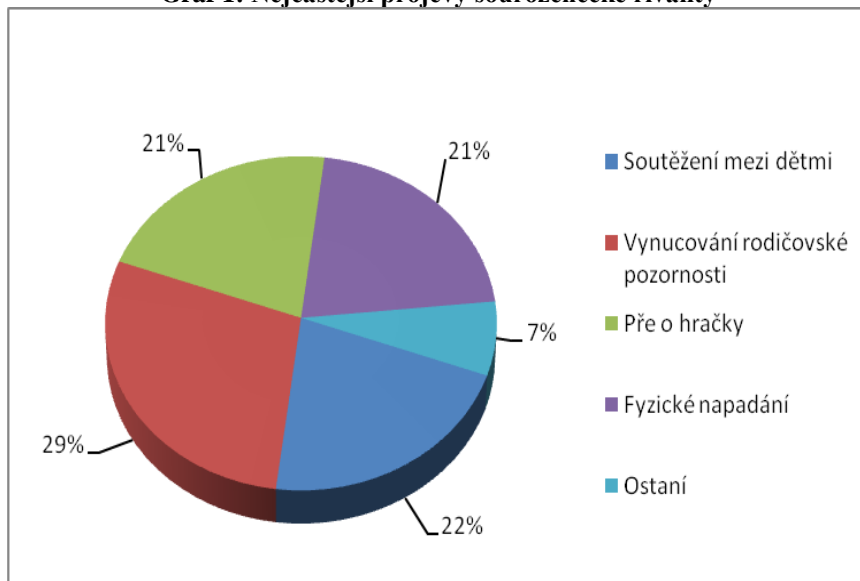
Na základě rozhovorů s rodinou a s učitelkou rodiny E jsem došla k následujícím odpovědím na výzkumné otázky: Nejčastější projevy sourozenecké rivality jsou v této rodině hádky, boj o pozornost rodičů a fyzické boje. Starší dítě není rádo, že má sourozence, mladší syn rád je. Matka sourozence srovnává ve školní úspěšnosti, otec ne. Učitelka nesrovnává výsledky obou chlapců. Obě děti srovnávání nepocítují při žádné příležitosti.

4.1.2 Komplexní zpracování rozhovorů

Dílčí zkoumání rodin proběhlo na velmi malém vzorku, ale snažila jsem se o detailní analýzu získaných dat od všech zúčastněných aktérů, kdy jsem porovnávala odpovědi rodičů, s odpověďmi učitelů, které jsem kompenzovala s názory dětí. Získaná data jsem se rozhodla zpracovat ještě komplexně, kdy jsem se již zaměřila na výzkumné otázky napříč rodinami. Výsledky byly vyhodnoceny graficky, jednotlivé grafy byly popsány. Některé otázky, zaměřené na rodiče, byly ještě konfrontovány s výsledky dotazníkového šetření, abych mohla porovnat kvalitativní a kvantitativní sběr dat.

O1: Co je nejčastějším projevem sourozenecké rivality?

Graf 1: Nejčastější projevy sourozenecké rivality

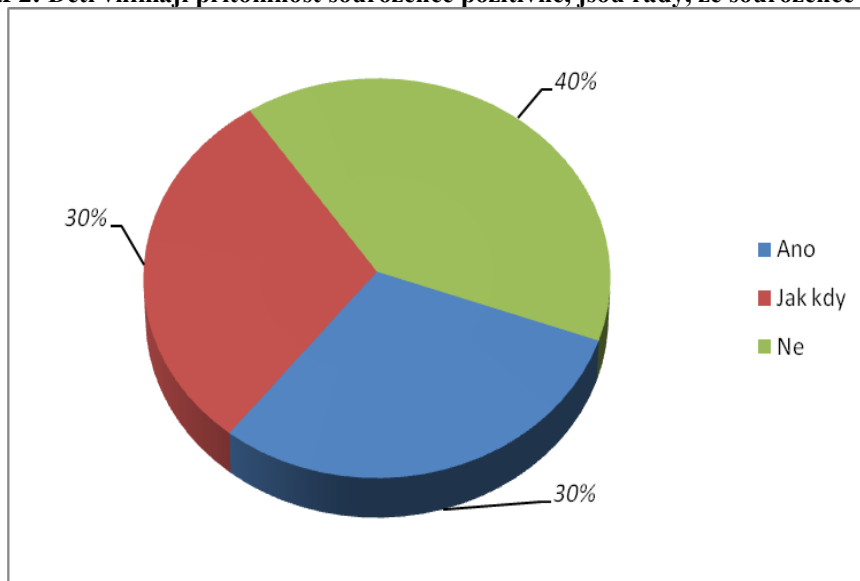

Zdroj: Vlastní zpracování

Jednotlivé odpovědi obou rodičů jsem kategorizovala do skupin: soutěžení mezi dětmi, vynucování rodičovské pozornosti, pře o hračky, fyzické napadání a ostatní. Rodiče udávali vždy několik projevů, které se v rodině objevují a také jejich představu o pojmu sourozenecká rivalita. Nejčastějším projevem rivality je podle rodičů vynucování jejich pozornosti (29%), dále soutěžení mezi dětmi (22%), pře o hračky a fyzické napadání (21%). Do skupiny „ostatní“ bylo zařazeno žalování, hádky o povinnosti, o kamarády atd.

O2: Jak vnímají děti přítomnost sourozence? Jsou za něj rády?

Graf 2: Děti vnímají přítomnost sourozence pozitivně, jsou rády, že sourozence mají.

Zdroj: Vlastní zpracování

V průzkumu pěti náhodně vybraných rodin se prokázalo, že až 40% dětí ze sourozeneckého páru není rádo, že má sourozence. 30% dětí odpovědělo, že jsou rády – jak kdy. Stejně procento dětí odpovědělo, že je rádo za svého sourozence.

Z výpovědí vybraných dětí vyplynulo, že mladší děti jsou za svého sourozence rády, v případě, že je mezi sourozenci věkový rozdíl 4 – 5 let. Starší děti v tomto samém věkovém rozmezí rády nejsou. Z výzkumu vyplynulo, že starší děti mají raději sourozence, které jsou 2 – 3 roky vzdáleni. Mladší děti nejsou rády, že mají sourozence, který je o 2 – 3 roky starší. Je tomu tedy přesně naopak.

O3: Srovnávají rodiče sourozence ve školních úspěších?

Více jak polovina dotazovaných rodičů srovnává své děti ve školních úspěších. Dokonce 100% učitelů potvrdilo, že děti jsou rodiči srovnávány, nejčastěji na třídních schůzkách.

Z osloveného vzorku jsem zjistila, že srovnávají tři z pěti oslovených matek a tři z pěti oslovených otců. Nelze tedy určit, zda častěji porovnávají matky či otcové.

Z rodičů, kteří se účastnili rozhovoru, byli čtyři jedináčci. Všichni čtyři jedináčci své děti ve školním úspěchu srovnávají. Která pozice narození děti nesrovnává, z mého výzkumu nelze přesně určit. (Viz přílohy ot. č. 18)

Z výzkumného šetření vyplývá, že z pěti středoškolsky vzdělaných rodičů čtyři srovnávají a z pěti vysokoškolsky vzdělaných, srovnávají pouze dva rodiče. K srovnávání sourozenců ve školních výsledcích dochází tedy častěji u středoškolsky vzdělaných rodičů.

O4: Srovnávají učitelé sourozence ve školních úspěších?

Většina učitelů odpověděla, že sourozence ve školních výsledcích nesrovnávají, pouze jedna z dotazovaných učitelek odpověděla, že ano, že srovnává. Ovšem ovlivnění učitelů na základě zkušenosti se starším dítětem uznalo až 100% dotazovaných učitelů, velká většina rodičů toto tvrzení podpořila. (ot. č. 16)

O5: Pociťují sourozenci, že je rodiče srovnávají ve školní úspěšnosti?

Na základě výpovědí dětí mohu shrnout, že sedm z deseti oslovených sourozenců pociťuje, že je rodiče s druhým sourozencem srovnávají ve školních výsledcích. Konkrétně čtyři z pěti starších dětí vnímá srovnání s mladším sourozencem. Tři z pěti mladších, pociťují srovnávání s druhým sourozencem. Děti často uváděly, že nejčastější srovnávání je při příležitosti vysvědčení, po třídních schůzkách, po testech či v případě, že jeden z dětí přinese špatnou známku.

Shrnutí

Na základě získaných a analyzovaných dat je již možné odpovědět na některé stanovené výzkumné otázky.

Děti mohou rivalitu projevovat různými způsoby, ovšem dle oslovených rodičů je nejčastějším projevem vynucování pozornosti. O vynucování pozornosti hovoří rodiče často v souvislosti se starším dítětem, které se snaží „opět získat ztracenou lásku“ svých rodičů. Starší potomci oslovených rodin jednali většinou regresivně a vyžadovali tak stejnou péči jako právě narozený sourozenec. Z toho důvodu, abych zmapovala, jaké vztahy mezi sebou děti mají, a jak vůbec sourozence vnímají, jsem zpracovala otázku, zda jsou děti rády, že mají sourozence.

Očekávala jsem pozitivní, kladné odpovědi, často jsem se ale dozvěděla – hlavně od starších dětí, že by raději byly samy. Lze tedy usuzovat, že si starší sourozenci stále zvykají na dělenou pozornost rodičů, často také odpovídali, že je mladší z dětí obtěžuje.

Z tohoto výzkumného vzorku nelze usoudit, zda je tento vztah dán věkovým rozdílem mezi dětmi, případně pohlavím. Asi nejméně vyostřené vztahy jsou, dle výpovědí, mezi dvěma chlapci, mezi nimiž je věkový rozdíl 4 roky. Následně pak mezi starší dívkou a mladším chlapcem, kde je věkový rozdíl 3 roky. Z toho můžeme vyvodit, že vyostřenější rivalitní spory mezi sourozenci jsou ve věkovém rozmezí dětí 1 – 2 roky.

Otázka srovnávání sourozenců rodiči ve školních úspěších bude ještě porovnána s výsledky dotazníkového šetření. Z rozhovoru ale vyplynulo, že více než polovina se nevyhne srovnávání. Pro mě zajímavým zjištěním bylo, že výzkumný vzorek poukázal na jedináčky, kteří nejčastěji své děti srovnávají ve školních výsledcích. Šetření jednoznačně neukázalo na jinou pozici narození, která naopak nesrovnává. Někteří z rodičů dávají dětem druhého sourozence za vzor. Překvapující pro mě bylo, že častěji je tomu tak u matek než u otců. Všichni učitelé ovšem vypověděli, že rodiče své děti srovnávají, častokrát oba dva, bez ohledu na pohlaví. Drtivá většina dětí také pociťuje, že jsou srovnávány se starším, ale i s mladším sourozencem. Můžeme tedy vyhodnotit, že rodiče děti srovnávají, aniž by si toho byli vědomi a někteří dokonce srovnávají za účelem motivovat druhé dítě.

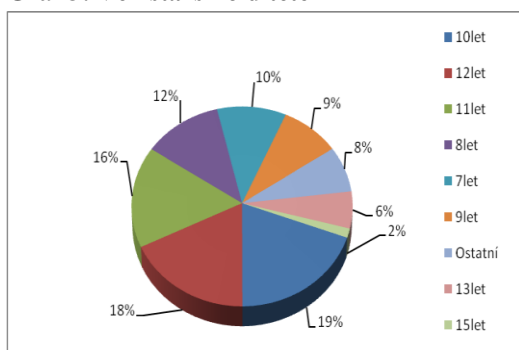
Úspěšnost dětí ve stejných předmětech jsem nečekala, ale stejně tak jsem nečekala, že se všichni dotazovaní učitelé shodnou na stejné odpovědi. Tomuto tvrzení by ale mohli konfrontovat někteří z dotazovaných rodičů, kteří své děti zapisují na stejné zájmové kroužky a tvrdí, že je baví stejné činnosti.

4.2 Rozbor kvantitativního sběru dat

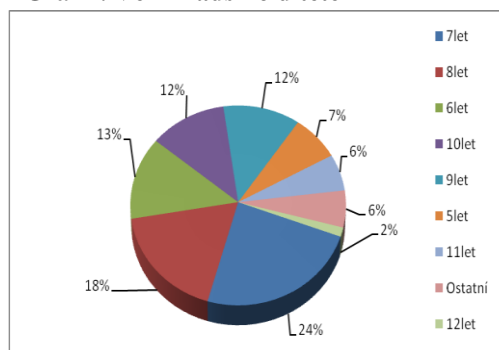
4.2.1 Vyhodnocení dotazníku

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 43 žen a 24 mužů. Celkový počet respondentů byl 67. Očekávala jsem, že se o toto téma bude zajímat větší procento žen a to také proto, že většinou si projevů rivality více všímají. I přesto jsem se ale snažila sehnat co nejvíce mužských respondentů.

Graf 3: Věk staršího dítěte

Graf 4: Věk mladšího dítěte

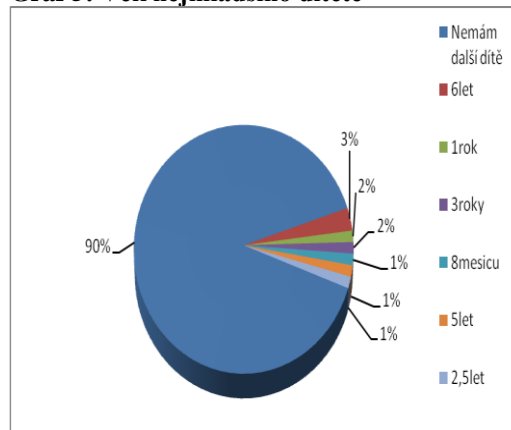

Zdroj: Vlastní zpracování

Rodiče, jež se zúčastnili vyplňování dotazníku mají starší dítě ve věkovém rozpětí 7 – 15 let. Nejvíce dotazovaných rodičů má starší dítě ve věku deseti a dvanácti let. 24% z oslovených rodičů má mladší dítě ve věku 7 let. Některé děti už tedy nejsou na prvním stupni, ale na stupni druhém. Domnívám se, že to v tomto případě není tak závažná informace, která by mohla ohrozit výsledky výzkumu.

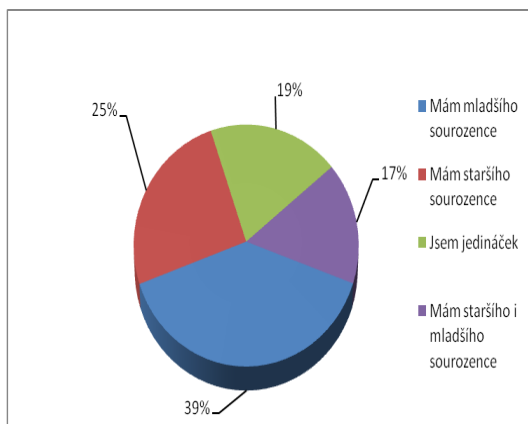
Až 90% rodičů odpovědělo, že nemá třetí dítě. Stejnětak oslovení rodiče nemají více jak dvě děti. Zbývajících 10% respondentů třetí dítě má, ale ve věku kojeneckém či batolecím nebo předškolním. Proto těmto dětem nevěnuji zvýšenou pozornost.

Graf 5: Věk nejmladšího dítěte

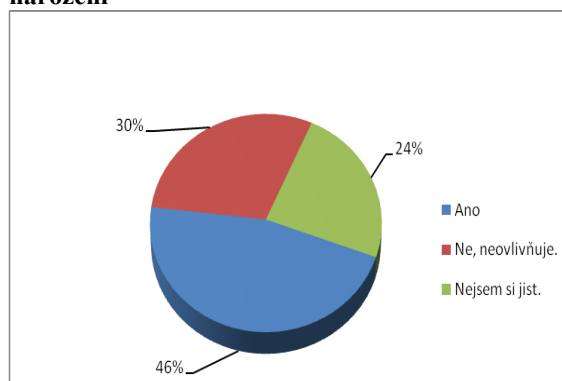

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 6: Sourozenecká konstelace rodičů

Graf 7: Ovlivnění rodičů na základě pozice jejich narození

Zdroj: Vlastní zpracování

Největší procento mých respondentů obsadili prvorození (39%), hned po nich druhorození (25%). Jedináčci obsadili 19% a prostřední 17%. Skoro polovina rodičů tvrdí, že je pozice jejich narození ovlivnila ve výchově svých dětí, 24% si není jisto a 30% rodičů ovlivnění nepocítuje.

Pro větší přesnost udávám několik nejčastějších odpovědí.:

Jedináčci: „*Nechci po dětech to, co chtěli dřív moji rodiče. Jsem víc při zemi.*

Nerozumím jejich sourozeneckým sporům.

Snažím se, aby děti nebyly sobecké.“

Prvorození: „*Vyžadují po starším, aby hlídal mladší.*

Snažím se o vyváženost.

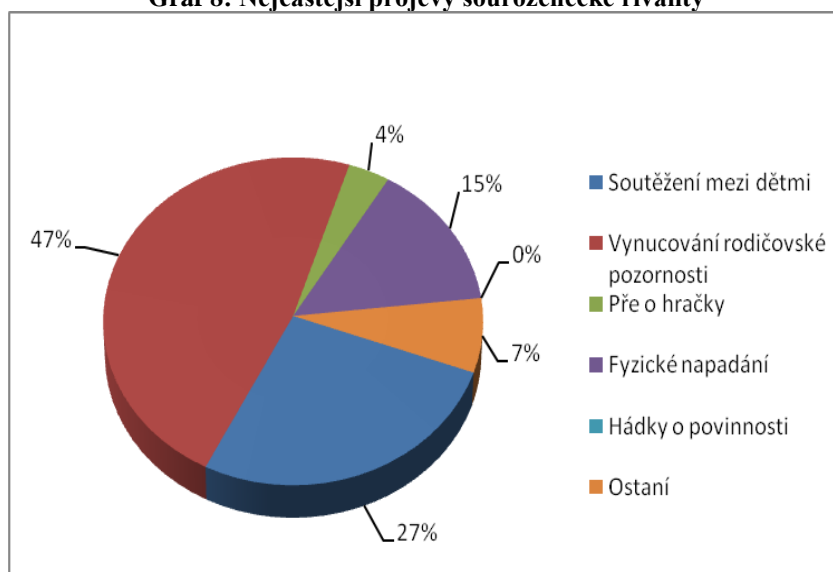
Nerikam starsi dceri "ty musis, jsi starsi a rozumnejsi"

Druhorození: „*Chci, aby mladší nebyl srovnávaný se starším.*

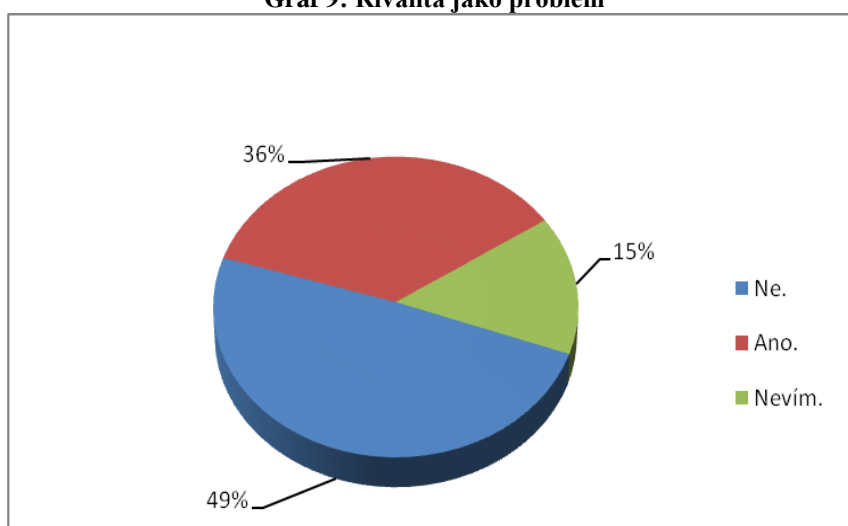
Nikdy jsem nevěděla co se po mně chce. Teď doufám že je moje druhorozené dítě spokojené a nestrádá.

Snažím se nepreferovat prvorozeného.“

Graf 8: Nejčastější projevy sourozenecké rivality

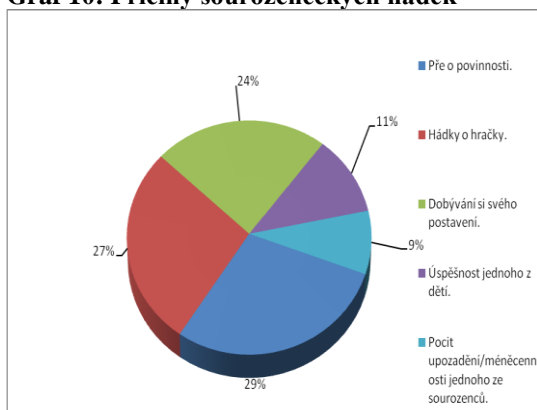
Zdroj: Vlastní zpracování
Graf 9: Rivalita jako problém

Zdroj: Vlastní zpracování

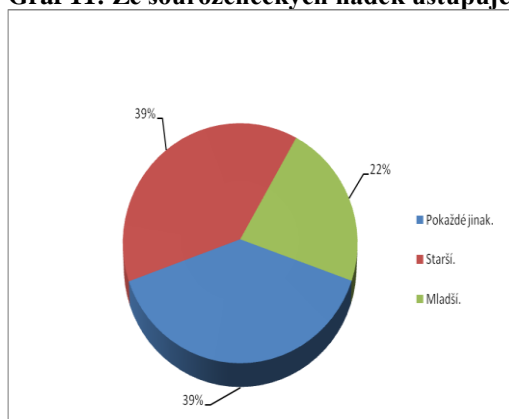
Téměř 50% respondentů nepovažuje sourozeneckou rivalitu za problém, 15% si není jisto a 36% se domnívá, že rivalita mezi sourozenci je problém. 67% dotazovaných rodičů shledává rivalitu u svých dětí. 33% rodičů rivalitu u dětí nepocituje, nevšimlo si nebo chování svých dětí nepovažuje za rivalitu.

Graf 10: Příčiny sourozeneckých hádek

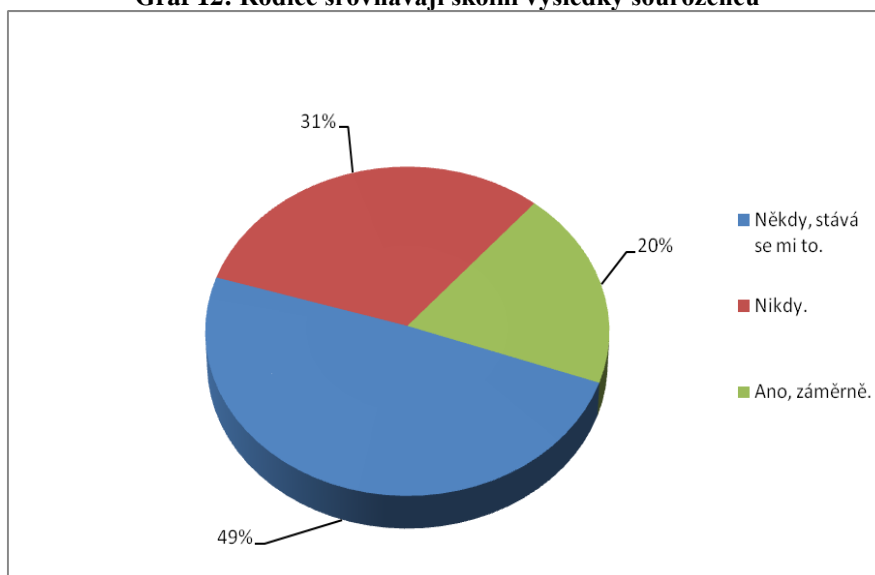
Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 11: Ze sourozeneckých hádek ustupuje:

Za nejčastější příčinu sourozeneckých hádek považují dotázaní rodiče hádky o povinnosti, hádky o hračky zaujaly druhé místo. Pocit upozadění/méněcennosti jednoho z dětí určilo jako příčinu hádek pouze 9% rodičů. To je ve srovnání s rozhovory velmi málo, pokud považujeme odpovědi: vynucování pozornosti a pocit upozadění jednoho z dětí za podobné. Rodiče se domnívají, že ze sourozeneckých hádek nejčastěji ustupuje starší nebo pokaždé jinak. (39%).

Graf 12: Rodiče srovnávají školní výsledky sourozenců

Zdroj: Vlastní zpracování

Téměř 60% dotazovaných se domnívá, že nedává druhého sourozence za vzor, ale 49% rodičů odpovědělo, že se jim někdy stává, že srovnávají školní výsledky jednoho sourozence s druhým. A celkem 20% zase odpovědělo, že srovnávají sourozence záměrně.

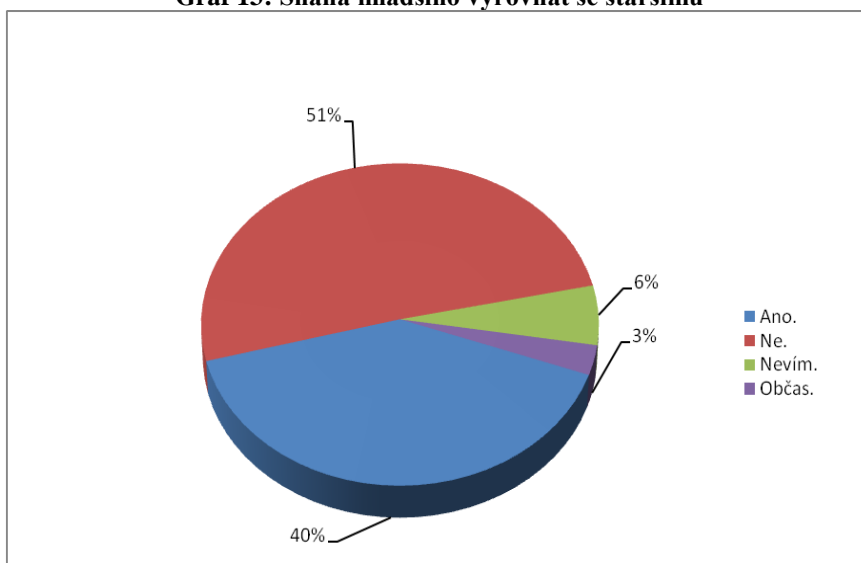
33% rodičů odpovědělo, že nedávají své děti na stejnou školu. Zbytek rodičů ano. Pro větší přesnost udávám několik nejčastějších odpovědí:

Tabulka 77: Klady a zápory návštěvnosti stejných či odlišných ZŠ

Výhody		Nevýhody	
Stejná ZŠ	Odišná ZŠ	Stejná ZŠ	Odišná ZŠ
„Výhodou je, že děti vyzvedávám na jednom místě, nevýhodou je, že učitele srovnávají děti a nerespektují jejich individualitu.“	„V našem případě je výhoda větší samostatnost, učitelé si nemohou zasednout už jen z principu příjmení, a nevýhoda potřeba většího dohledu, když je vše ohledně škol zdvojené.“	„Nevýhoda i vyhoda-ucitele znají staršího sourozence a vzhledem k jeho bezproblémové školní docházce jsou více schovivavejší k mladšímu.“	„Učitelé děti srovnávají.“

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 13: Snaha mladšího vyrovnat se staršímu

Zdroj: Vlastní zpracování

Přes 50% respondentů uvedlo, že se mladší dítě nesnaží vyrovnat staršímu, 40% dotazovaných rodičů se ale domnívá, že ano.

4.3 Porovnání výsledků obou šetření

Porovnání výsledků bylo zaměřeno na výzkumné otázky O1: Co je nejčastějším projevem sourozenecké rivality a O3: Srovnávají rodiče sourozence ve školních úspěších?

Kvalitativní výzkum prokázal, že mezi nejčastější projevy sourozenecké rivality, patří touha po pozornosti rodičů a s ní spojené vynuocování pozornosti. Ovšem výsledky nebyly tak přesvědčivé, proto považuji za vhodné srovnat výsledky rozhovoru s šetřením dotazníkovým. I tento kvantitativní přístup ale ukázal, že většina rodičů, téměř polovina dotazovaných, skutečně pocítuje touhu po pozornosti jako hlavní rivalitní projev svých dětí. Ve srovnání s rozhovory, kdy byly jmenovány jako další důležité projevy soutěživost a pře o hračky, se v dotazníku také objevovala soutěživost, pře o hračky jen zanedbatelně. V otázce, kde měli rodiče zaškrtnout důvody sourozeneckých hádek, se téměř 30% rodičů domnívá, že se jejich děti hádají kvůli povinnostem v domácnosti.

Srovnání výsledků rozhovorů a výsledky dotazníku jsem se rozhodla i v otázce srovnávání sourozenců rodiči ve školní úspěšnosti. Z rozhovorů vyplynulo, že větší část rodičů své děti ve školních výsledcích srovnává. Všichni dotazovaní učitelé mi potvrdili, že oslovení rodiče opravdu děti srovnávají a to nejčastěji na třídních schůzkách. Dotazníkové šetření otázku srovnávání potvrdilo. Téměř polovina dotazovaných uznává, že se jim občas stane, že děti srovnávají. Dokonce 20% z dotazovaných rodičů tak činí záměrně, většinou ve snaze motivovat. Jednoho sourozence ale nedávají druhému za vzor, jak tvrdí 60% dotazovaných rodičů z dotazníkového šetření a 58% rodičů z rozhovoru.

4.4 Diskuze

V rámci uskutečněného výzkumu jsem měla možnost seznámit se s názory na problematiku sourozenecké rivality ze tří pohledů – rodičů, učitelů a samotných sourozenců. Cílem bylo zjistit, jak tyto tři skupiny aktérů rivalitu vnímají a zda si uvědomují vliv rivality na školní úspěšnost. Zároveň jsem chtěla ověřit teoretické poznatky týkající se projevů rivality s praxí. Výzkumné otázky se týkaly i srovnávání

sourozenců ve školních výsledcích, důležité pro mě bylo, získat výpovědi od všech tří aktérů výzkumu. Zajímalo mě, zda rodiče od této tradiční tendence ustupují nebo ne.

Při rozhovorech nenastaly žádné komplikace, podle mého názoru ale dotázaní aktéři na některé otázky potřebovali více času, konkrétně na otázky: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita a Jak Vás ovlivňuje pořadí narození ve výchově Vašich dětí? V tomto ohledu považuji písemný dotazník za výhodnější, rodiče si mohli odpověď dobře rozmyslet. Výhodou rozhovorů bylo, že jsem otázku mohla zopakovat jinými slovy a dopomoci tak k lepšímu porozumění. Nejmenší problém s odpověďmi měly děti. Odpovídaly s jistotou a nanejvýš přirozeně. Tohoto pocitu jsem nenabyla u některých rodičů. O problematiku sourozenecké rivality se ale zajímali jak rodiče, tak učitelé a někteří byli průzkumu tak nakloněni, že vyjádřili svůj zájem o následné výsledky šetření.

Při studiu odborné literatury jsem narazila na nejčastější projevy sourozenecké rivality a většina autorů se shoduje, že častým projevem je návrat na nižší vývojové stádium, tzv. regrese. Ve výzkumu mi rodiče tyto projevy také popisovali, nejčastěji v době příchodu druhého sourozence. Autoři označují tento jev jako „sesazení jedináčka z trůnu“. Na základě literatury a později i šetření jsem si i já uvědomila, že i u mě a u mé o dva roky mladší sestry se rivalita objevovala, projevovala se regresí a vynucováním pozornosti.

Kromě odpovědí na výzkumné otázky jsem zjistila další neméně zajímavé informace o sourozeneckých vztazích a celkově o rodinách. Například fakt, že oslovení rodiče zkoumaných pěti rodin nemají třetí dítě, stejně tak 90% rodičů z dotazníkového šetření. Kdybych se příště zaměřila na podobný výzkum, bylo by pro mě větším přínosné zaměřit se na rodiny se třemi dětmi i proto, že jsem v takové rodině vyrůstala. Zajímavým zjištěním pro mě bylo, že velmi často nevynikají sourozenci ve stejných předmětech. Ve vybraném vzorku toto tvrzení potvrdili všichni učitelé. Překvapilo mě, že největší procento zastoupených rodičů vyrůstalo jako prvorození. Vzhledem k tomu, že jsem dotazníky rozeslala i svým známým, je možné, že si jedináčci vybírají své přátele podle podobných povahových rysů, jako mají i oni sami. V odborné literatuře se uvádí, že pozice narození ovlivňuje i výběr partnera. Dalším zjištěním, lépe řečeno potvrzením odborných textů, bylo, že nejvášnivější pře a nevraživost se objevuje mezi dětmi s věkovým odstupem 1 – 2 roky. Co se týká pohlaví, v tomto výzkumu vyšly

nejpříznivěji vztahy mezi starší dívkou a s o 3 roky mladším bratrem či mezi dvěma chlapci, jejichž věk se liší o 4 roky. Je ovšem důležité si uvědomit, že je tato problematika individuální a nelze ji kategorizovat a zobecňovat. V každé rodině to může být jiné. Otázkou také zůstává, zda si rodiče, jež mě nasměřovali k těmto výsledkům, uvědomují projevy a chování svých dětí, zda toto chování považují za projev rivality a jak ho řeší, k jakému výchovnému stylu se přiklání. V krátkých charakteristikách rodin je možné vyčíst, že většinou je otec ten, který má větší respekt. I toto téma by si ale zasloužilo vlastní výzkum.

Velkým přínosem pro mě byly rozhovory s učiteli. Většina z oslovených učitelů sourozence před rodiči nesrovnává. I když byl výzkumný vzorek malý, doufám, že bych k podobnému závěru došla i při kvantitativním šetření. Z rozhovorů a gest bylo na učitelích ale znát, že rodiče je do srovnání tlačí a častokrát je velmi těžké jejich srovnávání eliminovat. Netušila jsem, že otázka směřovaná na učitele: Máte zkušenost s ovlivňováním svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchu staršího dítěte? vyvolá poněkud rozpačitý, ač upřímný úsměv. Všichni pedagogové totiž uznali, že přirozeně ovlivnění jsou, nicméně jsou natolik profesionální, že se vyhýbají předsudkům o mladším dítěti. I ze své zkušenosti ale vím, že pokud sourozence učí jiný učitel, často se na druhé dítě zeptá kolegy/ně a jakýsi názor si utvoří.

Pro další výzkum by bylo zajímavé dotazovat se již dospělých dětí a zaměřit se konkrétně na rodičovský styl v rodině. Velká část učitelů totiž odpověděla, že rodiče ve výchově ovlivňuje pozice pořadí jejich narození. Často se mi dostalo odpovědi, že rodiče nechtějí opakovat chyby svých rodičů a chtějí si utvořit vlastní styl, ve kterém budou děti nadmíru spokojené. Z těchto výsledků usuzuji, že rodiče a ani učitelé nesouhlasí s výchovnými praktikami svých rodičů. Zaměřit se proto více na chyby a výchovný styl s odrazem na rivalitu by mohlo být další téma výzkumu.

5 Závěr

Diplomová práce mapuje představu rodičů o sourozenecké rivalitě, o jejích projevech, je založena na trojkombinaci – rodič – žák – učitel a zjišťuje, zda si dotazovaní uvědomují vliv sourozenecké rivality na školní úspěšnost dětí.

Teoretická část je zaměřena na rodinný systém, sourozenectví a na vlivy, které mohou sourozeneckou rivalitu prohlubovat. Dotýká se výchovných stylů a chyb, které rodiče ve výchově dělají a mohou tak rivalitu živit.

Výzkumné šetření, které bylo realizováno s výše uvedeným záměrem, zjistilo, že nejčastějším projevem sourozenecké rivality je vynucování si pozornosti rodičů. Tento výsledek byl zjištěn na základě rozhovorů a potvrzen dotazníkovým šetřením. Vynucování pozornosti můžeme řadit do zdravého projevu sourozenecké rivality. Fyzické napadání, negativismus a projevy spojené s regresí, jsou projevy nezdravé sourozenecké rivality a ve výsledcích výzkumu se také objevily, nicméně v daleko menší míře, než vynucování pozornosti rodičů.

Překvapujícím zjištěním pro mě byla odpověď na výzkumnou otázku 2 – zda jsou děti rády, že mají sourozence. Více jak polovina dětí rádo není, popřípadě je, ale jen někdy. Domnívám se, že odpověď na tuto otázku by byla jiná, kdyby byly děti starší, než v mladším školním věku, v prepubertě a pubertě.

Z výzkumu je zřejmé, že tendence srovnávat sourozence ve školních výsledcích na ústupu není. Obě metody výzkumu mi potvrdily, že rodiče děti srovnávají, 20% z dotazovaných srovnává dokonce záměrně. Rodiče se vyhýbají tomu, dávat jedno dítě druhému za vzor, ale známky a školní úspěch srovnávají a nejčastěji na třídních schůzkách. 100% dotazovaných učitelů se ani chvíli nezamyslelo a s jistotou potvrdili, že srovnávání rodiči bývá opravdu typické. Srovnávání pocítují i samotní sourozenci a domnívají se, že nejčastěji je rodiče srovnávají při příležitosti vysvědčení, po třídních schůzkách a také v případě, že jedno z dětí přinese špatnou známku. Vzhledem k tomu, že učitelé a sourozenci odpověděli na tuto problematiku téměř jednohlasně, že rodiče srovnávají, lze usuzovat, že rodiče si uvědomují úskalí srovnávání, a proto je možné, že někteří rodiče nechtěli srovnávání přiznat. Na výzkumnou otázku, zda sourozence srovnávají učitelé, výzkum potvrdil mou domněnku a ukázalo se, že učitelé

nesrovnávají. Toto tvrzení učitelé ještě podpořili výpovědí, že sourozenci jsou často úspěšní v různých předmětech. Dokonce učitelé odpovídali, že se ještě nesetkali s tím, že by byli úspěšní v předmětech stejných.

Na základě těchto informací o srovnávání je možné vyvodit závěr, že na rozdíl od učitelů si rodiče neuvědomují, že srovnávání může mít vliv na školní úspěchy dětí, a že když srovnávají, může to v dětech vyvolat nepřirozenou soutěživost, pocity zklamání anebo naopak u mladšího – naprostý nezájem o to přiblížit se staršímu sourozenci. Druhorození si naopak touží vytyčit vlastní cestu – se snahou být naprosto jiný, třebaže klidně horší, a to ve všem.

Přínos tohoto výzkumného šetření spatřuji v tom, že upozorňuje na srovnávání sourozenců a projevy rivality, které často mohou rodiče i učitelé přehlížet anebo dokonce přiživovat. Děti dávají rivalitní projevy navenek i fyzickými potížemi, tyto projevy se ale v mém výzkumu naštěstí nepotvrdily nebo o nich rodiče neví, netuší, že by je mohla způsobovat rivalita. Práce může být přínosem pro rodiče, na jejím základě mohou pochopit důvody hádek, ale také mohou odkrýt některé typické znaky chování dle pozice narození svých dětí a lépe jim porozumět. Přínos vidím i pro pedagogickou veřejnost. Důležité je děti poznat, nedělat si o nich předsudky a nabídnout jim širokou škálu aktivit, díky ní si najdou směr svého dalšího působení a rozvoje. Každé dítě je jedinečná osobnost a zaslouží si, aby s ním tak učitelé jednali.

Pro mě osobně byla práce přínosná jako zdroj informací, se kterými mohu dále naložit a využít je v pedagogické praxi na prvním stupni. Také si jako prvorozená uvědomuji žárlivost na druhorozenou sestru a často přemýšlím o našich povahových rysech, do jaké míry za ně může pozice narození.

6 Seznam použitých zdrojů

6.1 Tištěné zdroje

- [1.] ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 115 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4. Mami, tati, ať mě nechá!!!. 2001. *Děti a my*. Praha: Portál, 31(1): 17.
- [2.] DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2015, 246 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5039-2.
- [3.] FABER, Adele a Elaine MAZLISH. *Sourozenci bez rivality*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, 176 s. ISBN 978-80-251-2312-6.
- [4.] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- [5.] HELUS, Zdeněk. *Úvod do sociální psychologie: (aktualizovaná témata pro studující učitelství)*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, 194 s. ISBN 80-7290-054-4.
- [6.] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [7.] JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 285 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.
- [8.] KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [9.] KOSÍKOVÁ, Věra. *Psychologie školní úspěšnosti*. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-2433-1.
- [10.] KRAMULOVÁ, Daniela. Děti a my. *Sourozenci bez konfliktů*. Portál, 2009, 39(11): 36-38.
- [11.] KREJČÍŘOVÁ, Dana. Od sourozenců se dítě učí. *Psychologie dnes*. 2000, 6.(2.).
- [12.] KUBCOVÁ, Šárka. Informatorium 3-8. *Kolikáté přišlo na svět..* Praha: Portál, 2000, 14(2): 13.
- [13.] KUBCOVÁ, Šárka. PSYCHOLOGIE DNES. *Žárlivost mezi sourozenci*. Portál, 2005, 11(4): 22-23.
- [14.] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

- [15.] LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, 223 s. ISBN 80-7367-194-8.
- [16.] MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 445 s. . ISBN 80-246-1056-6.
- [17.] MERTIN, Václav. *Děti a MY: Sourozenci - rivalové, nebo přátelé?*. 1998(1): 17-18.
- [18.] NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 123 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3.
- [19.] OEHLER, Kurt Theodor, 2007. *Rivalita a jak s ní správně zacházet*. Praha: Beta Books, 194 s. ISBN 978-80-86851-67-9.
- [20.] PETR, Tomáš a Eva MARKOVÁ. *Ošetřovatelství v psychiatrii*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 295 s. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4236-6.
- [21.] PREKOP, Jirina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 2., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009, 159 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5.
- [22.] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- [23.] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- [24.] ŠULOVÁ, Lenka a Chantal ZAUCHE-GAUDRON. *Předškolní dítě a jeho svět*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 471 s. ISBN 80-246-0752-2.
- [25.] TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006, 108 s. ISBN 80-7044-792-3.
- [26.] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [27.] ZEMANOVÁ, Alena. *Základní potřeby a sourozenecká konstelace. Sociální práce*. 1999, 1999(2).

6.2 Internetové zdroje

- [28.] HANZLOVSKÝ, Michal. CELOSTNIMEDICINA.CZ. *Sourozenecká rivalita u dětí* [online]. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: www.celostnimedicina.cz
- [29.] KLIMEŠ, Jeroným. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou. Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou* [online]. 2000 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: www.klimes.mysteria.cz

- [30.] KROPÁČKOVÁ, Jana. Wwww.evalabusova.cz. *Chcete, aby se vašemu prvňáčkovi ve škole líbilo? Věnujte mu čas, netlačte ho do výkonu a s nikým ho nesrovnávejte!* [online]. 2013 [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/j_kopackova.php
- [31.] NAVRÁTILOVÁ, Michaela. *Vliv rodičovské výchovy na aspekty rivality v rodině se třemi sourozenci různého pohlaví* [online]. Zlín, 2015 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://digilib.k.utb.cz/handle/10563/32945>. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Doc. PhDr. Panajotis Cakirpaloglu, DrSc
- [32.] REGENERMELOVÁ, Lucie. 2011. Ideální věkový rozdíl mezi sourozenci. Wwww.vztahy-v-rodine.zdrave.cz: *Vztahy v rodině* [online]. [cit. 2015-10-24]. Dostupné z: <http://vztahy-v-rodine.zdrave.cz/idealni-vekovy-rozdil-mezi-sourozenci/>
- [33.] Lásky k dětem. *Nejčastější rodičovská lež? "Mám vás ráda všechny stejně"* [online]. 2012 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: www.tyden.cz
- [34.] Wwww.revue.idnes.cz. 2001. *Sourozenci na život a na smrt: Mít sourozence je báječná věc* [online]. [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: <http://revue.idnes.cz/sourozenci-na-zivot-a-na-smrt-djx-/lidicky.aspx?c=2001M257V04A> (Renata Míková)
- [35.] www.cpzp.cz. *Žárlivost a rivalita u sourozenců* [online]. [cit. 2015-10-26]. Dostupné z: <http://www.cpzp.cz/clanek/1467-0-Zarlivost-a-rivalita-u-sourozencu.html>

Seznam grafů

Graf 1: Nejčastější projevy sourozenecké rivality	67
Graf 2: Děti vnímají přítomnost sourozence pozitivně, jsou rády, že sourozence mají. 68	
Graf 3: Věk staršího dítěte	71
Graf 4: Věk mladšího dítěte.....	71
Graf 5: Věk nejmladšího dítěte	71
Graf 6: Sourozenecká konstelace rodičů	72
Graf 7: Ovlivnění rodičů na základě pozice jejich narození.....	72
Graf 8: Nejčastější projevy sourozenecké rivality	73
Graf 9: Rivalita jako problém	73
Graf 10: Příčiny sourozeneckých hádek	74
Graf 11: Ze sourozeneckých hádek ustupuje:.....	74
Graf 12: Rodiče srovnávají školní výsledky sourozenců.....	74
Graf 13: Snaha mladšího vyrovnat se staršímu	75

Seznam tabulek

Tabulka 1: Otázky a podklady pro rozhovor	41
Tabulka 2: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RA)	44
Tabulka 3: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RA).....	44
Tabulka 4: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RA).....	44
Tabulka 5: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RA)	45
Tabulka 6: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RA).....	45
Tabulka 7: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RA)	45
Tabulka 8: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RA)	46
Tabulka 9: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RA)	46
Tabulka 10: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RA)	46
Tabulka 11: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RA) ..	46
Tabulka 12: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RA)	47
Tabulka 13: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RA)	47
Tabulka 14: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší? (RA)	47
Tabulka 15: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RA)	47
Tabulka 16: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RA).....	48
Tabulka 17: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RB)	49
Tabulka 18: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RB).....	49
Tabulka 19: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RB)	49
Tabulka 20: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RB)	50
Tabulka 21: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RB).....	50
Tabulka 22: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RB)	50
Tabulka 23: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RB)	50
Tabulka 24: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RB).....	51
Tabulka 25: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RB)	51
Tabulka 26: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RB) ..	51
Tabulka 27: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RB)	51
Tabulka 28: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RB).....	51
Tabulka 29: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší? (RB)	52
Tabulka 30: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RB).....	52
Tabulka 31: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RB).....	52
Tabulka 32: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RC)	53
Tabulka 33: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RC).....	53
Tabulka 34: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RC)	54

Tabulka 35: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RC)	54
Tabulka 36: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RC).....	54
Tabulka 37: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RC)	54
Tabulka 38: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RC)	55
Tabulka 39: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RC).....	55
Tabulka 40: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RC)	55
Tabulka 41: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RC) ..	56
Tabulka 42: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RC)	56
Tabulka 43: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RC).....	56
Tabulka 44: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší? (RC)	56
Tabulka 45: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RC).....	57
Tabulka 46: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RC).....	57
Tabulka 47: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RD).....	58
Tabulka 48: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RD).....	58
Tabulka 49: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RD).....	58
Tabulka 50: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RD)	59
Tabulka 51: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RD).....	59
Tabulka 52: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RD)	59
Tabulka 53: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RD)	59
Tabulka 54: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RD)	60
Tabulka 55: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RD)	60
Tabulka 56: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech? (RD) ..	60
Tabulka 57: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RD)	60
Tabulka 58: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RD)	60
Tabulka 59: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší? (RD)	61
Tabulka 60: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RD)	61
Tabulka 61: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RD).....	61
Tabulka 62: Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita (RE)	62
Tabulka 63: Objevuje se rivalita u Vašich dětí (RE)	62
Tabulka 64: Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence (RE)	63
Tabulka 65: Jsi rád/a, že máš bratra/sestru (RE)	63
Tabulka 66: Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi (RE).....	63
Tabulka 67: Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje (RE)	63
Tabulka 68: Dáváte druhého sourozence za vzor? V Jakých oblastech? (RE).....	64
Tabulka 69: Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy? (RE).....	64

Tabulka 70: Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech? (RE).....	64
Tabulka 71: Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?	64
Tabulka 72: Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti? (RE)	65
Tabulka 73: Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? (RE).....	65
Tabulka 74: Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšnější ve stejných předmětech jako starší? (RE).....	65
Tabulka 75: Zapisujete/ zapisují rodiče své děti na stejné kroužky? Proč? (RE).....	65
Tabulka 76: Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova/svého mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího? (RE).....	66
Tabulka 77: Klady a zápory návštěvnosti stejných či odlišných ZŠ	75

Přílohy

Příloha č. 1 - Přepis rozhovorů

Otázka 1. Co si představujete pod pojmem sourozenecká rivalita?

Rodič A_z: „Tak já si myslím, že to je takový zdravý soutěžení mezi sourozencema, kdo z nich bude lepší a kdo chce vypadat líp před rodičema a před kamarádama, hlavně před téma kamarádama asi nejspíš.“

Rodič A_m: „To je podle mě to, když jedno dítě závidí něco druhému. Jako třebaže si závidí hračku. Nebo třeba jedno z dětí si myslí, že druhý sourozenec má lepší chlebník, tak mu ho závidí.“

Rodič B_z: „Sourozenecká rivalita...je to boj mezi sourozenci o první místo, kdo bude lepší u maminky a tatínka. Boj o hračky a tak.“

Rodič B_m: „Já si myslím, že sourozenecká rivalita je žárlivost na hračky, věci, rodiče. Je to... neustálý boj.“

Rodič C_z: „Sourozenecká rivalita? Hádky mezi dětma o lásku rodičů, spory, soupeření o to, kdo je lepší a v čem.“

Rodič C_m: „Je to potřeba jednoho být lepší než ten druhý? Naschvály, žalování.“

Rodič D_z: „Sourozenecká rivalita je hádka. Jsou to hádky mezi sourozenci o hračky, spory, soupeření. Vydupávání si svého životního prostoru.“

Rodič D_m: „Je to soupeření mezi dětma. Sourozenci mezi sebou bojují, předhání se, kdo je lepší.“

Rodič E_z: „Hádky mezi dětma. Náš každodenní chléb. Fyzické boje o cokoliv. Hra.“

Rodič E_m: „Rivalita? To je soupeření. Naše děti spolu často soupeří. Perou se, někdy dost vášnivě. Rivalita je způsob prosazení před rodiči, konfrontace s druhým.“

Učitel A: „Neustálý boj mezi dětmi. Prvotně si myslím o lásku rodičů. A děti chtějí často být s rodičem samotné. A hlavně asi kluci.“

Učitel B: „No...žárlivost na to, jak se k tobě chovají rodiče, jestli tě upřednostňují, jak na tebe reagují.“

Učitel C: „Tak může to být v rámci školy překonávání se v nějakých výsledcích, v rámci rodiny hledání pro rodiče důležitějšího místa v rodině. I třeba, že se mladší snaží vyrovnat staršímu a díky tomu může ta rivalita vzniknout.“

Učitel D: „Nerovnoměrný vztah mezi dvěma sourozenci, jedno jakýho pohlaví, s tím, že mezi nima je soutěživost nejenom o přízeň, ale i o pozornost rodičů.“

Učitel E: „Žárlivost na to, že jeden má třeba přednost před druhým u rodičů, třeba prvorozený žárlí na mladšího sourozence, protože se mu věnuje maminka víc, než jemu.“

Otázka 2. Objevuje se rivalita u Vašich dětí? Jak se projevuje?

Rodič A_z: „Určitě a často. Tahají se o kamarády, předvádí se před sebou, jedna se vytahuje před druhou. A. má spoustu kamarádů, které zdědila po M., od té doby, co M. odešla na jinou školu. To samozřejmě M. vadí.“

Rodič A_m: „Myslím, že jo. Musíme kupovat stejné hračky, např. k Vánocům, protože mladší těžce snáší, že by měla mít jiný obrázek. Pak následují hysterické scény, vychytralé čenžování.“

Rodič B_z: „Samozřejmě. Děti se perou o hračky, dělají si naschvály, např. teď starší pokreslil mladší plakát, aby ji naštvál. Nebo starší hodil vajíčko za skříň jen proto, abychom se věnovali jemu a neřešili něco s mladší. Aby se prostě vše točilo kolem staršího dítěte.“

Rodič Cz: „Popravdě řečeno, se zas tolik neprojevuje. Máme starší dceru, která je introvert a velice rozumná, takže se u nás žádné velké hádky nekonají.“

Rodič Cm: „Projevuje se. Děti se často hádají, většinou vše vyvolává mladší syn a starší dcera se hádat nechce. Nevím, kde je rozřešení, asi je to tím, že dcera je uzavřenější, kluk je divoch.“

Rodič B_m: „Určitě objevuje. Starší syn, myslím, dost žárlí na dceru. Nevím proč, nemyslím si, že má důvod. Dělají si naschvály, hodně se perou kvůli hloupostem.“

Rodič Dz: „Naše děti se často hádají. Myslím si, že spory vyvolává mladší dcera, protože je živější.“

Rodič D_m: „Děti se hádají o naši pozornost. Taky se stává, že mladší dcera provokuje staršího syna. Nevím, jak přesně spory probíhají, ale nejčastěji vidím, že se děti perou, až musí žena zasáhnout.“

Rodič Ez: „Objevuje se u nás. Máme doma dvě horký krve. Kluci se perou, hádají, dochází i k slzám. Zároveň musím říct, že je cítit neuvěřitelná touha mladšího kluka vyrovnat se staršímu. To se ale nikdy nestane, protože starší je zkrátka někde jinde a možná, že ho to částečně frustruje.“

Rodič E_m: „Rivalita se projevuje. Často vim, že chtějí bejt se mnou, ale každé sám. Ale to je normální, ne.“

Otázka 3. Jak reagovalo starší dítě na příchod mladšího sourozence?

Rodič A_z: „To bylo už v těhotenství, M. už se nepočůrávala, ale když se blížil příchod A., začala se znovu počůrávat. Takže znovu měla pleny a tím se zklidnila, tím, že jsem se jí začala věnovat a starat se o ni jako o miminko. A vždycky se jí líbilo u babičky a po příchodu mladší sestry k babičce jezdit nechtěla, brečela tam. Chtěla prostě pozornost stejně jako malá.“

Rodič A_m: „To myslím, že bylo v pohodě, M. se těšila, že bude mít sestřičku, chtěla se o ni starat, plánovala si, že si spolu budou hrát.“

Rodič B_z: „No, tak to byl docela boj, starší syn mladší miloval, ale vyžadoval stejnou pozornost jako novorozeně. Začal znovu cumlat dudlíky místo mladší. Nebo naopak dělal, že je velký bratr a chtěl mladší nakrmit. Jenže měsíčnímu dítěti dával do pusy křupky. To bylo štěstí, že se neudusila.“

Rodič B_m: „Žena, když byla na mateřské, tak to s ním dost řešila, že bude mít sestru, tak myslím, že na to byl připravený.“

Rodič Cz: „Musím přiznat, že jsme z toho s manželem měli velký strach. Dcera měla veškerou pozornost, měla všechnu naši lásku a najednou měl přijít vetřelec. K našemu překvapení se dcera chopila pečovatelské role a začala se cítit důležitější.“

Rodič Cm: „Měli jsme z toho strach a je pravda, že i když vše proběhlo v pohodě, dcera se trochu zklidnila. Před narozením jejího bráchy byla živější.“

Rodič Dz: „Syn se na sestřičku těšil, dokonce ji vymyslel i jméno. Vzhledem k tomu, že jsme se zároveň stěhovali, si myslím, že to bylo jen několik změn najednou, který syna spíš pozitivně ovlivnily.“

Rodič D_m: „Myslím, že se syn těšil. Potřeboval parťáka na lumpárny, tak jsme mu to vysvětlovali.“

Rodič E_z: „Starší syn se těšil na brášku. Když se narodil, občas na něj dost žárlil, pamatuju si i že se mu občas jako malýmu miminu snažil ublížit. Ale to už je pryč. Teď je z nich dobrá dvojka. I když se perou jako koně.“

Rodič E_m: „Začátky byly krušné, on totiž pořád vyžadoval pozornost a ve chvíli, kdy se mladší narodil, mu ji začal brát. Takže se vztekal a možná že tím i dost trpěl.“

Otázka 4. Považujete rivalitu za problém? Proč?

Rodič A_z: „Nepovažuju, protože se aspoň motivujou k lepším výsledkům, mně se to docela i líbí. Akorát bych potřebovala, aby starší více vynikala v něčem. A. často vyhrává soutěže, i ve škole jí to jde líp než dřív starší.“

Rodič A_m: „Rivalita je v pořádku, je vidět, že se děti vzájemně vnímají, je mezi nimi interakce.“

Rodič B_z: „Asi ne, problém to není, asi je to všude a myslím, že se to časem zklidní samo. Je to v dětství normální. Já se jako dítě s bráchou taky prala a teď se máme moc rádi. A holky bez sebe taky dlouho nevydrží.“

Rodič B_m: „Problém to není, aspoň se budou umět bránit i v dospělosti. Ale musíme řešit třeba dárky. Dětem musíme dávat podobné věci, aby se o ně nepřetahovaly, i když máme kluka a holku.“

Rodič C_z: „Nepovažuju. Nemyslím si, že v našem případě by to byl problém. Máme štěstí, že máme starší dceru, možná že naopak by to bylo komplikovanější.“

Rodič C_m: „Myslím si, že pro život jenom dobře. V životě se člověk často hádá. Já to znám z vlastní zkušenosti, když jsem vyrůstal ve velký rodině. Ale u nás doma se děti zas tak moc nehádají.“

Rodič D_z: „Za problém ji nepovažuju, když má nějaký hranice. Je fakt, že občas se mi stane, že mi spory mezi našimi dětmi přijdou až moc divoké, pak je mi z toho až smutno. Doufám, že je to tak normální.“

Rodič D_m: „Není to problém, všichni jsme to zažili. To, že se sourozenci hádají je normální. Kdo jsme to nezažil.“

Rodič E_z: „Vůbec ne. My jsme s manželem rádi a musím říct, že se občas dost bavíme. Mladší se tím dost učí, starší taky, ten se zase učí ustupovat a být ten rozumnější.“

Rodič E_m: „Problém to asi není, vždyť to zažil každý, ne? Když je to v normě, je to v pořádku.“

Učitel A: „Ne, vůbec ne. Do života si myslím, že je to úžasné, protože boje v životě jsou, tak se to aspoň naučí v dětství, což jsem se já nenaučila jako dítě.“

Učitel B: „Je, velký. Chování dětí i rodičů může ubližovat a dítě si to pak odnáší do dalšího života.“

Učitel C: „Ne. Pokud jsou děti zdravě vychovávané, jako záměrně je rodiče proti sobě neštvou, tak je to dobře. Třeba u těch méně schopnějších to pak může vyvolat pocit zabrat a motivovat.“

Učitel D: „Ne, myslím si, že je to taková přirozenost, že jde sice o boje, ale nevinné.“

Učitel E: „Ne, není, myslím, že ne, pokud to teda nepřesáhne nějakou hranici. Je to normální, každý z nich chce, aby ho měli rodiče nejraději na světě.“

Otázka 5. Jsi rád/ráda, že máš bratra/sestru?

Dítě A₁: „Dřív teda moc ne, protože jsem jí musela pořád hlídat, ale když jsem začala chodit do školy, tak si spolu hrajeme na školu a to mě baví.“

Dítě A₂: „*Ne, když mi bere hračky. Ale když mi dovolí, abych jí česala vlasy, tak jo. A taky spolu jezdíme na tábor, sama bych tam nechtěla.*“

Dítě B₁: „*Někdy mě hrozně omezuje. Je hrozně pomalá a všechno jí trvá a ještě jí musím pomoci. Asi bych byl rychlejší, kdyby nebyla. Někdy bych chtěl být sám.*“

Dítě B₂: „*Nejsem, brácha mi zlomil ruku, když se předváděl před sestřenicemi a občas do mě kope, jen tak pro zábavu.*“

Dítě C₁: „*No brácha občas hrozně otravuje. Pořád mi leze do pokoje. Jako mám ho ráda, ale někdy bych chtěla být sama jenom s tátou a s mámou.*“

Dítě C₂: „*Já bych byl radši sám, protože ségra chce, abych byl její sluha.*“

Dítě D₁: „*Moc ne, je divná. Chce se hádat a nechce uznat, že mam pravdu. Taky neuklízí.*“

Dítě D₂: „*Jsem ráda, ale štvě mě. Žaluje a křičí na mě.*“

Dítě E₁: „*Ne. Musím se o něj starat a furt za mnou dolezá.*“

Dítě E₂: „*Nevim, asi jo.*“

Otázka 6. Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi?

Rodič A_z: „*Asi o hračky, mění si je, handlují. M. se snaží nad A. vyvrátit tak, že jí nabídne starou hračku za novou. A. vždycky chtěla vyměnit, teď už ne tak často, ale pořád se hádají.*“

Rodič A_m: „*Jedna se snaží vyprovokovat druhou, nemusí to mít ani důvod. Upozorňuje na sebe. Taky se hádají o povinnosti. Ani jedna neudělá nic navíc.*“

Rodič B_z: „*Tím, že se se starším musím víc učit, tak víc času trávím s ním než s mladší a ta to může vidět tak, že ji mám míň ráda. Často mladší říkám, ať si jde hrát, že teď děláme úkoly a ona by přitom byla raději s námi. Nebo když řeknu, ať si třeba složí věci tak pěkně jako starší. Asi to srovnávání. To už jsem viděla ten pohled.*“

Rodič B_m: „*Myslím si, že se hádají o nás. Oba dva chtějí být středem pozornosti a soupeří mezi sebou o to, ke komu jsme zrovna víc nakloněni. I když se jim tyhle podněty snažíme dávat co nejmíň.*“

Rodič C_z: „*Nejčastěji mladší syn provokuje sestru z nejrůznějších důvodů. Škádlí ji, občas si i vymýšlí. Myslím, že často by si s ní chtěl hrát, ale ona o to nestojí a on si to přebere po svém.*“

Rodič C_m: „*Kluk provokuje holku. Dcera se hádat většinou nechce, syn je temperament. Důvody nejsou stejné, vždycky se něco najde. Od pošťuchování, přes vyndávání myčky.*“

Rodič D_z: „*Dcera provokuje syna. Ale nechci to zase podávat tak, že by on byl svatoušek. Spíš to tak vždy dopadne. Dcera je větší živel než syn. Hádky jsou způsobeny všedními záležitostmi počínaje vyndáním myčky, konče úklidu klece našeho morčete.*“

Rodič D_m: „*Naše děti mají společný pokoj, proto jsou hádky na denním pořádku. Komunikují spolu denně, doufám, že si i normálně povídají, ale spíš si myslím, že se často pošťuchují kvůli nesmyslům a taky se hádají o svoje povinnosti.*“

Rodič E_z: „*Většinou kdo za co může. Kdo měl vyndat myčku, jít s košem a tak dále.*“

Rodič E_m: „*Provokují se, starší si je vědom větší síly a malýho baví staršího provokovat. Nejčastěji si něco seberou a nechtěj si to vrátit. Asi tak. Ale mají se rádi, to já vim.*“

Dítě A₁: „*Když jsem začala chodit do školy, tak A. byla ještě ve školce a mohla chodit klidně ven a já jsem se musela pořád učit. A chodily s mamkou na hřiště, hrály si a tak. Hádáme se taky o hračku.*“

Dítě A₂: *Myslím, že o hračku. Když si jí vezmu já, tak B. ji chce hned půjčit a to já nechci.*“

Dítě B₁: *„Udělá mi nepořádek v celém pokoji a já to pak musím uklidit. To mě děsně štve a to na ni pak křičím. Nebo jí řeknu, ať jde pryč a ona nejde.“*

Dítě B₂: *„Pořád se hádáme, protože brácha říká, že zdržuju, třeba ráno, když vstáváme, tak on říká, že nechce přijít pozdě a hrozně chvátá a já ho nestíham.“*

Dítě C₁: *„Hádáme se, kdo půjde s odpadkami. Udělá bordel v pokoji a vždycky to musím uklidit, protože to nestihne.“*

Dítě C₂: *„M y se hádáme kvůli tomu, že třeba brácha si něco vezme, něco máho a pak si to někam schová a už mi to nedá.“*

Dítě D₁: *„Sestra dost často žaluje a třeba si vymejší rodičům různé věci, který nejsou pravda.“*

Dítě D₂: *„Já si myslím, že mě muj brácha nemá rád a proto se hádáme. Já ho mám ráda.“*

Dítě E₁: *„Chodí žalovat a chce všechno opakovat po mně.“*

Dítě E₂: *„Mlátí mě a má větší sílu, takže se bráním.“*

Otázka 7. Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?

Rodič A_z: *„Teď už ani jedna. Dřív ta mladší, teď se síly vyrovnaly. Od té doby, co je A. ve škole, jakoby se cítila rovnocenná a drží si svou pozici.“*

Rodič A_m: *„Asi starší, je rozumější.“*

Rodič B_z: *„Myslím, že ustupuje častěji dcera. Starší syn si vybojuje to, co chce pláčem, ať už se jedná o hračky nebo o cokoli jiného. Dcera si někam zaleze, truceje, občas dojde taky k výbuchu pláče, když je situace vyostřenější. A syn využije situace a zvítězí.“*

Rodič B_m: *„Nejsem si jistý, kdo ustupuje, myslím, že se velmi dobře doplňují.“*

Rodič C_z: *„Když dojde k hádce, vyprovokuje syn dceru a ta s tím nechce mít většinou nic společného. Občas v ní ten pohár přeteče a dojde k hádce, ale ta netrvá dlouho. Jo, ustupuje dcera.“*

Rodič C_m: *„Náš syn by nikdy neustoupil. On je takový svéráz, myslím, že to jednou nebude mít lehký. A dcera se vlastně ani hádat nechce, někdy mi přijde, že jí je bratr ukradený. Má ráda svůj klid.“*

Rodič D_z: *„Těžko říct, kdo ustupuje, spíš to dopadne tak, že musím zasáhnout já a rozsoudit je.“*

Rodič D_m: *„Ustupuje dcera, protože syn ji ukonejší a nabídne všelijaké možné řešení na další spojení. Dalo by se říct, že celkově mají naše děti přátelský vztah.“*

Rodič E_z: *„Neustoupí ani jeden, na to jsou oba moc hrdí. Takže je to tak, kdo odpadne dřív.“*

Rodič E_m: *„Ustoupí spíš ten mladší, on k staršímu hodně vzhlíží. Ten ho většinou nějak přepere, přeargumentuje, ukecá, ať nejde žalovat, slíbí mu za to nějaký výhody, který pro něj budou něco znamenat, a to zabere.“*

Dítě A₁: *„Asi ani jedna, to se hádáme, dokud se to nevyřeší. Třeba dam A. pohlavek a ona jde do rohu a tam truceje. A už si hrát nechce.“*

Dítě A₂: *„Když mě fakt naštvě, tak jdu do postele a nemluvim s ní. Ať si dělá, co chce, já si pak vezmu jinou hračku.“*

Dítě B₁: *„No asi ségra, protože jí vždycky něco slíbím a ona ustoupí. A někdy to třeba ani nesplním a to je naštvaná zase.“*

Dítě B₂: „*My, když se hádáme, tak hlavně já, protože brácha chodí na aikido. Skoro vždycky já ustoupím.*“

Dítě C₁: „*Já ustupuju. Protože já se s nim nechci hádat. Je malej a blbej.*“

Dítě C₂: „*Ustupuje ségra, protože ví, že já mam větší silu*“

Dítě D₁: „*Při hádkách ustupuje ségra, protože ví, že mam vždycky pravdu.*“

Dítě D₂: „*Většinou já, protože vim, že rodiče si budou myslet, že má brácha pravdu.*“

Dítě E₁: „*On ustoupí, protože mu nic jinýho nezbyde.*“

Dítě E₂: „*Nevim kdo. Já, protože má větší silu.*“

Otázka 8. Vstupujete do sourozeneckých hádek?

Rodič A_z: „*Málokdy, nechám je, aby si to vyřídily mezi sebou, a když už je to neúnosný, tak vynadám oběma, aniž bych věděla, o co jde.*“

Rodič A_m: „*Jo, když se holky neshodnou, nejdřív je jde napomenout žena, když to nepomůže, jsem na řadě já. To zabere.*“

Rodič B_z: „*Jistě, samozřejmě. Bud' vynadám oběma stejně, nebo staršímu, protože očekávám, že má víc rozumu. Často jdou děti každý do jiného pokoje a tím je potrestám, protože vlastně pokazím hru, i když se zrovna nepohodly.*“

Rodič B_m: „*Většinou jo. Často do nich vstupuje žena, když to nepomůže, jsem na řadě já.*“

Rodič C_z: „*Nevstupuju. Občas ze zájmu, protože mě zajímá, co se děje, ale ne kvůli tomu, že bych je od sebe musela tahat. To se u nás neděje.*“

Rodič C_m: „*Vstupuju sem tam, protože se snažím mírnit syna. A tím vlastně trochu chránit dceru.*“

Rodič D_z: „*Upřímně vstupuju. Nedokážu pozorovat, jak se děti hádají o nesmyslech, když vim, že společně to můžeme vyřešit pár větami.*“

Rodič D_m: „*Snažím se jim do hádek nevstupovat, ačkoliv vim, že kolikrát nelze zasáhnout jinak.*“

Rodič E_z: „*Snažíme se je nechat vyblbnout. Oni jsou zkrátka temperamentní oba dva po manželovi. On je to samý.*“

Rodič E_m: „*Asi se moc nesnažíme je soudit. I když někdy není jiná možnost.*“

Dítě A₁: „*Když se hádáme, tak jim to je jedno, ale když se hádáme víc, tak spíš mamce dojde trpělivost a to za námi přijde a vynadá nám.*“

Dítě A₂: „*Já si myslím, že když se hádáme, tak přijde mamka a vždycky řekne, že nám zavolá tatínka, a že nám dá na zadek.*“

Dítě B₁: „*No ona mi vždycky řekne, ať na ní nekřičím nebo že zavolá mamku. Vždycky mamííí a máma řekne, ať jí necham.*“

Dítě B₂: „*Mamka nemá ráda hádky, tak vždycky řekne, ať se nehádáme.*“

Dítě C₁: „*Jo. Máma. Táta ne, ten to neřeší. Ale máma ta je přísná a nesnáší, když řveme.*“

Dítě C₂: „*Máma skoro pořád. Naposledy jsme se hádali na letišti. Mamka řekla, že pujde do blázince, až bude babička a to my nechceme, tak jsme se přestali hádat.*“

Dítě D₁: „*Mamka a někdy i taťka, ségra hrozně ječí a je to děsně slyšet.*“

Dítě D₂: „*Jo, ale většinou řeknou mně ať neřvu a bráchovi ať mě nechá.*“

Dítě E₁: „*Jo, musí bráchu uklidnit, když si moc dovoluje*“

Dítě E₂: „*Ani moc ne. Jenom když jdou třeba na záchod a vidí nás, jak se pereme, tak řeknou, ať přestaneme.*“

Otázka 9. Dáváte druhého sourozence za vzor? V jakých oblastech?

Rodič A_z: „*Ne. Vůbec ne. Nedělám to. To by bylo hádek mnohem víc.*“

Rodič A_m: „*Asi ne. Neuvědomuju si to. Ale sama od sebe si A. vytvořila M. jako vzor. Když si M. maluje, jde A. hned taky.*“

Rodič B_z: „*Tak třeba zrovna s úklidem, v učení ne, ale ten úklid jo. A taky – obě děti hrají na flétny, tak občas řeknu, podívej, V. trénuje, ty netrénuješ. Mladší je to všechno tak nějak jedno asi. V. je víc cílevědomý asi.*“

Rodič B_m: „*Asi ne vzor, ale školní výsledky porovnáваме.*“

Rodič C_z: „*Když nad tím tak přemýšlím, nevím, jestli je to dobře, ale asi ano, dávám. Synovi dávám za vzor dceru. Má dobré známky a je víc soustředěná na práci ve škole. Syn ve škole občas zlobí, nosí poznámky.*“

Rodič C_m: „*Obě naše děti jsou z jinýho těsta. Nedávám nikomu nikoho za vzor. Je to černá a bílá, jing jang. Dcera má lepší známky a radši si čte knížky, syn je sportovec tělem i duší.*“

Rodič D_z: „*Syn je zdatnější matematik, možná že ho dáváme mladší ségře za vzor, protože ona takové výsledky nemá.*“

Rodič D_m: „*asi jo, řek bych, že ve škole. Aspoň se mladší bude víc snažit.*“

Rodič E_z: „*To ani není potřeba. Mladší je dost motivovanéj starším sám o sobě. Chce se mu vyrovnat, to je vidět. Vlastně je to asi jeho idol. Starší něco umí a je jasný, že toho zná víc, protože má náskok pár let. Ale to mladšímu nevysvětlím. Takže on vlastně žije neustále ve stínu svého bratra. Takže my to už nijak nemusíme podporovat, spíš se to snažíme minimalizovat.*“

Rodič E_m: „*Nesrovnáváme. Oni se tak poměřujou mezi sebou i bez nás. Hlavně mladší. Ten by chtěl bejt tak velkej jako brácha.*“

Dítě A₁: „*To mamka udělala jenom jednou, ale já jsem jí řekla, že je A. ještě malá, že já jsem měla dřív taky samý jedničky.*“

Dítě A₂: „*Občas mamka řekne, že B. je šikovná a uklízí, ať si jdu taky uklidit věci.*“

Dítě B₁: „*No, když třeba lže, tak mi mamka řekne, ať jsem lepší a nelžu.*“

Dítě B₂: „*Někdy jo. Třeba když se brácha učí, tak mamka říká, ať se taky takhle učím, až budu velká. Nebo abych si uklidila pyžamo jako brácha.*“

Dítě C₁: „*Asi ne. To nevím.*“

Dítě C₂: „*Jo, třeba, když nesním celej oběd a ségra jo, tak mi mamka řekne, podívej se na ségru, ona snědl celej oběd a ty míň.*“

Dítě D₁: „*Nedávají mi ségru za vzor. Spíš ségře dávají mě za vzor.*“

Dítě D₂: „*Já jsem trochu hloupější než brácha, tak občas řeknou, abych se víc učila a že mi kdyžtak brácha pomůže, že to umí.*“

Dítě E₁: „*No občas bráchovi řeknou, že mi jde matika a že jsem třeba vyhrál olympiádu. Tak ať je taky takovej.*“

Dítě E₂: „*Nesrovnávají nás.*“

Otázka 10. Chodí Vaše děti na stejnou školu? Můžete popsat výhody a nevýhody výběru stejné či jiné školy?

Rodič A_z: „*Nechodí, starší chodí jinam, měla problémy. Výhodou je, že mladší musí být samostatnější, Starší se může prosadit, nedýchá jí na záda A. A ještě si od sebe odpočinou, jinak jsou spolu pořád. A to je asi jediné.*“

Rodič A_m: „*Teď prvním rokem nechodí. Nevýhodou je, že musíme holky vyzvedávat na jiných místech. Výhody asi nenacházím.*“

Rodič B_z: „Ano. Výhodou je, že starší vodi do školy mladší. Bydlíme kousek od školy, tak to jde. Nevýhody si neuvědomuju.“

Rodič C_z: „Naše děti chodí na stejnou školu a vidím v tom samá pozitiva. Už známe učitele a víme, co od nich čekat.“

Rodič C_m: „Jo, oba chodí do stejné školy, připadá mi to nejvýhodnější ze strany rodiče i dítěte. Vozíme je na stejné místo a starší dává pozor na mladšího.“

Rodič E_z: „Chodí na jednu školu a nevidím žádnou nevýhodu.“

Rodič E_m: „Na jednu školu chodí, se školou jsme spokojeni, takže nevidíme se ženou důvod nějakých změn. Krom toho to šetří čas.“

Rodič B_m: „Chodí na stejnou školu, výhody vidím v praktických věcech, jako je třeba vyzvedávání. Nevýhody asi nevím.“

Rodič D_z: „Ano, chodí a je to pro nás jednodušší.“

Rodič D_m: „Chodí na stejnou školu, nevidím důvod, proč bysme měli dát každého jinam. Leda, že bysme se školou byli nespokojeni, to bysme pak asi mladší dítě šoupli na jinou školu. Takhle je to ale snažší.“

Otázka 11. Pociťujete, že se touží mladší dítě vyrovnat staršímu? V jakých oblastech/činnostech? Jak se to projevuje?

Rodič A_z: „Spíš má mladší svoji hlavu a jde si za svým cílem. Nikdy jsem si toho nevšimla. Jenom asi flétna. V tom je starší dobrá. Mladší vidí, že to M. jde, a tak trénuje a chce být stejně dobrá.“

Rodič A_m: „Jak už jsem říkal, myslím, že je M. vzorem pro mladší dceru. A. je hodně tvrdohlavá, klidně bych i řekl, že za pár let už bude lepší. Myslím, že chce a ve všem, ve sportu i v učení“

Rodič B_z: „Ne. Určitě ne. Mladší má úplně jinou povahu, je flegmatik, kdežto starší je studijní typ, cílevědomý. Snaží se. Mladší je i jedno, jestli dostane pětku nebo jedničku, neukazuje žádné emoce. Syn by za pětku brečel. Myslím, že se vyrovnat starší nechce, v ničem. Naopak, má vlastní hlavu.“

Rodič B_m: „Spíš ne, mladší dcera má svou hlavu. Občas mu něco závidí, to jo, ale vyrovnat se mu asi nechce.“

Rodič C_z: „Myslím, že ne.“

Rodič C_m: „Každý je jiný, myslím, že syn se mladší vyrovnat nechce.“

Rodič D_z: „Myslím si, že se mladší dcera snaží vyrovnat staršímu bratrovi v mnoha ohledech. Hlavně ve výsledcích ve škole.“

Rodič D_m: „Nevím, možná ve škole jo, ale jinak asi ne. Dcera má spoustu kamarádů a koníčků, syn je raději doma.“

Rodič E_z: „O tom už jsem mluvila. Ano, snaží se mu vyrovnat, hlavně ve sportu a známkách. Dost je na něj i fixované. Sice se perou, hádaj a kdesi cosi, ale potom mu starší vypráví nějaké zážitky a mladší jen kouká s otevřenou pusou a potom to vypráví svým kamarádům, jakýho má super skvělýho brácha. A když třeba jel starší syn na tábor a mladší ne, tak už bylo vidět, jak se mu stejská.“

Rodič E_m: „Asi jo, ve škole. Vzhlíží k němu. Je to ten velký brácha. A tak to má asi být.“

Dítě A₂: „B. je lepší v počítání, to bych taky chtěla být dobrá, tak musím víc trénovat. Ale mamka říká, že jsem taky šikovná.“

Dítě B₂: „Já ne, protože můj brácha strašně zlobí. Ale chtěla bych být už tak stará jako on, to bych dostávala větší kapesný.“

Dítě C₂: „Ségra je pořád naštvaná. To bych nechtěl. Ale zase dobře čte, to bych docela chtěl. Ale on musí dělat víc věcí doma, protože je starší. Tak nechci být jako ségra. A ještě ke všemu je to holka.“

Dítě D₂: „No, matiku umí dobře, to by se mi hodilo, ale jinak je s ním nuda.“

Dítě E₂: „Brácha je dobrej v hodně věcech, asi jo. Je dobrej ve fotbale.“

Učitel A: „Myslím, že ne. Z mých zkušeností je první z dětí ambicióznější než druhorození a je jim to tak nějak jedno. Druzí jsou, spíš takové mouchy snězte si mě.“

Učitel B: „Podle mě velmi často. A v tom, co hodnotí rodiče. Co je podle nich důležité. Mohou to být známky, to, co řeší rodiče.“

Učitel C: „Já si myslím, že je to docela normální. Ve škole určitě, i v rodině, někoho berou zodpovědnějšího, někoho míň, tak chce být na stejné úrovni.“

Učitel D: „Jo. To je takový základ asi. A starší si dokazuje na mladším, že je lepší. Asi ve všech oblastech. Ve škole je to dost vidět. Starší je pro mladšího vzor a ten starší má zvládnuto, tak si dokazuje, že je lepší.“

Učitel E: „Ano. Mladší z dětí vidí před sebou toho šikovnějšího, a pokud je ještě rodiči chválené, je jasné, že chce být podobné jako starší. Nejvíc asi ve známkách.“

Otázka 12. Myslíte si, že jsou mladší děti úspěšní ve stejných předmětech jako starší?

Učitel A: „Ne, vůbec ne. Spíš jim jde něco jiného. Starší byla dobrá na matiku, mladší jde čeština a výtvarka.“

Učitel B: „To záleží na nadání dítěte. Ale myslím, že ne. Ze zkušenosti musím říct, že většinou jim jdou jiné předměty.“

Učitel C: „Já se s tím ještě nesetkal. Spíš je to naopak. Spíš jim jde něco jiného.“

Učitel D: „Každý je spíš dobrej na něco jinýho. Nejsou stejní, naopak. Zázemí je stejné, víme, jak pracují, jaký je postoj ke škole, ale děti jsou dost odlišní.“

Učitel E: „Myslím, že ne. To je teda protipól toho, co jsem říkala před chvílí, ale i když se děti asi snaží, bohužel jim to z mé zkušenosti nejde tak dobře, jako prvním dětem.“

Otázka 13. Zapisujete/zapisují rodiče své děti na stejné kroužky?

Rodič A_z: „Většinou chce mladší dělat to, co starší, takže asi jo. Většinou.“

Rodič A_m: „Jo, jo. Když starší přijde s něčím, co ji baví, chce do toho jít i mladší.“

Rodič B_z: „S největší pravděpodobností to bude bavit obě. V tomhle si docela notujou.“

Rodič B_m: „No tak tady v Praze to je o dost jednodušší, než je vozit každého jinam. To by bylo dost náročný.“

Rodič C_z: „Rozhodně ne. Každý je na něco jiného. Syn je sportovně založený, dcera radši kreslí a čte.“

Rodič C_m: „Ne, to určitě ne. Naše děti jsou fakt každý jiný. Syn chodí na fotbal a na florbal, dcera do zušky na výtvarku.“

Rodič D_z: „Ne, to by nešlo. Syn chodí na šachy s dcera na dramaťák. Jsou hodně odlišní.“

Rodič D_m: „Nene, dcera je zaměřená spíš sociálně, baví ji kolektivní sporty a hry, syn je opak, chodí na šachy.“

Rodič E_z: „Zapisujeme. Ne že bychom chtěli, ale mladší syn chce chodit na fotbal jako brácha, chce lyžovat jako brácha a tak dále. Takže ano, mají stejné zájmy. U nás tahle motivace vážně funguje.“

Rodiče E_m: „Jo, protože je baví stejný věci.“

Učitel A: „Já myslím, že je to podle zkušenosti rodiče s kroužkem, když se dětem líbí na kroužku, snaží se, aby chodil i ten druhý. Každopádně je to pro rodiče jednodušší.“

Učitel B: „Zapisují, ale asi by neměli. Je to pro rodiče asi jednodušší, ale není to dobré. Vzniká tak mezi nimi větší rivalita.“

Učitel C: „Ne. Myslím, že nezapisují, většinou rodiče ví, co děti baví a nenutí je k ničemu, co nechtějí.“

Učitel D: „Ani ne. Rodiče ví, co jejich děti baví. Když je to nějak sportovně laděná rodina, tak to u sportu asi zůstane, ale není to závislé na sourozencích.“

Učitel E: „Nemám ten pocit. Asi se snaží děti vyslechnout a zjistit, co by je bavilo. Stává se ale, že mladší chce chodit na stejný kroužek jako starší. A tím si pak ubližuje.“

Otázka 14. Domníváte se, že rodiče své děti srovnávají? V jakých oblastech?

Učitel A: „Myslím, že jo. Na třídních schůzkách hodně, hlavně v předmětech jako je matematika a čeština. Individuálně přijdou a chtějí i po mně srovnání. Já se tomu snažím vyhnout. Snažím se mluvit jen o tom dítěti, které aktuálně učím.“

Učitel B: „Určitě jo, minimálně podvědomě. Je to normální. Určitě i ve škole – ten nosí jedničky, ten si ani nezapíše úkol. Denně to řeší.“

Učitel C: „Stoprocentně. Snad ve všech oblastech. Určitě škola, asi i úklid, chování... všechno.“

Učitel D: „Snaží se, aby to tak nebylo, ale bohužel to tak je. Nevyhnou se tomu. Myslím, že většina má své děti stejně ráda, ale je to asi přirozené je srovnávat a hlavně ve škole. U staršího jsou asi zvyklí, že to všechno šlo ve škole, u mladšího to může být naopak. Děti jsou odlišné, může jim to jít odlišně i ve škole.“

Učitel E: „Ano. Určitě ve škole, v tom, jestli byli ve stejném věku na stejné úrovni nebo ne. Je to asi normální. Bohužel.“

Otázka 15. Srovnáváte slovně školní výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem? Při jaké příležitosti?

Rodič A₂: „Ne. To by jim strašně ublížilo, každé to jde jinak. Jedna je pozornější a vnímavější, druhá je nepozornější. To jsou asi věci, za které nemůžou. Každá je jiná. Nesrovnávám.“

Rodič A_m: „Párkrát jsem to asi udělal. V těch školních věcech. Starší občas potřebuje trochu nakopnout dopředu, a když jí bude mladší dýchat na záda, třeba mákne.“

Rodič B₂: „To ano. Když jdu na třídní schůzky k staršímu, tak musím přiznat, že jsem pyšná, na schůzky mladší dceři už jdu s většími obavami. A i to řeším s učitelkou, která měla nejdřív syna a teď mladší dceru. V tomhle případě srovnávám. Ale před dětmi si na to dávám pozor. To si hlídám. Obě děti jsou moc šikovné, starší se snaží, mladší se snažit nechce.“

Rodič B_m: „Srovnávám. Synovi učení jde, mladší moc ne, tak si myslím, že když víc upozorníme na ty lepší známky, může jí to popohnat.“

Rodič C₂: „Občas jo, občas synovi předhazují dcery lepší známky. Ale snažím se to eliminovat.“

Rodič C_m: „Nesrovnávám. To by nešlo. Nebylo by to spravedlivý, vždyť je každý dobrý v něčem jiném. Je pravda, že dcera se líp učí, ale na to doma nehrajeme.“

Rodič D₂: „Asi na vysvědčení, když oba přijdou s nějakými známkami, tak to srovnáváme i před nima, jinak ne.“

Rodič D_m: „Když je nějaký test a přinesou ho domů nebo na vysvědčení, tak jo.“

Rodič E₂: „Ne cíleně. Někdy je to ale nevyhnutelné, protože kluci se mezi sebou předhánějí sami. Takže já nějak zasahuju a občas je musím nějak rozsoudit, srovnat jejich školní výsledky. Ale snad pozitivně.“

Rodič E_m: „Nesrovnáváme. Oni se srovnávají sami. Soupeři neustále. Možná že mladší má díky tomu lepší výsledky ve škole, protože se snaží staršího syna dohonit.“

Dítě A₁: „Jenom na vysvědčení mi říkal taťka s mamkou, že má A. samý jedničky, a že bych si taky mohla opravit angličtinu. Že jsou jedničky lepší než dvojky.“

Dítě A₂: „Asi ne. Mamka říká, že jsme obě šikovný.“

Učitel A: „To jo, to řeknu. Někdy něco třeba...on dělá tohle, tys to taky dělala. Ale spíš tak pro zábavu. Asi v chování i v prospěchu.“

Učitel B: „To ne, to nedělám, ale je to strašně jednoduché to dělat, ale snažím se se tomu vyhnout.“

Učitel C: „Snažím se to nedělat, ale svádí to k tomu.“

Učitel D: „Ne. Není důvod. Každý je jiný a srovnávání jim rozhodně nepomůže.“

Učitel E: „Ne. Je to sice typické asi, ale ze zkušenosti vím, že to stejně nikdy nikomu nepomohlo, ba naopak. Rodiče to dělají, tak aspoň učitelé by neměli.“

Dítě B₁: „Jo, po vysvědčení řeknou třeba, že já jsem měl samý a ona ne, že se má víc snažit nebo tak.“

Dítě B₂: „Mamka s taťkou asi jo. Vždycky se podívají na vysvědčení a něco za to oba dostanem, ale vždycky mi řeknou, ať se zlepším. Bráchovi ne.“

Dítě C₁: „Asi jo. Brácha měl i trojku, tak mamka říkala, že jsem šikovná a že by se měl podívat do mojí žákovský.“

Dítě C₂: „Asi jo, občas, když přinesu blbou známku třeba z češtiny. Ale ségra je hroznej šprt, to je těžký mít takový známky.“

Dítě D₁: „Jo, po schůzkách řeknou ségře, ať se víc hlásí nebo tak.“

Dítě D₂: „Jo. Pořád po vysvědčení, po třídních schůzkách.“

Dítě E₁: „Nesrovnávají. Ale když má brácha trojku, je máma naštvaná.“

Dítě E₂: „Brácha má dobrý známky a já taky, takže nesrovnávají.“

Otázka 16. Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?

Rodič A_z: „Mám a velkou. Bavila jsem se s bývalou třídní starší M., která je teď třídní mladší a shodly jsme se, že A. je pohodář, zvládá to, vše udělá, jak má. Sama učitelka řekla, že je to úplně jiné než s M.“

Rodič A_m: „Tak to jo. Starší vždycky šla matematika, mladší dceři tolik nejde, učitelka na třídních schůzkách řekla, že čekala, že jí to taky půjde.“

Rodič B_z: „Asi jo. Určitě. Učitelka, kterou děti mají, to dělá. Syn je podle ní snaživý, dcera ne. Když mi chce učitelka říct, že dceři něco nejde, řekne to tak, že to moc nechápe, když to synovi tak dobře šlo. Pak ale přejde na chování a to se zase snaží vyzdvihnout dceru. Spíš je asi ovlivněné očekávání. Syn byl snaživá, tak dcera taky bude.“

Rodič B_m: „Upřímně moc nevím, co odpovědět. Na schůzky chodí žena. Ale vzhledem k tomu, že dcera dostala učitelku, která dřív učila syna, bych řekl, že to nějak asi srovnávat bude.“

Rodič C_z: „Asi srovnávají. I když já mám jenom pozitivní zkušenosti. Spíš v legraci říká, že dcera byla takovej andílek a co to teď máme za d'ábla.“

Rodič C_m: „Nevím, řekl bych, že každý srovnává. Tak asi i paní učitelka naše děti.“

Rodič Dz: „Jo, určitě, i když jsou děti dost od sebe, tak si na staršího vždycky vzpomene jako na premianta třídy.“

Rodič Dm: „Sto procentně. Ale my to víme sami, že mladší to zas tak dobře nejde, jako synovi, takže já to chápu, že jsou ovlivnění nebo překvapení.“

Rodič Ez: „Určitě jo. Mezi syny není zas tak velký věkový rozdíl, takže paní učitelka si oba kluky pamatuje. Na třídních schůzkách se tomu smějeme, oba dva kluci jsou takoví šašci.“

Rodič Em: „Nejsem si jistý, zná oba dva, ale nevím, jestli je srovnává.“

Učitel A: „Trošku asi jo. Jsem zvědavá a trošku to porovnávám. A očekávám, že když byl starší bezproblémový, asi by to mohlo platit i u mladšího.“

Učitel B: „Určitě. Na něco jsem zvyklá a jakoby porovnávám ty děti. Když je to druhé slabší, tak s tím pracuju. Neříkám to dětem ani rodičům, ale v sobě to mám. A dost často jsou ty děti úplně jiný.“

Učitel C: „Myslím si, že jo. Člověk něco očekává. A asi spíš tak nějak ví, co čekat od rodiny jako od celku.“

Učitel D: „No, třeba jsem ráda, oddychnu si, když vím, že ke mně jde mladší a já měla staršího šikovného sourozence. To si říkám, že by to mohlo být dobrý. A většinou se to naplní. Každému jde něco jiného, ale asi nikdy to není tak markantní rozdíl. Jako že by přišel génius a pětkář. Tam asi fungují geny.“

Učitel E: „Tak to asi jo. Hlavně třeba kolegové se přijdou zeptat, hele, tys měl toho staršího Nováka, jaký byl? A očekávají, že mladší bude podobný. Já to taky očekávám, většinou mu jdou jiné věci, ale tím, že výchova je stejná, zas tak diametrálně se neliší.“

Otázka 17. Srovnáváte sourozence před rodiči? V jakých oblastech? Jak se snažíte eliminovat srovnávání sourozenců?

Učitel A: „No někdy možná jo, někdy řeknu, že ona taková nebyla, ale snažím se, abych to nedělala. Myslím si, že to není dobře. Ale nijak se to nesnažím vymýtit. Hlavně je to asi v manuální zručnosti a v matice a češtině.“

Učitel B: „Spíš se o tom bavíme, protože oni to chtějí, já jim to nevymlouvám. Spíš se jako zamýšlíme nad tím, jak je to možný, že jsou tak jiný, proč je to tak. Co šlo ve škole té a co tomu. Člověk se i opírá o zkušenost s prvním žákem a podle toho jedná. Už zná tu rodinu.“

Učitel C: „To ne. Nechci. Nemělo by se to. Neříkám jim sice, aby to ani oni nedělali, ale snažím se odvést pozornost a pochválit to dítě, které je třeba mladší, pomalejší.“

Učitel D: „Ne, to nikdy. Před nikým.“

Učitel E: „To ne, ale oni dost často chtějí. Chtějí vědět, jestli je někdo lepší nebo horší, tak jim řeknu, že se to nedá určit. Ale je to náročné, protože člověk to vnímá, kdo je lepší. Učitel by neměl.“

Otázka 18. Vyrůstal/a jste Vy sám/sama jako prvorozený/á, druhorozený/á, benjamínek? Jak Vás to ovlivňuje ve výchově svých dětí?

Rodič Az: „Vyrůstala jsem jako prvorozená a hodně jsem se starala o své sourozence. Ovlivnilo mě to tak, že vyžaduju po starší dceři, aby se starala o mladší sestru, myslím si, že je to přirozené, sblíží se. Je sice pravda, že mi to často vadilo a chtěla jsem svůj klid, ale měla jsem je ráda.“

Rodič A_m: „Jsem starší ze dvou bratrů. Brácha mi taky šlapal na záda, byl šikovnej, musel jsem se dost učit, aby nebyl lepší. Je fakt, že mě tím brácha štvál. Teď to je podobný mezi dcerama, ale nemyslím si, že by to starší štválo.“

Rodič B_z: „Byla jsem druhorozená, starší brácha mi nevadil, ale vadil mi mladší, benjamínek. Byl podle mě upřednostňovanej, nikdy nedostal vynadáno. No a na děti to přenáším tak, že se snažím, abych oběma dala jasně najevo, že je mám stejně ráda. A myslím, že nepreferuju ani jedno z dětí.“

Rodič B_m: „Já jsem jedináček. Dost se po mně chtělo, neměl jsem žádný sourozence, tak mě to ovlivnilo asi tak, že jsem chtěl sám aspoň dvě děti.“

Rodič C_z: „Já jsem jedináček. Nevybavuju si, že by mě to nějak ovlivnilo. Asi ne.“

Rodič C_m: „Já měl tři bratry. Jsme velká rodina. Já byl nejmladší a s odstupem vidím, že jsem si svou roli užíval znamenitě. A jestli mě to ovlivnilo? Možná tak, že bych chtěl ještě další děcko, ale mam smůlu, protože manželka už nechce.“

Rodič D_z: „Jsem jedináček, snažila jsem se splnit všechny přání svých rodičů, ale nikdy jsem nebyla dost dobrá. To svým dětem dělat nechci.“

Rodič D_m: „Já jsem jedináček a musel jsem umět všechno. Od fotbalu přes kreslení po školu. Snažím se dětem dávat víc volnou ruku, ať si vyberou, co chtějí dělat a jsou v tom dobrý.“

Rodič E_z: „Já vyrůstala se dvěma staršíma sestrama a nemůžu si ztěžovat. Jestli mě to ovlivnilo, těžko říct, ale asi jo, protože jsem vždycky chtěla velkou rodinu.“

Rodič E_m: „Já měl mladšího brácha a myslím si, že mít sourozence je fajn. Vidím to i u nás doma. Kluci se od sebe navzájem učí. A jednou, až budou dospělí, budou rádi, že měli tak pěkný dětství, že se tak prali a že si měli s kým hrát.“

Učitel A: „Jedináček. Myslím, že mě to neovlivňuje. Jediné co, že na mě rodiče vůbec neměli žádný nároky a já neměla ambice, až to bylo zvláštní, protože jsem dělala atletiku. Ale já toho po dětech chci dost teda.“

Učitel B: „Mám staršího brácha, ale už jsem byla spíš jako jedináček. Jsme od sebe čtyři roky a neměli jsme se rádi. Ale nevím, jestli mě to ovlivnilo. Já jenom vím, že chci, aby se moje děti měly rády.“

Učitel C: „Mám mladší sourozence. Dva. To myslím, že asi neovlivnilo. Nepřijde mi to.“

Učitel D: „Mám, mám mladšího. O tom jsem nepřemýšlela, ale asi mám atributy prvorozených. Jsem zodpovědná, měla jsem pocit, že se o brácha musím postarat, bráchovi to vadilo, ještě mě to učení šlo, bráchovi ne, tak byl v nevýhodě. Takže ta zodpovědnost, to mě asi ovlivnilo. I v práci. Zodpovědnost vyžadují i po dětech. Zvládnou si to zmanažerovat sama.“

Učitel E: „Mám staršího brácha, Ovlivnilo mě to tak, že chci mít ve třídě dobré vztahy, my je s bráchou nikdy neměli. Byli jsme od sebe osm let a žili jsme spíš vedle sebe než spolu.“

Otázka 19. Domníváte se, že v problematice srovnávání, sehrává roli zkušenost rodiče jako prvorozeného, druhorozeného, benjamínka?

Učitel A: „Jo. Myslím si, že to rodiče chtějí udělat tak, aby se vyhnuli tomu, co jim vadilo. Já sama jsem jedináček a nechtěla jsem, aby moje dítě bylo samotné, vždycky jsem chtěla mít tři děti. Asi to lidi ovlivní a snaží se nedělat ty jakoby chyby svých rodičů.“

Učitel B: „*Určitě jo. Každá zkušenost nás provází životem. Člověk ze zkušeností čerpá. To, co jim vadilo při jejich výchově, se snaží potlačit při výchově svých dětí. Třeba zrovna to porovnávání.*“

Učitel C: „*Tak to nevím, spíš jo, moje sestra má dvě děti, je druhorozená a hodně se mi snažila vyrovnat. Teď si na to dává pozor u svých dětí.*“

Učitel D: „*Myslím, že jo, ale rodiče si to vůbec neuvědomují. Žijí v nějakém stereotypu a někde jsem četla, že prvorození si hledají i prvorozené partnery. I já to tak mám. A máme s mužem asi podobný pohled na výchovu.*“

Učitel E: „*Určitě jo. Rodiče většinou nechtějí opakovat chyby svých rodičů, proto se snaží dělat něco jiného, jen aby se nepodobali svým rodičům.*“

Příloha č. 2 - Přepis dotazníku

Vážení rodiče,

v současné době dokončuji studium na pedagogické fakultě UK, obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Pro svou diplomovou práci Sourozenecká rivalita a její odraz ve školní úspěšnosti bych Vás ráda požádala o pomoc a cenné informace pro můj výzkum.

Prosím o vyplnění dotazníku, který mi pomůže odpovědět na otázky související s mým tématem.

Všechny informace, které poskytnete, jsou pouze pro účely mé diplomové práce, dotazník je anonymní. Všech pozitivních i negativních poznatků a názorů si velmi cením.

Na většinu otázek je možné odpovědět zaškrtnutím vyhovující odpovědi, u některých otázek můžete zaškrtnout více možností popřípadě připsat jiný názor.

Za vyplnění děkuji.

Radka Hánová

Jaké je Vaše pohlaví?

Muž

Žena

Kolik máte dětí?

0

1

2

3

4

Více

Kolik let je staršímu dítěti?

(číselná odpověď)

Kolik let je mladšímu dítěti?

(číselná odpověď)

Kolik let je nejmladšímu dítěti?

Nemám další dítě

(číselná odpověď)

Máte vy sám/sama sourozence nebo jste vyrůstal jako jedináček?

Jsem jedináček

Mám staršího sourozence

Mám mladšího sourozence

Mám staršího i mladšího sourozence

Ovlivňuje Vás to ve výchově Vašich dětí?

Ano, jakým způsobem? (*krátká odpověď*)

Ne, neovlivňuje.

Nejsem si jist.

Co si představíte pod pojmem sourozenecká rivalita?

(*krátká odpověď*)

Myslíte si, že je sourozenecká rivalita problém?

Ano.

Ne.

Nevím.

Objevuje se u Vašich dětí rivalita?

Ano.

Ne.

Jakým způsobem se sourozenecká rivalita projevuje?

(*krátká odpověď*)

Čím bývají často způsobeny hádky mezi Vašimi dětmi? (Vyberte jeden či více okruhů)

Dobývání si svého postavení.

Pře o povinnosti.

Pocit upozadění/méněcennosti jednoho ze sourozenců.

Úspěšnost jednoho z dětí.

Jiné.

Kdo ze sourozenců při hádkách ustupuje?

Starší.

Mladší.

Pokaždé jinak.

Snažíte se vstupovat do hádek/neshod dětí či je necháváte problémy řešit samotné?

Ano, vstupuji. Jak? (*krátká odpověď*)

Ne, nechávám to na nich.

Dáváte dětem druhého sourozence za vzor?

Ano.

Ne.

Proč dáváte dětem druhého sourozence za vzor?

(krátká odpověď)

Proč nedáváte dětem druhého sourozence za vzor?

(krátká odpověď)

Navštěvují Vaše děti stejnou školu?

Ano.

Ne.

Jaké výhody a nevýhody vnímáte vzhledem ke stejnému či odlišnému výběru školy?

(krátká odpověď)

Pocítujete, že se mladší sourozenec touží vyrovnat staršímu?

Ano.

Ne.

Nevím

(krátká odpověď)

Srovnáváte slovně výsledky jednoho z dětí s druhým sourozencem?

Nikdy.

Někdy, stává se mi to.

Ano, záměrně.

Myslíte si, že školní úspěch staršího sourozence motivuje mladší dítě?

Ano.

Spíše ano.

Ne.

Nevšimla jsem si.

Máte zkušenost s ovlivňováním učitelova mínění o mladším sourozenci na základě úspěchů staršího?

Ano, jak? *(krátká odpověď)*

Ne.